

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİMDALI

**TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA
FENER RUM PATRİKANESİ SORUNU
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

Tezi Hazırlayan: **Özgür YILMAZ**

İSTANBUL, 2009

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİMDALI

**TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA
FENER RUM PATRİKANESİ SORUNU**
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan:

Özgür YILMAZ

Öğrenci No:

070771017

Danışman:

Doç. Dr. Şenol DURGUN

İSTANBUL 2009

YEMİN METNİ

Sunduğum Yüksek Lisans Tezimi Akademik Etik İlkelere bağlı kalarak, hiç kimseden akademik ilkelere aykırđ bir yardım almaksızđn bizzat kendimin hazırladığına and içerim. 06/09/2009

Özgür Yılmaz

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA FENER RUM PATRİKHANESİ SORUNU

Tezi Hazırlayan : Özgür YILMAZ

ÖZET

Tarihi bir süreç içerisinde, Fener Rum Patrikhanesi, Hristiyanlığın doğuşundan ve ilk konsilden, bu yana Ortodoks aleminin hamisi olma isteği bu sorunun temelini oluşturmaktadır. Fatih Sultan Mehmet tarafından verilen imtiyazlar sayesinde hiç olmadığı kadar etkin olan Fener Rum Patrikhanesi Osmanlı İmparatorluğunun zayıflaması ve sona ermesi ile birlikte bir azınlık kilisesi haline dönüşmüştür. Lozan Antlaşması çerçevesinde tanınan statüye aykırı olarak hareket etmiştir. Kıbrıs'ta ortaya çıkan olaylarda, Patrikhanenin Ekümenik söylemini güçlü vurgulaması, Heybeliada Ruhban Okulunun açılması sorunu ile Patrikhane Türk dış politika açısından sorunlu bir nokta haline gelmiştir. Çalışmamızda bu konunun Türk dış politikası açısından nasıl bir sorun yarattığı üzerinde durmaya çalıştık.

ANAHTAR KELİMLER: Fener Rum Ortodoks Kilisesi, Ekümenlik, Lozan'da Belirlenen Statüsü, Dış Politika, Ruhban Okulu, Avrupa Birliği Müzakere Süreci .

ABSTRACT

TURKS EXTERNAL POLITICS AND THE PROBLEM OF FENER RUM PATRIARCH

During the historical period, Fener Orthodox Patriarch from the birth of Christianity until to first Saint Sionode Council to protect of Orthodox that makes the centure of that problem. Fener Rum Patriarch has powerful period with speacial priviliage. It was given by Fatih Sultan Mehmet. When The Ottoman Emperor goes down the Fener Rum Patriach had been loss that strongest period. In period Fener Rum Patriarch had been returned as minority Chuch. Fener Orthodox Patriarch had been act reverse according to pact of Lozan. while Cprus events appericeance Fener Rum Patrich was emphassise strongly as Ecumenic. And the problem of Heybeliada Clergy School. It effected Turk external politics problem. We were discuss how could be problem that as Turkish external politics.

Key Words: The Church Fener Rum Orthodox Patriarch, Ecumenic, The Pact That Statu of Lozan, External Politic, Clergy School, Consultation of Europe Union

İÇİNDEKİLER

Yemin metni	
Jüri sayfası	
Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler	
İngilizce Özet ve Anahtar Kelimeler	
Tablolar Listesi	III
Şekiller Listesi	IV
Kısaltmalar	V
Giriş	1

I. BÖLÜM

FENER RUM PATRİKHANESİNİN TARİHSEL SÜRECİ

1.1. Patrikhanenin Gelişim Sürecinde Hristiyanlık	3
1.2. Tanınan İmtiyazlar Sonrası Hristiyanlık ve Toplanan Konsiller	5
1.2.1. İznik Konsili (M.S.325)	5
1.2.2. I. İstanbul Mahalli Konsili (M.S.381)	6
1.2.3. II. İstanbul Konsili (MS 381)	7
1.2.4. I.ve II. Efes Konsili (431)	8
1.2.5. Kadıköy Konsili (451)	9
1.2.6. İstanbul Konsili (476)	10
1.3. Ortodoks Kilisesinin Yapısı ve Fener Rum Patrikhanesi	12
1.4. Roma Döneminde Fener Rum Patrikhanesi	14
1.5. Bizans Patrikhanesi'ne Bağlı Ülkeler	18
1.6. Patrikhanenin Ekümenikliği	19
1.7. Patrikhanenin Siyasi Emelleri ve Ekümenik İddiasının Amacı	20

II. BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİNDE PATRİKHANE

2.1. Klasik Dönemde Patrikhane	23
2.1.1. İstanbul'un Fethi ile Patrikhanenin Durumu	24
2.1.2. Fatih Sultan Mehmet'in Patrikhaneye Tanıdığı İmtiyazlar	25
2.1.3. Rum Ortodoks Kilisesinin İdari Yapısı	27
2.2. Patrikhanenin Siyasi Faaliyetleri	28
2.3. Fener Rum Patrikhanesi ve Megola idea	29
2.3.1. Yunan Milliyetçiliğine Fener Rum Patrikhanesinin Katkısı	32
2.3.2. Mora İsyanı	33
2.3.3. Fener Rum Patrikhanesinin İsyandaki Rolü	34
2.3.4. Patrikhanenin Kin Kapısı	36
2.4. Lozan'a Doğru, Fener Patrikhanesi ve Dış Politika	37

III. BÖLÜM

LOZAN ANTLAŞMASINA GÖRE PATRİKHANENİN KONUMU

3.1. Patrikhanenin Lozan'da Belirlenen Yeni Statüsü	42
3.1.1. Lozan'da Mübadele ve Patrik Araboğlu Meselesi	44
3.1.2 Lozan'dan Günümüze Fener Rum Patrikhanesi	47
3.1.3. Patrikhanenin Günümüzdeki Statüsü	53
3.1.4. Lozan'da Fener Rum Patrikhanesi, Azınlık Politikası ve Azınlık Vakıfları	54
3.2.Yargıtay'ın 1974 Tarihli Kararı ve Yaşanan Tartışmalar	57
3.3. Patrikhanenin Siyasi Emelleri	58

IV. BÖLÜM

DIŞ POLİTİKADA PATRİKHANE VE EKÜMENİKLİK SORUNU

4.1. Cumhuriyet Döneminde Azınlıkların Sorunları	63
4.2. Ruhban Okulu Sorununun Siyasi Gelişimi	66
4.2.1. Heybeliada Ruhban Okulunun Kapatılma Süreci	69
4.2.2. Heybeliada Ruhban Okulunun Açılması	71
Hakkında Görüşler	
4.3. Uluslararası Bazı Aktörlerin Konuya Bakışı	74
4.3.1. Amerika Birleşik Devletleri	74
4.3.2. Avrupa Birliği	75
4.3.3. Yunanistan	76
4.4. Heybeliada Ruhban Okulu Hakkında Çözüm Önerileri	77
4.4.1. Rum Patrikhanesi Formülü	77
4.4.2. Ermeni Patrikhanesinin Formülü	78
4.5. AB Uyum Yasaları Kapsamında Azınlık Vakıfları	78
4.6. Patrikhane, Ruhban Okulu, Ekümenlik, Dış Politika ve Medya	81
4.7. Konu ile İlgili Takip Edilmesi Gereken Dış Politika ve Öneriler	89
Sonuç	97
Kaynakça	101

KISALTMALAR

A.A.M.D. : Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi

A.g.b. : Adı geçen broşür

A.g.e : Adı geçen eser

A.g.a.b. : Adı geçen arşiv belgesi

A.g.g. : Adı geçen gazete

A.g.m. : Adı geçen makale

A.g.n. : Adı geçen not

A.g.t. : Adı geçen tez

Aktr. : Aktaran

A.T.B. : Askeri Tarih Bülteni

A.Y.D. : Atatürk Yolu Dergisi

BOP : Büyük Ortadoğu Projesi

B.T.T.D. : Belgelerle Türk Tarihi Dergisi

C. : Cilt

Çev. : Çeviri

HRO: Heybeliada Ruhban Okulu

K.K.K. : Kara Kuvvetleri Komutanlığı

M.H. D. : Müdafaa-i Hukuk Dergisi

M.B. D. : Mülkiyeliler Birliği Dergisi

P.T.D. : Popüler Tarih Dergisi

P.T.T.D. : Popüler Türk Tarihi Dergisi

S.A.D. : Stratejik Analiz Dergisi

S.Ü.A.İ.İ.T.A.U.M. : Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi
Araştırma ve Uygulama Merkezi

TKAE : Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

TTK : Türk Tarih Kurumu

vb. : Ve benzeri

vs. : Vesaire

yy. : Yüzyıl

GİRİŞ

Tarihinde en itibarlı seviyesini Türk hakimiyetinde olduğu dönemde yaşayan Ortodoks Kilisesi, bugün bir Türk kurumu olduğunu unutmuş gibi hareket etmektedir. Cemaatinin her geçen gün azalmasına rağmen Türkiye'nin dört bir yanında kiliseler onarmakta ve hiç Hristiyan yaşamayan yerlerde bile sembolik metropolitlikler kurmaya çalışmaktadır.

Lozan Antlaşmasıyla Türkiye'deki Rum azınlığın dini görevlerini yerine getirmesi için Türkiye'de kalmasına müsaade edilen Fener Rum Patrikhanesinin, dini görevlerinin yanında siyasi faaliyetlerle de uğraştığından söz edilmektedir.

Patrikhanenin siyasi faaliyetinin dayanak noktası ekümeniklikdir. Ekümeniklik, Ortodoks kiliseler arasında koordinatörlüğü ve diğer kiliselerle ilişkiyi yürüten merkez olma gibi işlevleri ifade eden, tarihsel bir unvandır.

Aynı zamanda fiilen, bağımsız Ortodoks kiliselerin egemenlik alanlarının dışında kalan bölgelerde, Patrikhanenin ruhani yetki sahibi olmasıdır. Bu tanımlardan anlaşılacağı gibi, Hristiyanlar arasında anlamı olan bir unvandır.

Devlet ile din ilişkisi bugüne kadarki tarihsel tecrübeye bakıldığında başlıca iki kategoride değerlendirilebilir. Bunlardan birincisi devletin belirli bir din ya da mezhep anlayışına göre idare edilmesidir ki, bu devlet biçimi teokrasi olarak tanımlanır. Buna karşın din ile devletin birbirinden tamamen ayrıldığı, devletin dini alana, dinin de devlet işlerine müdahale etmediği ve etkisinin bulunmadığı sisteme ise laiklik adı verilmektedir. Dolayısıyla laik bir devlete bu konuda düşen, böyle bir dini tartışmaya girmekten kaçınmak ve bir şey söylemek gerekiyorsa, bununla ilgilenmediğini belirtmektir.

Laiklik açısından ekümenikliği kabul etmekle reddetmek pek farklı şeyler değildir. Bu bağlamda sorunu din ekseninde değerlendirmeden çok siyaset ve dış politika ekseninde değerlendirmek gerekir. Çünkü Fener Rum

Patrikhanesi Türkiye’de din ekseninden çok Türkiye’nin dış politikasını olumsuz yönde etkilemiştir.

Nitekim, Milli Mücadele sonrasında ortaya çıkan azınlık sorunu, Fener Rum Patrikhanesinin etkisi ile dış politikada ve uluslararası cemiyette Türkiye Cumhuriyeti’nin hassas noktasını oluşturmaktadır. Avrupa Birliği ile müzakere sürecinde olan Türkiye’yi, her fırsatta muhatapları, Fener Rum Patrikhanesinin lehine adım atmaya zorlamaktadırlar.

Zira Cumhuriyet Döneminde yaşanan tartışmalardan günümüz Türkiye’sine kadar, Fener Rum Patrikhanesinin ekümenikliği meselesi sadece bir azınlığın din özgürlüğü adı altında değerlendirilemeyecek kadar önemli ve hayati bir meseledir.

Fener Rum Patrikhanesinin yıkıcı faaliyetlerde bulunduğu, özellikle ateşkes ve Lozan dönemindeki eylemleri incelenerek, Lozan sonrası sürece nasıl etki ettiğinin ortaya çıkartılması, sorunun aydınlatılmasında büyük önem arz etmektedir. Fener Rum Patrikhanesinin Lozan sürecinde irdelenip dış politikamıza nasıl zarar verdiğinin net bir şekilde ortaya konulması gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Fener Rum Patrikhanesinin Türk dış politikasını nasıl etkilediği ve bu etkinin sürdürülebilir bir dış politika ile nasıl Türkiye lehine dönüştürülebileceği, baştan sona ele alınarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu bakımdan konunun tarihsel boyutunu vurgulayarak; ilk bölümde Fener Rum Patrikhanesi’nin tarihsel sürecini ve patrikhanenin Osmanlı Döneminden önceki yapılanmasını, ikinci bölümde Osmanlı Dönemindeki Fener Rum Patrikhanesi’nin durumu ve patrikhaneye verilen imtiyazları, üçüncü bölümde Osmanlı’nın dağılışı süreciyle birlikte Lozan da sağlanan statüsü, dördüncü bölümde ise Türkiye’nin AB. Süreci ile yaşadığı siyasal değişimlerin, Fener Rum Patrikhanesi’ne etkisi vurgu yapılmıştır. Uluslararası bazı aktörlerin konuya bakışı ele alınıp, Fener Rum Patrikhanesi’nin Ekümenlik iddasının taraf ülkeler tarafından da değerlendirilmesine çalışılmıştır.

I. BÖLÜM

FENER RUM PATİRKHANESİNİN TARİHSEL SÜRECİ

1.1 Patrikhanenin Gelişim Sürecinde Hristiyanlık

Hristiyanlık iki bin yıllık bir geçmişe sahiptir. Miladi 30'lu yıllarda, Kudüs'te İsa Mesih adlı peygamberin tebliğiyle başlamıştır. ¹ Hristiyanlığın kurucusu olarak kabul edilen Hz. İsa hakkındaki bilgiler, tamamen İncillere ve Yeni Ahid'deki mektuplara dayanmaktadır.

Hz. İsa'nın üç yıllık tebliğ dönemi hakkında, kaynaklarda detaylı bilgi görülmektedir. Hz. İsa'nın üç yıllık tebliğ döneminden sonra, dünyadan ayrıldığında, ardında kendisine inanan on iki kişi bıraktığı ve bu kişilerin okuma yazma bilmeyen çiftçiler olduğu bilinmektedir. ² Bu kişiler, Hz. İsa'nın hatırasını yaşatmak amacıyla, Kudüs'te teşkilatlanmış, Hz.İsa'nın mesajlarını, yaymaya çalışmışlardır.

Diocletian imparator olduktan sonra, ülkede siyasi ve mali reformlar yapmış, Hristiyanlar üzerinde çok fazla baskı kurmamıştır. ³ Fakat daha sonra Diocletian'ın Hristiyanlığa karşı tutumu değişmiştir. Ordu içindeki Hristiyanlar öldürülmüş, kiliseler yıkılmış, kutsal kitaplar imha edilmiştir. Hristiyanlar vatandaşlık haklarından mahrum edilerek, devlet için çalışan Hristiyanlar devlet işlerinden uzaklaştırılmıştır. Bütün bu yaşananlar, Suriye ve Anadolu'da iç isyanlar çıkmasına sebep olmuştur. Bu isyanlar imparatorun emriyle ve çok kanlı bir biçimde bastırılmıştır.

İmparator Büyük Konstantin, imparatorluğu geçmişteki görkemli günlerine kavuşturmak, ülke içindeki birlik ve bütünlüğü sağlamak ve üç asır devam eden devlet-kilise çatışmasına son vermek için M.S. 313 yılında Milano Fermanı'nı yayınlamıştır. Bu fermanın temel amacı, imparatorluk

¹ Çelik, M., Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi, Akademi Kitabevi, İzmir, 1995, s.45.

² Ernest, R., İsa'nın Hayatı (Çev. Z. İhsan), Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1964, s.42.

³ George, O., Bizans Devleti Tarihi (Çev. F.İşiltan), T.T.K. Basımevi, Ankara, 1981, s.31.

üzerinde yaşayan tüm inanç ve dinlere gösterilen hoşgörünün Hristiyanlık dini içinde geçerli olmasını sağlamaktır.

Fermanla Diocletian döneminde Hristiyanların ellerinden zorla alınmış, gasp edilmiş mallar sahiplerine geri verilmiştir. Milano Fermanı'nın en önemli özelliği, Hristiyanlara sağlanan imkanlar yanında, Hristiyanlığın resmi devlet dini olarak koruma altına alınmış olmasıdır. Konstantin'in bu tavrı bir Hristiyan Azizi olmasından değildir. Konstantin, Hristiyanlara ağır baskılar yapıldığı dönemleri bizzat yaşamış ve devletin dinle barışmasının gerekliliğine inanmıştır. Konstantin Hristiyanlığı ülkede birleştirici bir unsur olarak kullanmak amacıyla, güçlendirme siyasetini izlemiştir.

Nitekim Milano Fermanı sonrası kiliseye bazı imtiyazlar tanınmıştır.⁴

- 1) Baskı dönemlerinde kilisenin elinden alınan tüm mal varlığı kiliseye iade edilmiştir.
- 2) Devletin resmi dinine tanınan ayrıcalıkların aynısı, Hristiyanlığa da tanınmıştır.
- 3) Ruhban sınıfı genel hizmetlerden muaf tutulmuştur.
- 4) Kilise ve manastırlara, vakıf elde etme hakkı tanınmıştır.
- 5) Pazar günü resmi tatil olarak kabul edilmiştir.
- 6) Piskoposlara özel haklar tanınmıştır.
- 7) Kilise ve dini kurumlar vergiden muaf tutulmuştur.
- 8) Hristiyanların, putperest şenliklere katılmaları zorunlu olmaktan çıkarılmıştır.
- 9) Kilise, devletten tahsisat adı altında her yıl para, gıda ve emlak yardımı almaya başlamıştır.
- 10) Devlet piskoposlara, laik mahkemelerin dışında kendi mahkemelerini kurma hakkı vermiş ve kilise icrai ve idari alanda devlet içinde devlet halini almıştır.

Bu ferman sonrası mali ve hukuki ayrıcalıklar kazanan kilise toplum üzerinde güç ve etkinliğini arttırarak, devletin resmi dini olma yönündeki hazırlık safhasını tamamlamıştır. Kilise artık devletin bir kurumu olmuştur.

⁴ Seidler, G.L., Bizans Siyasal Düşüncesi (Çev. M.Tuncay), Ankara, 1988, s.50.

Devlet kiliseyi güçlü bir konuma getirmekle birlikte başıboş bırakmamış ve kilisenin gücünden siyasal anlamda yararlanma amacını gütmüştür.

1.2. Tanınan İmtiyazlar Sonrası Hristiyanlık ve Toplanan Konsiller

1.2.1. İznik Konsili (M.S.325)

Kilisenin devletle barışıp rahatladığı dönemde kendini, teolojik tartışmaların ortasında bulunmuştur.⁵ Her cemaatin elinde farklı farklı İnciller dolanıyordu. Dört yüz civarında, farklı teolojik düşünceye sahip Hristiyan cemaatin varlığı bilinmekteydi.

Kiliselerde dogmatik tartışmaların başlaması ve bu tartışmaların mahalli kiliselerde frenlenemez boyuta ulaşması sonucunda kilise temelden sarsılmış ve bölünmeler başlamıştır.

İsa'nın yalnızca bir insan mı yoksa bir yaratıcı mı olduğu sorusu Hristiyanlık için ilk ciddi ve önemli problem olmuştur. Kilise babalarının farklı teolojik izahları, kamplaşmalara ve kilise cemaatlerinin bölge kiliseleri etrafında toplanmalarına neden olmuştur.

Mahalli sinodlarda ruhaniler, din ve ahlak mimarı misyonu yüklediklerini unutup birbirlerine ağır suçlamalarda bulunmuşlardır. Ülkede dini birliği sarsan bu hareketler, devletin siyasal istikrarını da olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Bu gelişmeler üzerine, siyasal yapıda oluşturulan hiyerarşinin, kilise yapılanmasında da uygulanması gerektiği düşüncesi doğmuştur.

İmparator Konstantin dini kontrol altına alabilmek amacıyla, kendi denetimi altında, İznik'te ilk Ekümenik konsili toplama kararı vermiştir. İmparatorun açılış konuşmasıyla başlayan konsilde, her kilisenin elinde bulunan, farklı metinler içeren İnciller imha edilmiş, dört tanesi Canocic olarak tescil edilmiştir.

⁵ Çelik, M., Bizans İmparatorluğunda Din ve Devlet İlişkileri, Ankara, 1993, s.28.

Kiliseleri denetimden uzak dini bir kurum olmaktan çıkarıp, devlet denetiminde bir statüye kavuşturma amacıyla ülke idaresinde kabul edilen eyalet modeli kiliselerde de uygulanmıştır.

Buna göre İznik konsilinde Patrikhanelerin yetki sahaları şöyle belirlenmiştir.

- a) Antakya Ekümenik Kilisesi: Suriye, Anadolu (İstanbul dahil) ve tüm Doğu üzerinde
- b) Roma Ekümenik Kilisesi: İtalya ve Tüm Avrupa üzerinde
- c) İskenderiye'ye Ekümenik Kilisesi Mısır ve Birleşik Eyaletlerde (Kuzey-Güney Afrika ve Arabistan) üzerinde hak ve yetki sahibi olmuştur.

Bu üç patriklik bölgesinin yanı sıra, Kudüs'ün manevi üstünlüğü göz önüne alınarak, Kudüs'e de "Şeref Payesi" verilmiştir. Fakat idari açıdan yine Antakya Kilisesine bağlı kabul edilmiştir.

Bu üç Ekümenik patrikhanenin seçimindeki ölçüt havariler tarafından kurulmuş olmalarıdır (Apostolic). İstanbul bu kritere uymadığından, Herecla Metropolit'i'ne bağlı sıradan bir Episkoposluk olarak kabul edilmiştir. Devlet bu organizasyonla, dini kurumların kontrolünü, güvenli bir hale getirmiştir.⁶

1.2.2. I. İstanbul Mahalli Konsili (M.S.381)

İznik Konsili'nde alınan kararlar doğrultusunda Aryanistler sürgüne yollanmış, böylece teolojik ihtilafların giderileceği düşünülmüştür.⁷

Ancak Aryanistliğin bu şekilde baskı altına alınışı, tartışmaları gidermemiş, aksine körüklemiştir. İznik Konsili'nde aforoz edilen Aryanistler gittikleri yerlerde propagandalarını sürdürmüş, etraflarında topladıkları cemaatlerle ülkede bir bunalım yaratmışlardır.

Doğu'nun dini yapısını bilmeyen Konstantin, hata yaptığını anlamış, Aryanistler lehine bir tutum takınarak, kiliselerine dönmelerine izin vermiştir. Ancak Aryanistlerin affedilişiyle kiliseler arası barış oluşmamış aksine güç kazanma mücadelesi devam etmiştir. Aryanistler devlet desteğini

⁶ Seidler, a.g.e., s.18.

⁷ Çelik, M., Süryani Tarihi, s.105.

de yanlarına alarak Suriye, Filistin, Mısır ve Anadolu'da kiliselerin çoğunu ele geçirmişlerdir.

Konstantin'den sonra gelen imparatorlar da devletin siyasi düzenini alt üst eden bu kargaşayı sonlandıramamışlardır.

379 yılında tahta geçen Theodosius kiliseler arası çatışmaları sonlandırmak, İznik Konsili kararlarını uygulamak için önlemler almıştır. Tüm Aryanist taraftarı Piskoposlar görevden alınarak, yerlerine İznik Konsili kararlarına uyma taraftarı ruhaniler atanmıştır.

Theodosius 380 yılında yayınladığı bir fermanla, Teslis'e (baba-oğul-kutsal ruh) kayıtsız şartsız inananların Hristiyan adını kullanabileceklerini, bunların dışında kalanların bu adı taşımaya layık olmadıklarını bildirmiştir.

İznik Konsili (325) kararlarına karşı çıkanların ayin ve toplantı yaptıkları yerlere kilise adı verme haklarıyla beraber tüm hukuki haklarını da kaybedecekleri belirtilmiştir.

Ancak alınan tüm bu önlemlere rağmen, sonuç istenildiği gibi olmamıştır. Çünkü devlet Hristiyanlığı birleştirici bir unsur olarak kullanmak isterken, dini otoritenin merkezini, devletin başkentinde oluşturmamış, Apostolic kiliselerini, merkez kilise haline getirerek, dini kurumlar üzerindeki otoritesini hissettirememiştir. Yani devlet dini kurumlar üzerinde hızlı ve etkili bir otorite sağlayamamıştır.⁸

1.2.3. II. İstanbul Konsili (MS 381)

Bu konsil imparatorluğun kiliseler üzerindeki otoritesini sağlamlaştırmak, kiliseler arası teolojik tartışmalara son vermek, kiliseleri bir organizasyona sokmak için toplanmıştır.

381 yılında toplanan bu konsilde alınan kararlar şunlardır;⁹

- 1) İmparatorun verdiği önergieyle İstanbul Piskoposluğu Patriklik statüsüne yükseltilmiştir.

⁸ Lewtchenko, M.V., Bizans (Çev. E. Berktay), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1979, s.32.

⁹ Challaye, F., Dinler Tarihi (Çev. S. Tiryakioğlu), İstanbul, 1960, s.33.

2) Tüm Trakya bölgesi, idari yönden İstanbul Patrikliği'ne bağlanmıştır.

3) İmparator Theodosius İstanbul Genel Piskoposluğunu siyasi nedenlerle patriklik statüsüne yükseltmiş, İstanbul Patrikhanesini güçlendirmek için imtiyazlar tanımıştır. Patrikhaneyi devletin çıkardığı kanunlara uymaya mecbur kılmıştır.

1.2.4. I. ve II. Efes Konsili (431)

Fener Piskoposluğu'na siyasi açıdan Patriklik statüsü verilmesi, tüm Hristiyan aleminde huzursuzluk doğurmuştur. Ülkede teolojik çatışmalara son verilmemişken, tartışmalar başka boyuta doğru yönelmiştir.¹⁰

Hz. Meryem'in vasfının dini kimliğinin sorgulanışı, Hristiyan halkını yine ikiye bölmüştür. İskenderiye Kilisesi Patriği Kurlios'un başını çektiği grup, Hz. Meryem'e "Theotokos-Tanrı Anası" ünvanını vermiştir. İstanbul Patriği Nastaryus'un başını çektiği grup da Meryem'e "Christotokas-İsa'nın Anası" sıfatını uygun görmüştür.

Bu ayrılık tüm ülkeye yansımış, kilise ve manastırlar ikiye bölünmüştür. Ülkede sokağa dökülen gruplar, askeri güçle durdurulabilmiş, bu gösterilere katılan ruhaniler kiliseden ihraç edilmiştir.

Nastaryus, bu konudaki fikirlerini sistemleştirerek, ülkenin dört bir tarafındaki ruhanilere duyurmuş, birçok taraftar kazandığı gibi, kendisine karşı grupların oluşumuna da zemin hazırlamıştır. Tarihte Nastoryanizm olarak bilinen ve Doğu kiliselerinin parçalanmasına sebep olan bu görüş mezhep ayrılıklarına yol açmıştır. Bu mücadelenin asıl nedeniyse, Doğu Hristiyanlığı'nın liderliğiydi. Bu liderliği ele geçirmek için, iki patriğin mücadelesi, ülkeyi ikiye bölünce, İmparator Efes'te yeni bir konsil toplamış buna I.Efes Konsili adı vermiş ve bazı kararlar alınmıştır.¹¹

a) İznik konsilinde belirlenen, Antakya, İskenderiye, Hatay Ekümenlik patrikliğinin hak ve yetkileri bir kez daha tescil edilmiştir.

b) Başkent ve İmparatorun Patriği bu konsilde aforoz edilmiştir.

¹⁰ Challaye, a.g.e., s.38.

¹¹ Çelik, a.g.e., s.54.

c) İstanbul kağıt üzerinde bağımsız bir Patriklik olarak gözüke de, fiilen Episkoposluk olduğu vurgulanmıştır. Tekrar İskenderiye Patrikhanesine bağlanmıştır.

Tarihe I. Efes Konsili olarak geçen bu konsilin, kilise organizasyonu ile ilgili alınan kararları bir problem yaratmamış. Ancak Konsil'de Meryem'le ilgili, yani teolijik kararlar alınmış, fakat bu kararlar halkta huzursuzluğa sebep olmuştur.

I. Efes Konsilinde, teolojik anlaşmazlıkların çözülmemesi sonucu, İmparator Theodosius'un emriyle Efes'te bir konsil daha toplanmıştır. Teolojik ihtilaflar karara bağlandıktan sonra, bağımsız bir Patrik gibi hareket eden, İstanbul Patriğinin durumu ele alınmıştır. Bu konsilde İmparator Theodosius, kilise kanunları çerçevesine, İstanbul Episkoposluğunun, Patrikhane statüsüne yükseltilmesini ikinci kez onaylamıştır.¹²

1.2.5. Kadıköy Konsili (451)

Theodosius'un ölümü üzerine Bizans tahtına Marcian geçmiştir. Yeni imparator, üç Ekümenlik kilise ve İstanbul Patrikliği arasındaki liderlik çekişmesinden, ülkenin olumsuz etkilendiğini görmüştür.

İskenderiye Patrikhanesinin devlete hakim olması imparatorun, siyasal etkisini zedelemiştir. İmparator yönetimde ortaya çıkan iki başlılığı önlemek ve başkent (İstanbul) Patrikhanesini güçlendirmek amacıyla 451 yılında Kadıköy Konsili'ni toplamıştır. Ayrıca Papa Leo'nunda yeni bir konsil toplanmasını istemesi, bu kararda etkili olmuştur. 451'de Kadıköy'de toplanan konsilde, istediği sonucu elde etmeye çalışan İmparator Marcian, konsile bizzat başkanlık etmiş ve konsilde bazı kararlar alınmıştır:¹³

- a) Patrikhane, I. Efes Konsili kararları statüsüne çıkartılmıştır.
- b) İmparatorluk, üç Ekümen Patrikhanenin statülerini sarsmak için, Kudüs'ü patriklik statüsüne çıkartmıştır.
- c) İskenderiye Patriği Dioscorus sorgulanarak, afroz edilmiş ve sürgüne yollanmıştır.

¹² Seidler, a.g.e., s.25.

¹³ Dawson, C., Batının Oluşumu (Çev. D. Tayanç), İstanbul, 1976, s.40.

d) İmparatorun baskısıyla konsil üyeleri, Efes, Batı Anadolu, Trakya ve Pontus Metropolitlerinin takdis yetkisini İstanbul Patrikhanesine vermiştir.

Böylece bu kararlar İstanbul Patrikliği bölgede kısmi otoriteyi ele geçirmiştir.

1.2.6. İstanbul Konsili (476)

Fener Ruhbanlarının, dünyevi yetki elde etme hırsları, Doğu Hristiyanlarının katledilmesine sebep olmuştur.¹⁴

475 yılında Bizans tahtına geçen Basilikos, Doğu Hristiyanlarının da devletle barışını sağlamak amacıyla sürgüne gönderilen, İskenderiye, Antakya ve Efes Piskopaslarını eski görevlerine geri getirmiştir. Devletin parçalanmasını önlemek isteyen Basilikos, Kadıköy Konsili'nin, İznik Konsili'ne ters düşen kararlarını lanetlediğini ilan etmiştir.

476 İstanbul Konsili'nin bu kararı ile Fener Patrikhanesine verilen haklar lağvedilmiştir.¹⁵

Bütün bu konsillerin toplanış amacı, imparatorların siyasi güçlerini, dini güçlerle birleştirmek istemeleridir. İmparatorların dini kontrol altında tutmak istemeleri, büyük ve kanlı çatışmalara neden olmuştur.

Bizans kilisesi Papa ile mücadele etmiş, iki ruhani lider arasındaki anlaşmazlıklar, toplumlara da yansımıştır. Bizans (İstanbul) Patrikhanesi, imparatorların himayesi ile güçlenmiş, hızla gücünü kaybeden Batı Roma İmparatorluğu'nun kilisesine tabii olmaktan kaçınmıştır. Bizans Kilisesi ile Papalık arasındaki anlaşmazlıklar, IV. asırdan itibaren başlamıştır. Burada Papaların Hristiyanlığı parçalanmasını önleme çabaları yetersiz kalmıştır.

Bunun nedeni Bizans İmparatorluğu'nun evrensel hakimiyet (ekümenik) iddialarıdır.

¹⁴ Çelik, a.g.e., s.43.

¹⁵ Seidler, a.g.e., s.54.

Bunun üzerine, 863 yılında Papa I. Nicolas, İstanbul Patriğini aforoz etmiş, İstanbul Patriği Photius'da bir konsil toplayarak Papa I. Nicolasi aforoz edince, Bizansta bulunan Kilise ile Papalık arasındaki ilişki kesilmiştir.

Bu karşılıklı aforozlar, Katolik Kilisesi ¹⁶ ve Ortodoks Kilisesinin ¹⁷ kesin ayrılışı olmuştur. 1449 Floransa Konsili'nde bir birleşme girişimi yapılmış fakat sonuç alınamamıştır.

Kutsal Roma imparatorluğunun 800 yılında Şarlman tarafından kurulması ile doğu kilisesi ve batı kilisesi arasında anlaşmazlıklar iyice artmıştır. Doğu kilisesi batı kilisesinden 1054 yılında kesin olarak ayrılmıştır.¹⁸

¹⁶ www.bilgiler.com/makale/tarih/dinler-tarihi

Katoliklik, Roma'ya inanç ve idare veya sadece inanç yönünden bağlı kalan Hristiyanlara verilen adlandırılmadır. Protestanlığın ortaya çıkışına kadar bu anlayış bütün Hristiyanlığı kapsamış ve orta çağ boyunca Avrupa'ya egemen olmuştur. Katolikliğin temeli ermiş Petrus'un Roma'da öldüğü ve yerine Roma baş Piskoposu'nu (papa) bırakmış olduğu inançtır. Diğer piskoposlarda İsa'nın 12 havarisinin halefleri olarak kabul edilir. Kilise evrenseldir, bu nedenle dünyada her zaman tek ve birdir. Papa baş Hristiyan sayıldığından birlik sağlanabilir. Protestanlık ve Ortodoksluk bu anlayışa karşı çıkınca Katoliklik bir mezhebe dönmüştür. Katolikler kendi mezheplerinin asıl Hristiyanlık olduğunu ve Katolik olmadan kurtuluş yolunun bulunamayacağına inanırlar.

¹⁷ www.bilgiler.com/makale/tarih/dinler-tarihi

Ortodoksluk; Hristiyanlığın üç büyük mezheplerinden biridir. Ortodoks Yunanca "orhos" doğru ve "doksa" inanç kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmiş olup "doğru inanç" anlamına gelmektedir. Doğu Roma İmparatorluğu ile özdeşleşmiş dinsel bir akımdır. Ortodoksluk aslında dördüncü yüzyılın sonunda Aziz Gregoire tarafından Doğu Roma İmparatorluğu'na yerleştirilmiş ve Doğu Roma imparatorluğu ile özdeşleşmiş bir dinsel akımdır. Bu nedendir ki; Ortodoks kilisesinin tarihi, Doğu Roma imparatorluğu'nun tarihinden ayrı olarak ele alınamaz. Çünkü dünyaya Ortodoksluğu tanıtan ve onu koruyup geliştirmiş olan da Doğu Roma İmparatorluğu ve onu yönetmiş olan hanedanlardır "Doğu kilisesinin güttüğü mezhep, bu mezhebe uyan kişi" anlamını ifade eder. Ortodoksluk, kuruluşunu Hz.İsa'ya kadar dayandırır. Ortodoks kiliseleri esas itibariyle dualarla, mersiyelerle, törenlerle, kutsamalarla yüklü kiliselerdir. İnançlarına göre kilisenin başında İsa Mesih gelir. Ortodokslara göre Kıtab-ı Mukaddes ve Kilise geleneği, imanın kaynağı ve rehberidir. Patrik ruhanî başkandır. Papa, Hz. İsa'nın vekili değildir, insan olduğu için yanılabilir. Rühul -kuds, Oğul yoluyla Baba'dan çıkmıştır. Hristiyanlık tarihinde ancak ilk yedi Konsil (325–787) geçerlidir. Ortodoksluk IX. yy.dan sonra Slavlar arasında da yayılmaya başlamıştır. Aynı yüzyılda Bulgarlar ve Sırplar arasında yayılmıştır. Ortodoks nüfusun büyük bir bölümünü Ruslar oluşturmaktadır.

¹⁸ Şahin, M.S., Fener Patrikhanesi ve Türkiye, 1999, s.13-14.

Protestanlık, ¹⁹ Hristiyanlığın üç ana mezhebinden biridir. 16. yüzyılda Martin Luther ve Jean Calvin'in öncülüğünde Katolik Kilisesi'ne ve Papa'nın otoritesine karşı girişilen Reform hareketinin sonucunda ortaya çıkmıştır.(1529)²⁰

1.3. Ortodoks Kilisesinin Yapısı ve Fener Rum Patrikhanesi

“Kilise” kelimesi dar ve geniş olmak üzere iki anlamda kullanılır. Mesela Doğu Kilisesi denince “Rum Ortodoks Patrikhanesi”, Batı Kilisesi denilince “Katolik Kilisesi” anlaşılır. Dar anlamda ise, “Hristiyan ibadethaneleri” anlamında kullanılır. ²¹ Bir Hristiyan mabedi de “manastır”dır. İbadet de yapılan bu yer, aynı zamanda bir okul ve din adamları için bir barınaktır.

Kiliselerle manastırlardaki din adamları doğrudan doğruya halkla temastadırlar ve halkla Tanrı, halkla patrik arasındaki ilişkiyi sağlarlar. Bir kilisenin yöneticisi rahip veya papazdır. Rahip veya papazdan sonra diyagos

¹⁹ www.bilgiler.com/makale/tarih/dinler-tarihi

Protestanlık; Almanca “ protestieren” kelimesinden alınmış olan Protestan itiraz protesto, başkaldırı anlamına gelir. Protestan mezhebinin doğuşu XVI. yüzyıldan Martin Luther'in günahların bağışlanmasını mali bir kaynak haline getirmek, İncil yorumunu kendi tekeline almak, Ayin dilinin mutlaka Latince olması hususlara itirazları ile başlamıştır.

Martin Luther itirazlarına kısa zamanda taraftar bulunca hareket hızla büyüyerek yayılmıştır. Protest mezhebine İncil kilisesi denir. Protestanlık kilisesi Tanrı'ya inanmak için kiliseye ihtiyacın olmadığını iddia etmektedirler.

Protestan mezhebi öncelikle kendi bünyesinde Lutheryanizm, Kalvinizm ve Anglikanizm olmak üzere üç ana kola ayrılmıştır. Lutheryanizm, Protestanlığın ilk seklidir ve Martin Luther'in fikir ve ideallerini benimseyen Hristiyan görüşünü kabul eder. Lutheryan Kiliseleri Almanya, İskandinav ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nde daha çok yaygındır. İnançlarına göre kilise, laik hayattan sorumlu tutulamaz. Kalvinizm, günümüz Protestan dünyasının ikinci ekolünü teşkil eder. Bir diğer adı Reform Hristiyanlıktır. Akımın kurucusu ve öncüsü olan John Calvin, sıkı bir dinî tecrübeden geçmiş Fransız asıllı, ilahiyat sahasındaki yazılarıyla tanınmış bir kişidir. Onun amacı mevcut Hristiyanlıkta reform yaparak dinî başlangıçtaki, öz haline kavuşturmaktır. Onun reformuna göre Hristiyanlığın topluma karşı, birtakım görevleri ve sorumlulukları vardır. Anglikanizm, VIII. Henry devrinden beri İngiltere'nin resmi kilisesinin adıdır. VIII. Henry (1491–1547) ile Papa arasındaki bir kavgadan sonra doğmuş olan Anglikanizm'in en başta gelen hedefi Hristiyanlığı kendi öz niteliğine yeniden kavuşturmaktır¹⁹.

Protestanlık bugün dünyanın en büyük Hristiyan mezheplerinden biridir. Protestanlık daha çok Cermen ırklarınca (Almanlar, İngilizler, Flamanlar, İskandinavlar) kabul edilmiştir. Diğer ülkelere de bu kavimler tarafından götürülmüştür.

²⁰ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Protestan%C4%B1k>

²¹ Şahin, a.g.e., s.114-115.

gelir. Rahip veya papazların ruhani olmaları şarttır. Diyagos ruhani veya sivil olabilir. Diyagostan başka ayin ve ibadet işinde papaza yardım etmek üzere koro şefi ve koro, çancı, hademe ve bekçiler bulunur. Bu gruptan olanlar çoğunlukla sivilidir. Genellikle evlenmiş din adamına papaz, evlenmemiş papaza rahip denir.²²

Papazlar başpapaz veya piskopos olabilirler. Rahip veya papaz en az bir piskopos tarafından takdis edilmek sureti ile piskopos yapılır. Piskopos birkaç kilise veya bölgenin dini amiridir. Piskoposlar terfi edince “metropolit” olurlar. Bir bölgede birden fazla piskopos varsa bunlardan biri diğerine “metropolit” tayin edilir. Metropolitler de piskoposlar gibi bir şehre veya bölgeye ait kiliselerin başdırlar.

Ortodoks Kilisesi, Katoliklerin tersine merkeziyetçi bir kilise olmayıp her ülkede ayrı örgütlenmişlerdir. Her bağımsız Ortodoks kilisenin bir başpiskoposu ve ona bağlı piskoposları bulunur. Başpiskopos kendi piskoposlarını seçer ve piskoposlarından oluşturduğu meclis ile (Sen Sinod) şehirlerin veya bölgelerin başında bulunan piskopos ya da metropolitleri vasıtasıyla tüm ülkedeki kiliselerin dini reisi olur.²³ Yunancası (Patriarhis) olan patrik kelimesi pater (Peder) ve achon (Lider) kelimelerinden türemiştir.

Patriğin yetkileri sadece kendi patriklik bölgesiyle sınırlıdır. Papa'nın tersine kendi patriklik bölgesi dışında ve bağımsız kiliseler üzerinde karar yetkisi yoktur. Bu bakımdan her ülkenin Ortodoks kilisesi kendi Sinod'unu seçer ve kendi başpiskoposunca idare edilir. Ortodoksluk bu yönüyle Katoliklikten farklıdır.

Baslıca Patriklikler ise şunlardır; İstanbul Rum Ortodoks Patrikliği, İskenderiye Rum Ortodoks Patrikliği, Antakya Rum Ortodoks Patrikliği, Kudüs Rum Ortodoks Patrikliği, Moskova Rus Ortodoks Patriği, Belgrad-Karlofça Sırp Ortodoks Patrikliği, Bükreş Rumen Ortodoks Patrikliği, Sofya Bulgar Ortodoks Patrikliği, Tiflis Gürcü Ortodoks Patrikliği, Roma Latin Katolik Patrikliği (Papalık), Ecmiyadzin Ermeni Apostolik Ortodoks Patrikliği, Sis Ermeni Apostolik Oriental Ortodoks Patrikliği, Kudüs Ermeni Apostolik Oriental Ortodoks Patrikliği, İstanbul Ermeni Apostolik Oriental

²² Şahin, a.g.e., s. 115-116.

²³ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Ortodoksluk>

Ortodoks Patrikliği, Antakya Süryani Kadim Oriental Ortodoks Patrikliği²⁴

Ortodoks dünyasında bağımsız birim olarak, dördü tarihi olmak üzere sekiz patriklik ile beşi otosefal ve ikisi otonom, toplam on beş kilise mevcuttur.²⁵

Her kilise, başındaki Patrik veya Başpiskopos ile Sen Sinod Meclisleri tarafından yönetilir. Patrik başkanlığında toplanan Sen Sinod Meclisleri 12 üyelidir. Sen Sinod Meclisi üyeleri patrikliklere bağlı metropolitlik veya başpiskoposlardan seçilir. Tarihi patriklikler kent adlarıyla anılırken, diğer bağımsız kiliseler ülke adlarıyla anılmaktadır. İstanbul Fener Rum Patrikhanesinin kuruluşu, esasında piskoposluk şeklinde olmuştur. İlk zamanlarda sadece dini ihtiyaçları karşılayan Ereğli (Hereclea) Metropolitliğine bağlı sıradan bir piskoposluk konumundadır.²⁶

Piskoposluğunun teşekkülü miladın II. yüzyılına kadar uzanmakta ise de, bu kilisenin bir Patrikhane olarak donatılması daha sonraki yüzyılda gerçekleşmiştir.²⁷ Bu piskoposluk 24'üncü piskopos zamanında İznik'te toplanan 1'inci ekümenik (evrensel) konsilin kararı ile Ekümenik patriklik ilan edilmiştir. 25'inci piskopos da 325'te I. Metrophanes adıyla ilk Patrik seçilmiştir.²⁸

1.4. Roma Döneminde Fener Rum Patrikhanesi

Papalık tam bir bağımsızlığa sahipti ve X. asırdan sonra, ordusu, donanması ve arazileriyle bir devlet haline gelmişti. İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi ise Bizans Devleti'nde hiçbir zaman tam anlamıyla bağımsız olamamıştır. Bizans İmparatorları kendilerini Hristiyan dininin havarisi olarak görüyor ve Allah'ın kendilerine dini yayma görevi verdiğini düşünüyorlardı. Bizans'ta imparatorlar dini anlaşmazlıklara müdahale ediyor, bu yetkiyi iki şekilde kullanıyorlardı. Dini konularda, kilise adamları arasındaki anlaşmazlıkları kendi kararlarıyla çözebildikleri gibi, konsil

²⁴ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Patrik>

²⁵ Macar, E. - Yorgo B., Fener Rum Patrikhanesi, 1996, s.9.

²⁶ Sofuoğlu, A., Fener Rum Patrikhanesi Siyasi Faliyetleri, 1996, s.6.

²⁷ Özyurtkan, S., Patrikhane Dosyası, 2005, s. 51.

²⁸ Sofuoğlu, A., Fener Rum Patrikhanesi Siyasi Faaliyetleri, 1996, s.6.

toplayarak tarafların konsil kararlarına uymalarını da sağlıyorlardı. İmparatorlar, kilisenin işlerine oldukça geniş ölçüde müdahale etmiştir. Kilisenin hak ve imtiyazlarını, ihlal etmişlerdir. Ordu masraflarını kilise hazinesinden karşılamışlardır.

İmparatorlar kilise disiplinini koruyabilmek için her türlü hakka sahip olduklarından, bu haklarını bazen şahıslar üzerinde de kullanmışlardır. Patrik ve piskoposları görevden almışlar, sürgüne gönderebilmişlerdir. Bizans İmparatorluğu Döneminde Patrikler kilise kurallarına ve konsil kararlarına göre, metropolitler tarafından seçilmekteydi. Fakat Bizans İmparatorları, bu göreve istedikleri kişileri getirmişlerdir. Örneğin Justinien, bütün imparatorluk dönemi süresinde, Patrikleri kendisi seçmiştir.

İzmit ve İstanbul Konsilleri, imparatorun kendi isteğiyle Patrik seçmesini ve laiklerin patrik seçimine müdahalesini yasaklamıştır. Bu konsillerin kararlarına göre patrikler metropolitler tarafından seçilecekti.²⁹

Fakat İstanbul dışında, özellikle uzak bölgelerdeki metropolitler, Patrik seçimine katılamamışlardır. Bu yüzden İstanbul'da bulunabilen metropolitlerin hazırladıkları, üç kişilik bir listeden, imparator kendi istediği kişiyi Patrik seçiyordu. Patriklerin kimler arasından seçileceği belli kurallara bağlı değildi. Genellikle Patrikler din adamları ve keşişler arasından seçilmekteydiler.

İmparator hanedanına mensup prenslerinde, küçük yaşlardan itibaren, Patrik olarak tayin edildikleri görülmüştür. İmparator I. Michel'in oğlu İgnace 847 yılında Patriklik görevine getirilmiştir. İmparator Basile'nin oğlu I. Etienne, 886 yılında kardeşi İmparator VI. Leon tarafından Patrik olarak atanmıştır. Ayrıca İmparator Romain Lecapene de oğlu Theophylacte'yi Patrik olarak atamış, Thephylacte Patriklik görevini 23 yıl sürdürmüştür. (933–956) İmparatorlar Patrikhanenin ileri gelen memurlarını atıyorlardı. Bunlar arasında büyük vekilharç (Grand Econome) unvanıyla Patrikhane mülkünü ve parasını idare eden memuru da tayin etmekteydiler. Bu yüzden kilisenin serveti de kendi kontrolleri altında bulunmaktaydı.

İmparatorların kilise işlerine her türlü müdahalelerine rağmen, Bizans Patriklerinin kilise içinde ve dışında mevkileri ve yetkileri oldukça büyüktür.

²⁹ Seidler, G.L., Bizans Siyasal Düşüncesi (Çev. M.Tuncay), Ankara, 1988, s.50.

İstanbul Patrikhanesinde imparator müdahaleleri, Katolik kilisesinde olduğu gibi tartışma yaratmıyordu. Bizans Patrikhanesi imparatora müdahale hakkı tanıyor, böylece Patrikhane yetkisini ve konumunu koruyabiliyordu.³⁰

İstanbul Rum Patrikleri “Cihanşumul” unvanını taşımaktaydılar. Ortodoks kilisesinin en yüksek makamı olan Patrik, dogmatik meselelerde, imparatorun huzurunda söz sahibiydi. Patrikler dini meseleleri ve ihtilafları hallederler, çok önemli dini meselelerde, kilise sinod meclisinin oyunu aldıktan sonra hüküm verirlerdi.

Cenazeleri imparatorlara yapılan törenle kaldırılır bazen de imparatorluğa ayrılmış mezarlığa defnedilirlerdi. Dini meselelerde olduğu gibi, diğer devlet işlevinde de zaman zaman imparatora yardımcı olmaktaydılar.

İmparatorlara taç giydirme, takdis etme, imparator ve prensleri evlendirme törenlerini yapmaktaydılar. İmparator ve ailesi de din işlerinde Patriğe bağlıydılar. İmparator Patrikleri tayin eder, değiştirir ve hatta Patriklik makamını bazen uzun süre boş bırakırlardı.

Bizans İmparatorluğu zayıf düşünce kendisini tehdit eden kuvvetlere karşı korunma yollarını Batı ile yakınlaşmada aramıştır. Batı ile sıkı ilişkiler kurmanın önemli adımı olarak Ortodoks kilisesinin Katolik kilisesiyle birleşmesi ön görülmekteydi. Bu iki kilisenin birleşmesi siyasi görüşmelerle onaylanıyor, din adamlarının büyük bir kısmıysa birleşmenin Bizans Devletine hiçbir yarar sağlamayacağını savunuyorlardı. Bu yüzden Ortodoks mezhebini feda etmenin doğru olmayacağını düşündüklerinden birleşmeyi reddediyorlardı. Bu birleşme meselesi uzun zaman tartışma ve kavgalara yol açmıştır.

İmparator VIII. Jean'ın şahsen katıldığı Floransa Konsilinde, iki kilisenin birleşmesi 6 Temmuz 1439 yılında resmen kabul ve ilan edilmiştir. Fakat imparator Floransa'dan İstanbul'a döndüğünde şiddetli bir muhalefete karşılaşmış, birleşme kararının Ayasofya'da resmen ilanını ertelemeye mecbur kalmıştır.³¹

³⁰ İlksel, F. S., “İstanbul Rum Patrikhanesi”, BTTD, s.25.

³¹ Levchenko, a.g.e., s.44.

Bizanslı din adamları, Katoliklerle birleşmektense Türk idaresine girmeyi tercih ediyorlardı. Çünkü Türkler, fethettikleri bölgelerde, o zamana kadar görülmemiş, medeni bir tavır sergiliyorlardı. Bizanslı din adamları, Türklere sıcak bakmış, 1393 yılında Metropolit Dorothee, Türklerin Atina'yı fethetmeleri için gayret göstermiştir. İstanbul ve civarındaki bazı din adamlarının birleşme aleyhtarı oldukları için, casusluk yapıp Fatih Sultan Mehmet'e yardımda buldukları da iddia edilmiştir.

Bizans Kilisesi ve halkı 1204-1261 yıllarında, Haçlı ordularının, şehri ateşe vermeleri, halka işkence etmeleri ve hatta kiliseleri bile yağmalamaları halkta, Latinlere karşı büyük nefret oluşturmuştu.³²

Floransa'da birleşmeyi kabul eden imparator VIII. Jean 1448 yılında ölmüş, yerine en büyük kardeşi Konstantin Dragazes geçmiştir. Bu dönemde Bizans kötü durumdadır. Konstantin bu kötü gidişatı engellemek için, 1451 yılında Papa V. Nicolas'a bir sefaret elçisi gönderip, askeri yardım istemiştir. Kiliselerin birleşmesini ilan etmek için Papa'nın bir heyet göndermesini talep etmiştir.

Papa yardım göndermeyi kabul etmiş, Venedik tarafından yardım göndereceğini bildirmiştir. Ayrıca birleşme aleyhtarlarının tepkisiyle, İstanbul'dan kaçıp Roma'ya sığınan İstanbul Ortodoks Kilisesi eski Patriği III. Grigoriyos'un tekrar Patrikliğe getirilmesini istemiştir.

Ortodoks ve Katolik kiliseleri birleştiğinde, Bizans Patrikhanesi her ne kadar, anlaşma gereği bağımsızlığını koruyacak olsa da, daha güçlü olan Katolik Kilisesi'nin nüfuzu altına girecekti. Kiliselerin birleşmesi 12 Aralık 1452 yılında Ayasofya Kilisesinde, İmparatorun, Papanın vekili Isidore'nin ve Patrik Grigoryos'un huzurunda ilan edilmiştir. Fakat en başta Gennadios olmak üzere birleşme aleyhtarı gruplar tepkilerini, Ayasofya Kilisesine gitmeyerek göstermiştir. İstanbul Pariği ve Kilise erkanı, birleşme aleyhtarı olan grupların baskısına dayanamayıp istifa etmiş veya İstanbul'u terk etmişlerdir. Nitekim 1453 İstanbul'un kuşatılması ve fethi sırasında İstanbul'da Patrik yoktu.³³

³² İlksel, a.g.m., s.26.

³³ Çelik, M. , "Fener Patrikhanesinin Ekümeniklik İddiasının Tarihi Seyri", s.73

1.5. Bizans Patrikhanesi'ne Bağlı Ülkeler

IV. ve V. asırda Batı Roma İmparatorluğu gittikçe zayıflarken, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu ise bir yükseliş dönemi yaşıyordu. Bizans'ın yükselişine paralel olarak, İstanbul Patrikliği iddialarını arttırıyordu. Bugünkü Slovenya, Hırvatistan, Bosna, Karadağ, Arnavutluk'u kapsayan sahada etkinlik kazanarak yetki sahibi oluyordu. Bu yüzden İstanbul Patrikhanesi ve Papalık arasında çıkan anlaşmazlıklar derinleşerek artıyordu. Nitekim bu anlaşmazlıklar asırlarca sürmüştür.

Asya kıtası, Anadolu ve Kafkasya'nın büyük bir kısmı genellikle İstanbul Patrikhanesine bağlıydılar. Ermeni Kilisesi 451 Kadıköy Konsilinde, Patrikhaneye bağlanmış, fakat hiçbir zaman Ortodoksluğu kabul etmeyip, Monophysiste kalmıştır.

XI. asır başlangıcından itibaren Türk akınlarına dayanamayan Ermeniler, Bizans İmparatorluğuna sığınmıştı. Bizanslılara sığınan, Ermeni krallıkların topraklarını işgal eden Bizans İmparatorluğu bununla da kalmayıp, Ermeni Kilisesini İstanbul Patrikhanesine bağlanmaya zorlamışlardır. Bu sebeplerden Bizans İmparatorluğu ve Ermeniler arasında anlaşmazlıklar çıkmıştır.

Malazgirt Savaşı'ndan sonra Bizans İmparatorluğu topraklarını kaybederken İstanbul Patriğinden kopuşlar başlamıştır. Anadolu'daki Metropolitlerin bir kısmı, memleketlerini fethedenlere bağlılık gösterirken İstanbul'a kaçan bazı Metropolitlerse sıfatlarını korumuş fakat memleketlerini kaybetmişlerdir.

1204 yılında İstanbul'un Haçlı Seferi sonrası, Latinlerin eline geçmesi üzerine, İstanbul'dan kaçan İmparator Theodore Laskaris, İznik'te devletin devamını sağlamıştır.

Bizans şehri ise Fransızlar ile müttefikleri Venedikliler arasında paylaştırılmıştır.

Müttefikler arasında yapılan antlaşmaya göre, Ayasofyanın içinde bulunduğu bölge Venediklilere bırakılmıştır. Patriği'de Venedikliler seçecek ve fiilen Roma'ya bağlı bir Patrik haline gelecekti. İznik'te de İmparatorun topladıkları metropolitlere seçtirdikleri bir Ortodoks Patrik bulunacaktı.

Avrupa'da ise, Sırp'lar 1190 yılında, Bulgarlar 1203 yılında bağımsız kiliselerini kurmuşlardır. Bizans Ortodoks Patrikhanesi ayrılan bölgelerde güç ve yetkisini kaybetmiş olsa da manevi nüfuzunu korumuştur.³⁴

1.6. Patrikhanenin Ekümenikliği

Ekümene, oikovmene, oikoumenos, eski Grekçe'de "sürekli yerleşim alanı" anlamına gelmektedir.³⁵ Kelimenin Türkçe karşılığı; kalıcı yerleşim görmüş toprak bütünlüğü anlamına gelmektedir. Bu nedenle de uygarlık kavramıyla bağlantılıdır. Aynı zamanda üstün bir kültürün ifadelendirilişi Ekümene kavramıyla anlatılır.

Ekümene sayılan bir bölgedeki kültürel gelişmişlik, Ekümene bölgesinin çevresinde kalan diğer kültürleri kendisine silah zoruyla olmasa da hayranlık aracılığıyla bağlamıştır. Dolayısıyla çevre kültürlerin yarı bağımlı oldukları üstün kültür alanı, şehir ya da bölge anlamında kullanılır.³⁶ "Ekümenik" oecumenicus kelime anlamıyla Ekümene'den üretilmiştir. Cihanşümül, Evrensel, dünya çapında anlamında kullanılır. 20.yüzyılda ise Protestan ve Doğu Ortodoks Kiliseleri'nin kurdukları ve mezhepler arası farklılıkları mahfuz tutarak Hristiyanlığı yaymak amacına yönelik olan kiliseler arası birliği ifade eder. Cenevre'de egemen olan Proteston Kalvinist Kilisesiyle bağlantılıdır. Almanya'da ise yine Protestan Kiliseleri'nden olan Lutheran Kiliseleriyle bağlantılıdır. Fener Rum Patrikhanesi de bu hareketin öncülerindedir. Ekümenlik, bu kilise hareketi içinde "Strateji" anlamında kullanılır. Kilise sayesinde çok önemli rol oynayan strateji kavramı, İlahiyata değil, dünyevi (seküler) yönetim literatürüne aittir. Dolayısıyla kilise siyasetinde Strateji siyaset aracılığıyla Hristiyan "misyonerliğini" özellikle gençler arasında yaygınlaştırmaktadır. Bu hareketin içinde fiilen yer alan ve bu stratejiyi icra eden şahıslara Ekümenist denilir. Bu Ekümenik "ideolojiye"

³⁴ Çelik, a.g.e., s.73.

³⁵ Yunaca- Türkçe Sözlük, Ekodiss Radomas, Atina, 1994, s.28.

³⁶ AYTUNÇ, A., "Ekümenik nedir?" Mudafai Hukuk Dergisi, S.51, Kasım 2002, s. 10.

de Ekümenikalizm denilir. Fener Patrikhanesi, bu ideolojinin yeryüzündeki Ortodoks temsilcisidir ³⁷.

Bir kilisenin Ekümenik olmasının ilk koşulu, bir havari tarafından kurulmuş olması yani Apostolic kökenli olması ve bu hususun öteki kiliseler ile aynı mezhebin kiliseleri tarafından öyle kabul edilmesidir. Hristiyan aleminde Apostolic kökenli üç kilise Roma, İskenderiye ve Antakya kiliseleri olmuş, bu üç kilisenin dışında bu sıfat ve yetki hiçbir kiliseye verilmemiştir.

Roma'daki Papanın bu sıfatı tüm dünyadaki Katolik kiliseler tarafından kabul edilmektedir. İstanbul Patriği'nin bu sıfatı kullanması hem Hristiyan dini otoritelerince hem de dünya üzerindeki diğer Ortodoks kiliselerince kabul edilmesi, Hristiyan teolojisine aykırı bulunması nedeniyle mümkün değildir. Ancak, Fener Rum Patrikhanesinin "Pirumus Inter Pares" (Eşitler Arasında Birinci) sıfatı Ortodoks kiliseleri arasında kabul görmekte ve tartışılmamaktadır; ama bu durum Fener Rum Patrikhanesinin ekümenik olarak kabul edildiği anlamına gelmemektedir. ³⁸

1.7. Patrikhanenin Siyasi Emelleri, Ekümenik İddiasının Amacı

Patrikhanenin "ekümenik" (evrensel) olup olmadığı medya ve kamuoyu tarafından hala tartışma konusudur. Patrikler her fırsatta bir vesile ile "ekümenik", yani "cihan patriği" olduklarını iddia etmişler, bu iddialarını da tarihi geçmişlerine dayandırmışlardır. ³⁹

Oysaki tarihsel bu veriler iddalara aykırı düşmektedir. Şöyle ki; İlk Ekümenik konsil 325 yılında İznik'te toplanmıştır. Bu konsilde alınan kararların VI. maddesi gereğince Roma, İskenderiye ve Antakya Ekümenik Kiliseler olarak kabul edilmiştir. Bu tespitle ölçü olarak da, bu kiliselerin havariler tarafından kuruluşu, yani "Apostolic Kökenli" olmaları kriter olarak göz önüne alınmıştır. İstanbul, böyle bir kriterden yoksun olduğu için, kendisine bu statü verilmemiş ve Hereclea Metropolitliğine bağlı sıradan bir Episkoposluk olarak kabul edilmiştir. Her ne kadar İstanbul Kilisesi'nin ilk

³⁷ Aytunç, a.g.m., s.10.

³⁸ Evin, İ. - Çalışkan, Z.H., "Araştırma-İnceleme", 2005, s.3.

³⁹ Şahin, a.g.e., s.338.

Havari Andrew tarafından kurulduğu ve Apostolic kökenli olduğu iddia edilse de bu iddia gerek din çevreleri gerekse halk tarafından kabul görmemiştir. ⁴⁰

İkinci konsil İmparator Theodosius'un başkanlığında 381 yılında İstanbul'da toplandı. Ancak bu konsil ekümenik bir nitelikten çok bölgesel bir nitelik taşımaktaydı. Bu konsilde İstanbul'a başkent olması dolayısıyla Baspiskoposluk (Patriklik) unvanı verildi (Dvornik, 1990, s.11). İmparatorun bu konsili toplamaktaki esas gayesi dini kurumları siyasal denetim altına almaktı. Çünkü siyasal otorite başkentte imparatorun ellerinde toplanmışken dini otorite başkentten uzak merkezlerde Roma, İskenderiye ve Antakya'da idi. Bu nedenle de dini müesseseler üzerinde hızlı ve müessir bir otorite sağlayamıyordu. Ülkedeki dini hareketlere başkent değil, Antakya ve İskenderiye Patrikhaneleri yön veriyordu. Görüldüğü üzere bu sakıncayı ortadan kaldırmak için Fener Piskoposluğu'na verilen statü tamamen siyasi bir nitelik arz etmektedir. ⁴¹

İstanbul konsilinde Fener Piskoposluğuna siyasi açıdan Patriklik statüsü verilmesi, tüm Hristiyan aleminde rahatsızlık doğurmuştu. Nitekim 431 yılında Efes'te toplanan ekümenik konsilde Başkent ve İmparatorun Patriği aforoz edilmişti. Theodosios'un ölümü üzerine 450 yılında tahta geçen Marcian Üç Ekümenik Kilise ile İstanbul Patrikliği arasındaki liderlik çekişmesinden ülkenin çok büyük zararlara uğradığını görmüştü. Bunun üzerine hem ülkede dini birliği sağlamak hem de İstanbul Patrikliğini güçlendirerek ipleri eline geçirmek için 451 yılında Kadıköy'de ekümenik bir konsil toplandı. Konsil üzerinde tam bir baskı kurarak Efes Konsili kararlarını iptal ettirdi. Üç ekümenik Patrikhanenin statülerini sarsmak için İstanbul ile birlikte Kudüs'ü de patriklik seviyesine çıkardı. Böylece Hristiyanlık aleminde Patriklik sayısı 5'e çıkmış oldu. Bununla birlikte Kadıköy Konsili Hristiyan aleminde bir daha birleşmemek üzere parçalanmalara sebebiyet verdi. ⁴²

Nihayetinde kendilerini Katolik (Evrensel) gören Batı (Vatikan) kiliseleri ile kendilerini tek ve gerçek Hristiyan gören Ortodoks Doğu

⁴⁰ Çelik, M., "Fener Rum Patrikhanesi Meselesi", 1998, s.56,59

⁴¹ Çelik, a.g.e., s.57-59

⁴² Çelik, a.g.e., s.63-65

(İstanbul) kiliseleri arasındaki siyasal ve dini çekişme sonucu 1054'te iki kilise birbirinden kesin bir biçimde ayrıldı.⁴³

Artık iki kilisenin, yani Katolik ve Ortodoksların birleşmesi mümkün görünmüyordu.⁴⁴

Bu tarihten sonra toplanan konsillerdeki birleşme çabaları hep sonuçsuz kaldı. Artan Türk tehlikesi üzerine 12 Aralık 1452'de, İmparator Konstantinos XI. Palaiologos'un girişimiyle İstanbul Patrikhanesi ekümenlikten vazgeçti ve Roma'ya (Vatikan) iltihak etti.⁴⁵

Bu olaydan yaklaşık 1,5 yıl sonra, İstanbul'un fethiyle Bizans dönemi son bulmuş, Patrikhane de Türk idaresine geçmiştir. Fatih'in emriyle, boş bulunan patriklik makamına Gennadios seçilmiş ve Fatih ona birtakım yetkiler, imtiyazlar vermekle birlikte onu, Osmanlı topraklarındaki Rum olmayan Ortodoksların da başı yapmıştır. Fatih'in, Rum Patrikhanesine böylesine geniş yetkiler vermesinin sebebi, daha önce de belirttiğimiz gibi, Türk örf ve adetleri ile İslam dininin hoşgörü anlayışı olduğu kadar esasında devlet politikası olmasıdır. Fatih, Ortodoks ve Katolik Kiliseleri arasındaki çatışmayı canlı tutarak, Hristiyan dünyasındaki bu bölünmeden faydalanmak istemiştir.

⁴³[http://www.orkun.com.tr/asp/toplanti.asp?tanim=!P*R/YYLPYDIWDUHLEA.JS/P*R/YYLPYDIWDUHLEA.JS/EOAA/WATDU\(Yıldırım, 2004, s.24-26\).](http://www.orkun.com.tr/asp/toplanti.asp?tanim=!P*R/YYLPYDIWDUHLEA.JS/P*R/YYLPYDIWDUHLEA.JS/EOAA/WATDU(Yıldırım, 2004, s.24-26).)

⁴⁵[www.orkun.com.tr/asp/toplanti.asp?tanim=!P*R/YYLPYDIWDUHLEA.JS/P*R/YYLPYDIWDUHLEA.JS/EOAA/WATDU\(Yıldırım, 2004, s.24\)](http://www.orkun.com.tr/asp/toplanti.asp?tanim=!P*R/YYLPYDIWDUHLEA.JS/P*R/YYLPYDIWDUHLEA.JS/EOAA/WATDU(Yıldırım, 2004, s.24))

II. BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİNDE PATRİKHANE

2.1. Klasik Dönemde Patrikhane

Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinde var oluşuyla özellikle de yükselme döneminde, sınırları içerisinde yaşayan ırksal ve dinsel azınlıklara, köken, kültür ve inanç ayrımı yapılmadan, hayat, özgürlük ve mülkiyet güvenliği, sosyal, eğitim ve dil özerkliği, ekonomik refah sağlamıştır. Osmanlı kurmuş olduğu “millet sistemi” ile içerisindeki ırki ve dini hüviyetleri barış ve düzen içinde koruma imkanı bulmuştur.⁴⁶ Diğer bir ifadeyle Osmanlı Devleti'nde toplumun dini çizgilere göre topluluklara bölünmesi her birey ya da topluluğun dini bir bağla bir millete ait olması sonucunu doğurmuştur. Halk genellikle millet liderleri aracılığıyla yönetici sınıfla ilişki kurmuş, millet liderleri de milletlerinin davranışları, vergi ve diğer yükümlülükler açısından padişaha ve memurlarına karşı sorumlu olmuşlardır.

Fatih dönemine kadar Osmanlıda gayrimüslimlere özerk bir statü tanınmamıştır. Din adeta ikinci derecede dikkate alınmış, hatta Bizans'a akın yapan kuvvetler içerisinde Hıristiyan komutanlar da yer almıştır. Müslüman olmayanlara devlet yapısı içinde özerk bir statü verilmesi ve “millet sisteminin” genel çizgileri ile ortaya çıkması Fatih Sultan Mehmet devrinde İstanbul'un fethinden sonra gerçekleşmiştir. Böylece Türkler kendi hakimiyetinde yaşayan diğer toplumlara daima hoşgörü ile yaklaşmışlar, onların din, örf ve adetlerine dokunmamışlardır. İstanbul'un fethinden sonra da aynı hoşgörü ile hareket edilerek bu düzen devam etmiştir. Fatih Sultan Mehmet, şehri terk edenlerin ve korkudan Galata'ya sığınanların yurtlarına dönebileceklerini belirterek Türklerle beraber kendi örf ve adetlerine, dinlerine göre serbestçe yaşayabileceklerini belirtmiş, yıkılmış evleri tamir

⁴⁶ Sonyel, R.S., M.D.H, Ağustos 2004, s.21.

ettirmiş, mahkemeler kurdurtmuş ve asayişi sağlamıştı.⁴⁷

2.1.1. İstanbul'un Fethi ile Patrikhanenin Durumu

İstanbul'un fethinden önce, Doğu ve Batı Kiliselerini birleştirme konusunda yapılan tartışmalar sonunda İstanbul Ortodoks Patrikliği, Bizans tarihindeki mevkiini kaybetmiş, kilise mensupları arasında birlik bozulmuş ve bu yüzden Patrik II. Athanasios'un istifasından sonra bu makama yeni bir tayin yapılmadığını daha önce ifade etmiştik.⁴⁸ İstanbul'un fethini takip eden ilk günlerde ise, şehirdeki Ortodoks halk dağılmaya ve İstanbul'u terk etmeye başlamıştır. Bu durum Ortodoks Hristiyanlarının dağılma tehlikesini ortaya çıkarmıştır.⁴⁹ Bunun üzerine II. Mehmed, egemenliği altına giren Ortodoks Hristiyanlara geniş cemaat hakları tanımış, fonksiyonunu yitirmek üzere olan Ortodoks Rum Patrikliğini ihya ederek, onlara tam bir dini serbestlik vermiştir. Bu sayede Ortodoks Kilisesi yaşama imkanı bulmuş, Ortodoks halkta varlığını korumuştur.⁵⁰

Fatih Sultan Mehmet'in patrikhaneyi koruma ve güçlendirme amaçlarını şöyle özetleyebiliriz:

- a) II. Mehmet, Bizans'ın fethi ile artık kendisini "Yeni Roma İmparatoru" (Kayzer-i Rum) olarak görmektedir. Patrikhanede sınırları ve etki alanı içinde çok sayıda Hristiyan'ın bulunduğu bu imparatorluğun doğal ve tarihsel kurumudur.
- b) Yayılma alanı olarak gördüğü Avrupa topraklarının dini otoritesi olan papalığa karşı onunla çatışan bu kurum, Hristiyanlığın bölünmüşlüğüne canlı tutacak ve Avrupa'ya karşı bir koz olacaktır.⁵¹

⁴⁷ Şapolyo, Eç.B., Osmanlı Sultanları Tarihi, 1961, s.113.

⁴⁸ İlksel, a.g.m., s.26.

⁴⁹ Eryılmaz, B., Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi, İzmir, 1988, s.19.

⁵⁰ Bayrak, M., 1821 Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı, Doktora Tezi, Eskişehir, 1999, s.12.

⁵¹ Benlisoy, Y., – Macar, E., Fener Patrikhanesi, Ankara, 1996, s.33.

2.1.2. Fatih Sultan Mehmet'in Patrikhaneye Tanıdığı İmtiyazlar

Fatih Sultan Mehmet, Ortodoks Kilisesini himayesine almış ve yeni bir patrik seçilmesini emretmiştir. Bu emir üzerine toplanan kilise başkanları, ruhban zümresi ve şehirde toplanan halk, kendi örf adetlerine göre, Katolik Kilisesiyle birleşmeye karşı olan laik sınıfına mensup Georgios (Kortesios) Scholarios'u "Gennadios" adıyla, oy birliğiyle patrik seçtiler.⁵² Böylece Gennadios, Türk hakimiyeti altında ilk İstanbul Patriği oldu.⁵³ Fatih Sultan Mehmet II. Gennadios'u saraya davet ederek onun için bir ziyafet vermiş, ona ruhani hakimiyeti simgeleyen patriklik asası ile tacını vererek hürmet göstermiştir. Padişah, patriği avluya kadar uğurlamış, orada büyük memurların Gennadios'a, Sen Sinod'a kadar refakat etmelerini emretmiştir. Patrik, vezirlerden ve diğer paşalardan kurulu bir kortej içinde, padişahın güzel atlarından birine bindirilmiş ve Oniki Havariler Kilisesi'ne kadar uğurlanmıştır. Patrik'e düzenlenen bu tören, Bizans İmparatorluğu zamanındaki törenle aynıydı.⁵⁴

Fatih Sultan Mehmet Patriğe Türk ve İslam Hukuku çerçevesinde dini ve medeni haklar tanıyan bir ferman vermiştir.⁵⁵ Bu fermanla şöyle deniliyordu:

"Kimse Patriğe tahakkum itmesun, kim olursa olsun hiçbir kimse kendusine ilişmesun, kendüsi ve ma'iyetinde bulunan papazlar her türlü umumi hizmetlerden muebbeden mu'af olsun. Kiliseleri, cami tahvil edilmeyecektir, izdivaç ve defin işleri, sair adet işleri, Rum kilise ve adetlerine göre eskisi gibi yapılacaktır."⁵⁶

Bu fermanla sağlanan haklar şunlardır:

⁵² Şahin, M. S., "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi", c.12, Türk Diyanet Vakfı, Ankara, s.343.

⁵³ Maksudoğlu, M., Kuruluşunun 700. Yılında Osmanlı Tarihi 1299-1922, İstanbul, 1999, s.103.

⁵⁴ Hammer, Osmanlı Tarihi, c.I, s.124.

⁵⁵ Ercan, Y., "Türkiye'de 15. ve 16. Yüzyıllarda Gayrimüslimlerinde Hukuki, İktisadi ve İctimai Durumu", C.XLVII/188, Belleten, 1133.

⁵⁶ ŞAHİN, M. S., Fener Patrikhanesi ve Türkiye, İstanbul, 1980, s.45.

Resmen bağımsız bir dini kurum olarak tanınan patrikhanenin bu imtiyazları daha sonra tahta çıkan bütün padişahlar tarafından da tasdik edilmiştir. Hatta rivayete göre, bir yangında yandığı sanılan Fatih'in Fermanını yenilemek istemeyen ve topraklarında hristiyanlığı yasaklamayı düşünen Yavuz Sultan Selim'e, Şeyhülislam Zenbilli Ali Efendi muhalefet etmiştir. İstanbul'un fethine katılan üç yaşlı yeniçerinin ifadelerine başvurulmak suretiyle fermanın varlığı ispatlanıp patrik Edirne'de padişahın huzuruna çıkarılarak yenileme işlemi gerçekleştirilmiştir.

1. İstanbul Patrikleri Sen Sinod Meclisiyle birlikte kiliselerin, manastırların ve bunların malları ile bilcümle ruhban sınıfı üzerinde her türlü salahiyyete sahiptirler.
2. Rahipleri patrikhane tayin eder, Bab-ı ali patriğin inhası üzerine tayin beratı verirdi.
3. Rahiplerin ceza davalarına patrikhane bakardı.
4. Kiliseye ait dini anlaşmazlıkları patrik hallederdi.
5. Rum mekteplerinin idare ve tedrisatı patriğin kontrolü altında idi.
6. Evlenme, boşanma, vasiyet, miras gibi işler patriğe ait idi.
7. Hukuk davalarında iki taraf Ortodoks olursa önce Patrikhane Mahkemesine müracaat edilirdi.
8. Patrik ve Patrikhane erkanı vasıtasız vergilerden muaf idiler.
9. Patrikhane, Rumlardan kilise masraflarını karşılamak üzere harç ve resim alabilirdi.⁵⁷
10. Kiliseler cami olmayacaktı.
11. Paskalya Yortusu tam bir özgürlük içinde kutlanacak ve üç bayram gecesi Fener'in kapıları açık kalacaktı.⁵⁸

Diğer taraftan Osmanlı Devleti, Rumlardan patrikhane, kilise ve kabristanları için şahıs başına vergi alırdı. Patrikhane 22000 kuruşu hazineye, 20000 kuruşu donanmaya ve 10000 kuruşu saray bostancılarına olmak üzere senelik 52000 kuruş öderdi. Patriklerin tayin edildikleri zaman ve sonra da muhtelif vesilelerle devlet erkanına hediyeler vermeleri usuldendi.⁵⁹

Fatih Sultan Mehmet, tarafından partiğe verilen bu ferman bütün Hristiyan dünyasını hayrete düşürmüştü; çünkü Bizans devrinde her ne kadar patrikler nazari olarak imparatora eşit mevkide kabul edilse de, kilise işleri dışında kendilerine yargı hakkı tanınmış değildi.⁶⁰ Bütün yaşamı boyunca sahip olmadığı yetkilerle donatılmış olan patriklik tüm Ortodoks kitle üzerinde çok geniş hukuksal yetkilere de sahip olarak, tarihinin en parlak ve

⁵⁷ İlksel, a.g.m., s.28.

⁵⁸ Bayrak, a.g.e., s.16.

⁵⁹ İlksel, a.g.m., s.27.

⁶⁰ Şahin, a.g.m., s.344.

güçlü dönemini Osmanlı İmparatorluğu zamanında yaşamış oldu. ⁶¹ Osmanlı Devleti'nin patriklere verdiği imtiyazlar zamanla bir nevi kapitülasyon mahiyetini almış, patrikhane devlet içinde devlet haline gelmişti. ⁶² Ayrıca Osmanlı tebaası olan ve patrikhaneye bağlı kılınan tüm Ortodokslar ⁶³, Özerk bir statüye sahip olarak "Rum Milleti" adıyla anıldı. Bu sistem milliyeti ne olursa olsun sivil kimliklerin korunmasında ve her grubun ayrı kimlikleriyle yaşamlarını sürdürmesinde kısacası öz benliklerini yitirmemelerinde önemli rol oynadı. ⁶⁴ Böylece Patrik de "Millet başı" unvanını aldı. Patrik İmparatorluğun içindeki bütün Ortodoksların başkanı olması nedeniyle onların menfaati için Divan'da söz alma hakkına da sahipti. ⁶⁵ Bunun yanında patrik Osmanlı Devleti içinde vezirle eşit konumdaydı. ⁶⁶

2.1.3. Rum Ortodoks Kilisesinin İdari Yapısı

Her seçilen patriğe padişah tarafından görevini yapma izni ve emri belirten bir berat verilirdi. Patriklere verilen bu beratlar şeyhülislamın da imzasını taşırdı. Ayrıca Hristiyan halkın Osmanlı Devleti ile ilişkisi patrikhane aracılığıyla sağlanırdı. Patrikler de bu görevi rahipler ve piskoposlar vasıtasıyla yapmışlardı. ⁶⁷ Patrikhane Yunanca'dan başka dil kullanmazdı.

Metropolitlerin kendi bölgelerinde yargılama hakkı vardır. Büyük davalar patrikhane mahkemesinde görülür ve mahkeme patrik başkanlığında toplanırdı.

1741'de Ereğli Metropolitleri Sen Sinod seçiminin Bab-ı Ali'ce onaylanmasını sağlayan ve metropolitler arasındaki klasik hiyerarşiyi değiştiren bir ferman almıştı. Bu fermana göre Sen Sinod seçimlerinde Ereğli, İznik, İzmit, Erdek ve Kadıköy Metropolitlerinden bir "iyi hal kağıdı" almak yeterliydi. Devletin ayrıca onayını almak gerekmiyordu. Böylece bu beş metropolit diğerlerine göre bir siyasi güç elde etmişti. Bundan sonra

⁶¹ Bayrak, a.g.e., s.17.

⁶² İlksel, a.g.m., s.62.

⁶³ İmparatorluk içindeki diğer Ortodoks milletler: Bulgar, Sırp, Arnavut, Romanya.

⁶⁴ Bayrak, a.g.e., s.16.

⁶⁵ Özorun, B. R., "Türkler ve Rum Ortodoks Kiliseleri", Türk Kültürü, 1966, s.701.

⁶⁶ Şahin, a.g.m., s.345.

⁶⁷ Şahin, a.g.e., s.86.

piskoposları, metropolitleri, Sen Sinod üyelerini ve patriği onlar belirlemişti. Bu metropolitlere, “yerondes”, yönetim sistemine de “yerondismas” adı verilmiştir. Bu sistem 1862’de onaylanan “Rum Patriği Nizamı” hazırlanıncaya kadar devam etmiştir.⁶⁸

2.2. Patrikhanenin Siyasi Faaliyetleri

Fatih devrinde Fener Rum Patrikhanesine verilen imtiyazların, sonraki hükümdarlarca da tanınmış, hatta bazı siyasi sebep ve dış baskılar yüzünden arttırılarak devam ettirilmiştir. Patrikhane ve cemaati adeta “hükümet içinde hükümet” durumuna gelmiştir. Bir başka ifade ile patrikhane ve cemaati sadece varlıklarını korumakla kalmamış, Bizans’ın en güçlü devirlerinde olduğundan daha büyük bir nüfuz ve hakimiyete sahip olmuş; kavuştuğu imtiyazlar sayesinde Osmanlı Devleti içerisinde, Bizans devrinden daha önemli bir rol oynamış ve bu durum Batılılar tarafından da kabul edilmiştir.⁶⁹

İmtiyazlar sebebiyle geniş yetki ve serbestiyet kazanan Patrikhane devlete karşı sorumluydu. Bu nedenle seçilen patrik, Sultan tarafından huzura kabul edilip, Sultan’a sadık kalacağına, devletin kanunlarına riayet edeceğine dair ant içerdi. İmparatorluğun güçlü olduğu dönemde sadakatine uygun davranırdı. Fakat Patrikhanenin Osmanlı’nın gerileme döneminde sorumluluğunu ve yeminini unutarak dini görevini de bir yana bırakıp siyasetle uğraştığı, dolayısıyla da bağlı olduğu devlete ihanet ettiği görülmektedir. Hatta bu ihanet çalışmaları tam bir serbestlik içerisinde yapılmıştır. Çünkü Patrikhane ve ona bağlı bulunan ibadethanelerin durumu fermanlarla tayin ve tespit ediliyordu. Bütünüyle bir dokunulmazlığı vardı.⁷⁰

Osmanlı Devleti’nin diğer Hristiyan azınlıklara olduğu gibi, Rumların da sadece dinlerine değil, milliyetleri hususunda da yumuşak ve hoşgörülü bir idare sistemi uygulaması; folklorik ananelerine dokunmaması zararına olmuş, onların benliklerini bulmalarına, gitgide bağımsızlık düşüncelerine

⁶⁸ Tekirdağ, Ş., “Osmanlı İdaresinde Patrik ve Patrikhane”, BTTD, 1967, s.55.

⁶⁹ Durmaz, B., “Balkanda Slavist ve Ortodoks Eksenli Politikalar, Ve Fener Rum Patrikhanesi ile Ruhban Okulu ve Türkiye Üzerinde Emelleri”, 2002, s.3.

⁷⁰ Ercan, a.g.t., S.261.

dalmalarına sebep olmuştur. Zamanla fikir ve gaye birliği kurmuşlar, bunda da kiliseler şüphesiz ki büyük rol oynamıştır. Yıllar geçtikçe Patrikhane metotlu bir şekilde milli bir dinin ve milli duygunun idarecisi, geniş ve büyük bir hazırlığın idare merkezi olmuştur. ⁷¹

Osmanlı Devleti'nin gücünün dorukta olduğu zamanlarda hakimiyetindeki azınlıklara verdiği imtiyazlar hiçbir şekilde sorun olmamıştır. Zaten bu imtiyazların verilmesinde, Türk örf ve adetleri ile İslam dininin hoşgörü anlayışı etkili olduğu kadar; asıl sebebin devlet politikası olduğu, Rumlara verilen imtiyazlar örneğini de yukarıdaki satırlarda ifade etmiştik. Fakat ne zaman ki devlet zayıflamaya başlamış; iste o zaman verilen bu imtiyazlar, Avrupalı devletlerin uyguladığı politikalar sebebiyle de, Osmanlı Devletini en çok uğraştıran konuların başında gelmiştir. Hatta Fransız ihtilali'nden sonra yayılan milliyetçilik akımının da büyük etkisiyle Osmanlı Devleti'nin parçalanmasında büyük rol oynamıştır. ⁷²

Rumlar da bu milliyetçilik fikrinden etkilenmiş, bağımsızlık fikri zamanla Rum milleti arasında bir ideal haline gelmiştir. Bu idealin Rumlar arasında yayılıp genişlemesinde, verilmiş olan geniş yetkilerin rolü büyük olmuştur. Rum milletinin dini işlerini görmekle mükellef olan Patrikhane bunu bir kenara bırakmış, devlet aleyhinde siyasi faaliyetlerde bulunmuştur. Yani patrikler padişaha ettikleri bağlılık yeminlerini unutmuşlardı. ⁷³

2.3. Fener Rum Patrikhanesi ve Megola İdea

“Megalo idea”, kelime anlamı olarak “büyük ülkü”, “büyük hedef” anlamına gelmektedir. Tarihi anlamı ise; Küçük Asya'nın Helenleştirilip Balkanlardaki ve Anadolu'daki Türk hakimiyetine son verilerek İstanbul başkent olmak üzere, Bizans İmparatorluğu'nu en geniş sınırlarıyla yeniden oluşturmak ve Yakın Doğu'da büyük bir Yunanistan kurmak idi. ⁷⁴

Megola ideada amaçlanan sınırları çizebilmek için seçilen hedefler:

⁷¹ Şahin, a.g.e., s.163.

⁷² Durmaz, a.g.t., s.9.

⁷³ Şahin, a.g.e., s.168-170

⁷⁴ Günay, N., “Filik-i Eterya Cemiyeti” Dergisi, cilt:6, s.1, 2005

Yunanistan'ı bağımsızlığına kavuşturmak, Yedi Ada'yı almak, Epir'i ele geçirmek, Girit Adası, On iki Adalar ve Kıbrıs Adasını; Anadolu'nun Sakarya'ya kadar olan kesimini İstanbul'u da içeren bölgeyi elde etmek ve nihayet Karadeniz kıyılarını da zapt ederek Pontus Rum Devleti'ni ihya etmekte.⁷⁵

Megalo İdea'nın doğuşunun İstanbul'un fethi ile de bağlantılı olduğunu ve Fatih, İstanbul'u fethettikten sonra, bazı sebeplerle patrikliği muhafaza edince, Hristiyan halk ve kilise (patrikhane) yavaş yavaş Türklere sezdirmeden eski Bizans'ın kurulması için çalışmaya başlamışlardır. Nitekim patriklik böylece Osmanlı Devleti'nin içine yerleşince Batı tarihçileri: "Bizans'taki Osmanlı hakimiyeti, Ayasofya'nın duvarlarına sürülmüş badanaya benziyor. Altındaki mozaik putlar bozulmamıştır." demişlerdir.⁷⁶

Rumlar açısından Osmanlı Devleti'nin bir diğer yönetim özelliği de, İstanbul'daki Fenerli Rumların devlet içerisinde kazandıkları ayrıcalıklı durumdur. Fetihden sonra imtiyazlar kazanan Fener Rum Patrikhanesinde, devlet hizmetleri Hristiyanlara kapalı olduğu halde, Rumlara divan tercümanlığı ile 18.yüzyıldan itibaren de Eflak-Boğdan voyvodalıkları gibi yüksek ve stratejik görevler verilmiştir. Fener Rum Beyleri genellikle sadakat göstermelerine rağmen XIX. yüzyılın başlarından itibaren isyan eğilimine girmişlerdir.⁷⁷ Hatta bununla birlikte Osmanlı'ya sadık bazı Fenerli Beyler ile Türklerin bir tür Osmanlılık-Romalılık ideolojisinin pesine düştükleri görülmüştür.⁷⁸

Osmanlı Devleti, Rumlara duyduğu güven sebebiyle, onları Türk vatandaşlarından ayırt etmemiş, hatta daha hayati ve önemli görevlere getirmiş, yüzyıllarca onlardan şüphe etmemişlerdir. Bunların arasında sadakatten ayrılmayan, dürüstlikle hizmet edenler olmakla beraber, ne yazık ki kendilerine duyulan güveni kötüye kullanarak ihanet edenlerde çoğunluğu teşkil etmektedir. Özellikle bu ihanetlerin, Osmanlı Devletin 18. yy.da fiilen başlayan çöküş döneminde yoğunlaşarak, Yunan istilasına kadar sürdüğü

⁷⁵ Ferah, K., "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesinin Tarihi Gelişimi Amaçları Siyasi Faaliyetleri Ulaşmak İsteddiği Statü ve İzlemesi Gereken Politikalara", 2006, s.5 9.

⁷⁶ Şahin, a.g.e., 1999, s.164.

⁷⁷ İslam Ansiklopedisi, 1997, s.549.

⁷⁸ Ortaylı, İ., "Osmanlı Barışı", 2004, s.19.

görülmektedir.⁷⁹

18. yüzyılın başlarında bir yandan Rusya'nın kuvvetlenmeye başlaması, diğer yandan Protestan devletlerin Osmanlı Devleti'ne doğru yönelmeleri Hristiyanlık aleminde Rumlara, hem politik hem ekonomik destek sağlama devrini açmıştı.⁸⁰

Osmanlı'nın en büyük yanlışlarından biri de deniz ticaretinin Rumlara bırakılması, şehrili Rum girişimcilerin Odesa'dan Marsilya'ya; İzmir'den Londra'ya kadar uzanan görünmez bir deniz ticareti imparatorluğu kurmasını sağladı. Tüm bunların yanı sıra altı yüze yakın gemi ile otuz bin tayfa, Doğu Akdeniz ticaret sahasına hakim olmuş, bu durumları ile Osmanlı donanmasını tehdit eder hale gelmişlerdi. Osmanlı donanmasındaki mürettebatın birçoğunun Rum olduğu da hesaba katılırsa, tehlikenin büyüklüğü kolayca anlaşılmaktadır.

Böylece Ortodoks mezhebinin diğer iki rakip mezhep önünde hiçbir zayıf vermeden gelişmesi de sağlanmış oldu. Haliyle zamanla güçlenen Rumlar hem büyük bir siyasi desteğe hem de muazzam bir servete sahip oldular. Bütün bu gelişmelerle birlikte Rumlar içerisinde asıl amaçları olan "Megalo İdea" tutkusu gelişti ve bu durum Osmanlı Devleti'ne isyan etmeye varan gelişmelerin başlangıcı oldu.

Patrikhane makamı, Bizans'ın dini ve dünyevi olan iki yönlü iktidarının tek taraflı devamıdır. Sonuç olarak, Bizans ölmemiş ve onun makamında yaşamaya devam etmiştir. Patrikhane din perdesi altında Yunanistan'ın bağımsızlığı, Osmanlı Devleti'nden ayrılması, Anadolu'da bulunan topraklar üzerinde "Büyük Yunanistan" kurulması yönünde yoğun çalışmalara koyuldu. Hatta bu davada başarıya ulaşabilmek için bütün dünya Ortodokslarının Türkiye'ye karşı birleşmelerini sağlamak amacıyla geniş propagandalara girişti.⁸¹

⁷⁹ Şahin, a.g.e., s.172-173.

⁸⁰ Berkes, N., "Fener Patrikhanesi", 2005, s.20.

⁸¹ Şahin, a.g.e., s.166.

2.3.1. Yunan Milliyetçiliği ve Fener Rum Patrikhanesi'nin Katkısı

Osmanlı Devleti'nin gücünü kaybetmeye başlamasıyla birlikte, Doğu Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurmak ve Megalo idea'yı gerçekleştirmek için faaliyetlerine hız veren Fener Rum Patrikhanesi, Osmanlı Devleti içerisindeki azınlıkları kışkırtarak kiliseler vasıtası ile Yunan milliyetçiliğinin güçlenmesine girişmiştir.⁸²

Mora'nın fethiyle Patrikhanenin nüfuz dairesi daha da genişleyerek büyük bir etki gücüne sahip olmuştu. Patrik, piskopos ve papazlara Fatih'in ihsan etmiş olduğu izinler sayesinde bütün Ortodoks Hristiyanların, yani Bulgar, Sırp, Arnavut ve Elenler'in sadece ruhani başkanları değil, aynı zamanda siyasi anlamda da liderlik konumuna gelmişti. Yavaş yavaş Rumeli'deki Piskoposluk makamları Rum papazların eline geçti.⁸³

Patrikhane, Rum İmparatorluğu'nun temellerini hazırlamak üzere büyük bir sevkle çalışmaya başlamış, ilk iş olarak da kendi otoritesi altında "Rum" adıyla birleşmiş olan Balkan milletlerini gerçekten Rumlaştırmak, Mora'dan Karpatlar'a kadar Balkanları hakiki bir Yunan vatanı yapmak olmuştur.

Patrikhane, çıkardığı emirnamelerle Bulgaristan'da Rumca'yı tek ibadet ve öğretim dili yaptı. Slovence yazılmış tüm din kitapları her yerde yasaklandı, toplattırılıp yaktırıldı. Balkanlardaki, Patrikhane aracılığıyla yapılan, bu Rumlaştırma faaliyetleri o kadar ileri gitmişti ki, balkanları geçen turistler artık buraları, bir Rum memleketi olarak tasvir etmekteydiler. Her yerde Rum tüccarlar, Rum rahipler ve Rum öğretmenler hakimdi.⁸⁴

Patrikler bu milletlere sadece dillerini değil, ayrıca Yunan adet ve geleneklerini de öğretmek için büyük bir eğitim teşkilatı kurmuşlar, Rum okullarında Türkçe okutulmasını yasaklamış, özellikle Megalo İdea'nın gerçekleşmesinin ön hazırlıklarından olmak üzere Yunanca öğretme faaliyetlerini yoğunlaştırmışlardır.⁸⁵

Patrikhane, Rum kültür ve milliyetinin dayanağı olmuş; bilgili ve

⁸² Cihangir, E., "Papa Eftim'in Muhtıraları ve Bağımsız Türk Ortodoks Patrikhanesi", 1996, s.3-4.

⁸³ Cevdet, A.P., "Cevdet Tarihi", 1994, s.63-64.

⁸⁴ Şahin, a.g.e., s.168.

⁸⁵ Türsan, N., "Tarih Işığı Altında Türk Yunan Münasebetleri ve Megala İdea", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Mart 1996, s.67-68,

sistemli idareleriyle milli duyguları uyandırmış, din adamları vaazlarla halkın kalbinde bağımsızlık ve milletin yeniden doğuşu fikrini aşılamışlardır.

Anadolu'nun birçok yerindeki Rumlar daha çok Türkçe'yi kullandıklarından, mukaddes kitaplarını bile Türkçe okurlar ve bir kelime Rumca ihtiyaç duymazlardı. Bunlara da Yunancayı öğretmek Patrikhanenin en büyük emeliydi. Bu maksatla bazı büyük köylerde biri ilk ve diğeri orta öğretime mahsus iki okul vardı. Bu okullar aracılığıyla bazı Nevşehirli, Kayserili ve Niğdeli Rumlarda, Yunanlılardan daha çok Yunan ideallerinin peşine düştüler.⁸⁶

Tüm bunların yanında Yunan milliyetçiliği; bütün Hristiyan kiliselerinin, bütün Avrupa devletlerinin, hemen bütün Batı düşünür ve yazarlarının; eğilimleri, inançları, çıkarları ne olursa olsun, hepsinden destek görmekteydi. Bu desteğin arkasında yatan gerçek neden, Bizans İmparatorluğu'na veya Ortodoks kilisesine değil, eski Grek uygarlığının Batı uygarlığına katkı sağladığına olan inançlarına dayanmaktaydı. Ancak Ortodoks kilisesi ve Yunanlılık bu Grek sevgisinden daima faydalanmışlardır.

Böylece Rumlar ve Yunanlılar Greklikten, Hristiyanlıktan, bağımsız bir yeni ulus olmaktan gelen birden fazla destek kazanma şansını her zaman kullanmışlardır. Ortodoks kilisesi bütün bunlardan faydalanarak Yunan milliyetçiliğinin asıl temsilcisi ve merkezi oldu. Papazlar Yunan milliyetçiliğinin her zaman destek ve korumacıları olmuşlardır. Son yüzyıllar boyunca Yunan milliyetçiliği Ortodoks teokrasisinin desteği altında büyümüş, bir sarsıntıya veya dağılmaya uğradığında her zaman bu desteği bulduğu yere sığınmıştır.⁸⁷

2.3.2. Mora İsyanı

1820-1821 Mora isyanı, Balkanlar'ın Osmanlı'dan ayrılmasına neden olan en önemli hareketlerden biridir. Bizzat Patras başpiskoposu Germanos'un kumanda ettiği 10.000 kadar silahlı Rum, Patras'ta ayaklanma

⁸⁶ Şahin, a.g.e., s.170.

⁸⁷ Berkes ,N., a.g.e. s.22-23.

başlatınca uzun zamandan beri bu anı bekleyen Mora, isyanın ilk ayağını oluşturdu. ⁸⁸ Mora'daki isyanın yönetimini de büyük din adamlarının ele alması, isyanın dini ve ulusal bir karakter almasına yol açmıştır.

Mora sancağının merkezi olan Tripoliçe dışında bütün yarımada, asilerin eline geçmişti. Öldürülen Mora Türklerinin ise 40-50 binden az olmadığı bilinen bir gerçektir. Bunların içinde, 400 yıl önce Mora'ya yerleşmiş Türk aileleri bile vardı. 5 Ekim 1821'de Tripoliçe'nin düşmesi, faciayı tamamlamış, kaledeki asker ve sivil 8.000 Türk, yeni doğmuş çocuklar bile ihmal edilmeksizin, öldürülmüştü. ⁸⁹

Ege Denizi'ndeki adalarda bulunan Rumlar da ayaklanmayı Ege Adalarına yaymışlardır. Ayaklanmanın başına Dimitri İpsilanti geçmiş ve 1821 Haziranında ayaklanmanın yönetimini ele almıştı(20). Tam bir kitle katliamına dönüşen Mora İsyanı'yla eş zamanlı olarak başlayan bu isyanlar sırasında da pek çok Müslüman, Türk ve Osmanlı halkı Rumlar tarafından katledilmiş ve işkencelere maruz bırakılmıştır. ⁹⁰

Mora isyanı ve neticesinde gelişen olaylar sonucunda Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki otoritesi zayıflamış, bu da İmparatorluğun parçalanmasına varan yolu açmıştır. Balkan milletlerinin Osmanlı İmparatorluğundan ayrılması önce muhtariyet kazanmak biçiminde olmuş ve daha sonra muhtariyet, tam bağımsızlığa dönüşmüştür. Bağımsızlığını ilk kazanan Balkan devleti Yunanistan'dır. Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Birinci Dünya Savaşına kadar Osmanlı sınırları içindeki Balkan ulusları teker teker bağımsızlıklarını kazanmışlardır. ⁹¹

2.3.3. Fener Rum Patrikhanesi'nin İsyandaki Rolü

Mora İsyanı, Sultan II. Mahmut'un padişahlık döneminde gerçekleşmiştir. Dönemin sadrazamı ise Benderli Ali Paşa'ydı. Devletin yaptığı araştırmalar sonucunda Ortodoks Patriği Gregoryus'un da isyanda

⁸⁸ Öztuna, Y., B. Osmanlı Tarihi, V, s.126.

⁸⁹ BENLİSOY, Y.-MACAR, E., Fener Patrikhanesi, Ayraç Yayınları, (Ankara 1996), s.66-67

⁹⁰ Türel, Y., "Balkan Tarihinden Bir Kesit: 19. Yüzyılda Balkanlarda Bağımsızlık Hareketleri"

www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/balkantarihi.htm2009

⁹¹ www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/balkantarihi.htm

parmağı olduğu ortaya çıkartıldı.

Patrikhanenin dini görevini bir yana bırakıp siyasetle uğraştığı, hatta devlete ihanet ettiği görülmektedir. Bu çalışmalar, tam bir serbestiyet içerisinde yapılmıştır. Çünkü patrikhane ve ona bağlı bulunan ibadethanelerin fermanlarla tayin edilmiş bir dokunulmazlığı vardı.⁹²

Buna karşın eğer çabuk davranılmazsa, ülkenin varlığı tehlikeye gireceğinden, patrikhaneye ani bir baskın yapılması kararlaştırıldı. Aramalar sonucunda ihanet belgeleri ele geçmişti. Bunların içinde Moralı Yunan asi kaptanlara yazılan mektuplar, İstanbul'daki hazırlıklar için verilen bilgiler, Dışişleri Bakanlığı'ndaki Fenerli Rum Beylerinden alınan devletin gizli hazırlıkları, İngiliz ve Fransız elçiliklerinden edinilen bilgiler, özellikle Rusya'daki hazırlık safhaları ile Odesa'daki E. Eteryaya merkezinden gönderilen silahlar ele geçmiştir.⁹³

Patrik Gregoryus, bütün suçları kabul etti ve yargılamanın ardından patrikhanenin orta kapısı önünde idam edildi. Göğsüne ihanetini anlatan bir yafta yapıştırılan patriğin cesedi, üç gün İstanbullulara teşhir edildi.

Fener Rum Patriği Gregoryus'un suç belgesi olarak ele geçirilen, Rus Çarı Aleksandra'ya yazdığı mektup, gerçekten ibret vericidir:⁹⁴

"Türkleri maddeten ezmek ve yıkmak imkansızdır. Türkler, Müslüman oldukları için çok sabırlı ve mukavemetli insanlardır. Gayet mağrurdurlar ve izzet-i iman sahibidirler. Bu hasletleri, dinlerine bağlılıkları ve kadere rıza göstermeleri yanında kumandanlarına, büyüklerine olan itaat duygularından gelmektedir.

Türkler zekidirler ve kendilerini müspet yolda yönetecek reislere sahip oldukları müddetçe de çalışkandırılar. Gayet kanaatkardırlar. Onların bütün meziyetleri, hatta kahramanlık ve şecaat duyguları da, geleneklerine olan bağlılıklarından, ahlaklarının güzelliğinden ileri gelmektedir. Türklerde evvela itaat duygusunu kırmak ve manevi bağlarını parçalamak dini metanetlerini zayıflatmak icab eder. Bunun da en kısa yolu, milli geleneklerine, maneviyatlarına uymayan harici fikirler ve hareketlere

⁹² Meydan Larousse, "Ortodoks Kilisesi", C. IX, s. 620.

⁹³ Şahin, a.g.e., s. 192-193.

⁹⁴ Ilgar, İ., Silahlı Kuvvetler Dergisi, S. 85, s. 97-98.

alıştırmaktır. Türkler, dış yardımı reddederler. Haysiyet duyguları, buna manidir. Velew ki, geçici bir süre için zahiri kuvvet ve kudret verse de, Türkleri, dış yardıma alıştırmalıdır.

Maneviyatları sarsıldığı gün, Türkleri kendilerinden şeklen çok kudretli, kalabalık ve zahiren hakim kuvvetler önünde zafere götüren asıl kudretleri sarsılacak ve maddi vasıtaların üstünlüğü ile yıkmak mümkün olabilecektir. Bu sebeple Osmanlı Devletini tasfiye için mücerred olarak harb meydanındaki zaferler kafi değildir. Hatta, sadece bu yolda yürümek Türklerin haysiyet ve vakarını tahrik edeceğinden, kendilerini anlamalarına sebep olabilir. Yapılacak olan, Türklere bir şey hissettirmeden, bünyelerindeki tahribi tamamlamaktır."

Gregoryus'un idam edilmeden kısa bir süre önce yazmış olduğu bu mektup, birçok patrikhane mensubu tarafından Gregoryus'un vasiyeti olarak kabul edilir.

2.3.4. Patrikhanenin Kin Kapısı

Patriğin idamından sonra gizli olarak toplanan patrikhane yönetimi, aynı yerde bir Türk devlet adamı asılana kadar kapının kapalı tutulmasına karar vermiştir. Söz konusu kapı Cumhuriyet dönemine kadar zincirlenmiş olarak tutuldu. Daha sonra kaynaklanarak muhafaza edildi. Halen bu kapı patrikhane çevrelerince "KİN KAPISI" olarak anılmaktadır.⁹⁵

Kin Kapısı ile ilgili yaptığı bir açıklamada Aytunç Altındal, "Patrikhanenin 'Kin Kapısı' dediği yerde Gregoryus'un asıldığı doğru. Kilisenin kendince bir gerekçesi var. Diyorlar ki, 'Bu adam burada asıldı ve buraya gömüldü. Burada onun mezarı var. Onun mezarını çiğneyerek insanların içeriye girmesi dinimize aykırıdır. İslam dininde de herhangi bir kabrin çiğnenmesi yasaktır'. Şimdi bu Gregoryus'un idam edildiği doğrudur fakat o kapının önüne gömüldüğü yalan. O yalandan yola çıkarak biz bu kapıyı açmıyoruz diyor. Yoksa bu kin kapısı değil iddiasındalar.

Gregoryus'un orada gömüldüğü kayıtlı değil. Kaldı ki Osmanlı

⁹⁵ Erzurumluoğlu, K., Patrikhane ve Pontus Dosyası: I Kin Kapısı, Orkun Dergisi, Mart 2002

devletinde idam edilen kişilerin mezarlarının bilinemez bir yere gömülmüş olması gerekiyor. İdam usulleri var. İdam cezasını almış kişilerin mezarları bilinmez. Osmanlı kayıtlarının hiçbirinde Gregoryus'un orada gömüldüğüne dair kayıt yok." demiştir.

Kapıyla ilgili söylentinin iddia değil gerçek olduğunu ifade eden Türk Ortodoks Patrikhanesi Sözcüsü Sevgi Erenerol, "Fener Rum Patrikhanesi, dinler arası diyalog söylemleriyle gerçek yüzünü saklamaya çalışıyor. Bu millet, bunların bu tür söylemlerine nasıl inanacak? Diyalog, hoşgörü taraftarıymış gibi davranıyorlar, ancak kalplerinde büyük bir kini yaşıyorlar. Kapının bir hatıra olduğunu söylüyorlar. Ne hatırası, bunun dini hiçbir tarafı yok."⁹⁶

Bu tamamıyla siyasi bir olaydır. Sadece kendi içlerinde değil, bütün cemaatlerinde bu kini yaşatmak için bu kapıyı kilitli tutuyorlar" diye açıklamada bulunmuştu. Fener Rum Patrikhanesi'nin Osmanlı'ya duyduğu kini hala devam ettirdiğini belirten Mehmed Niyazi ise, verdiği bir demeçte "Gregoryus'un idam edilmesini hazmedemeyen Rumlar, İstanbul'u yeniden fethedip Patrikhanenin ana giriş kapısında bir Türk büyüğünü idam edinceye kadar bu kapıyı açmama kararı almışlar. Bu, onların bize duydukları büyük kinin en somut ifadesidir"⁹⁷

2.4. Lozan'a Doğru, Fener Patrikhanesi ve Dış Politika

Hatıralarında Patrikhaneden "fesat ve nifak yuvası" olarak bahseden Rauf Orbay Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki uygun ortamdan yararlanan azınlıkların Patrikhane etrafında kurdukları teşkilatlarla Osmanlı Hükümeti'ne karşı vaziyet alacak kadar ileri gittiklerini ifade etmektedir.⁹⁸ Türk topraklarına yönelik yayılmacı fikirleri sadece gizli örgütler benimsememiş, Yunan Hükümetleri de bunu açıkça desteklemiştir. Örneğin 1844 yılında

⁹⁶ Çetin, E., "Bağımsız Türk Ortodoks Patrikhanesi", s.110.

⁹⁷ Erzurumluoğlu, K., Patrikhane ve Pontus Dosyası: I Kin Kapısı, Orkun Dergisi, Mart 2002

⁹⁸ "Rauf Orbay'ın Hatıraları", Yakın Tarihimiz, C. I, s. 113.

Yunan Meclisinde konuşan Yani Koletti adlı milletvekili şunları söylemiştir:

"... Yunan krallığı Yunanistan değildir. Sadece Yunanistan'ın en küçük ve en fakir parçasıdır. Yunanlı sadece krallık ülkesi halkı değildir. İyonya, Selanik, Serez, Edirne ve İstanbul, ya da Trakya ve Girit, Sisam adası ve Yunan tarihi ile Yunan ırkına bağlanan tüm bölge ve yörelerde yaşayan halklardır. Elenizmin iki büyük başkenti vardır. Atina, krallığın başkenti; İstanbul ise büyük başkent, tüm Yunanlıların ümit ve hayallerinin kentidir".⁹⁹

İstanbul'da Fransa'yı temsil eden Büyükelçi M. J. Tuvanel'in, 9 Eylül 1859'da Fransa Dışişleri Bakanına Atina'dan gönderdiği bir mektupta ise, Yunanlıların Türklere olan kinleri gözler önüne serilmektedir: "Yunanistan'da Kralından çobanına kadar herkes, Türkiye'nin zararına toprak kazanmayı düşünüyor. Bu arzunun, sınırı yoktur. Öyle ki, ilk gaye olarak Selanik'ten bahsedilirken, şimdi İzmir ve mıntikasını istiyorlar. Ruhaniler ise, İstanbul'a yeniden "Konstantinapol" adının verilmesini sağlayacak olan, Ayasofya'nın "Sent-Sofi" olarak telaffuzunu Yunan zaferinin hasret zedeleridir. Her Yunanlıya bu fikir, beşikten mezara kadar maharetle telkin ediliyor. Kırım savaşlarının cereyanı sırasında Yunanistan, Osmanlı ordularına saldırmaktan men edildiği için, kendisinin velinimetini İngiltere ve Fransa'ya bile tehevvür ve hiddet içindedir. Yunan milletinde, Osmanlılara ve tamamen Türklüğe karşı olan bu derin kin, Türklere karşı hiçbir zaman ve her türlü durum ve şartlar altında dostluğu göstermeyeceklerdir."¹⁰⁰

1909'da askeri darbe ile Başbakan olan Venizelos, hiç vakit kaybetmeden Megalo İdea'yı gerçekleştirmeye çalışmış, bunun için de ilk iş olarak Balkan ülkeleri (Bulgar, Sırp ve Romenler) ile birlik kurma yoluna gitmiştir. Bunda da başarılı olan Yunanlılar, 1912'de Sırp ve Bulgarlar ile bütün sınırlarda birden saldırıya geçince, Balkan Savaşları başlamış oldu. Altı hafta gibi kısa bir süre içinde, İstanbul hariç, Türklerin Avrupa'daki varlığı artık sona ermişti.¹⁰¹ Bir hayli genişleyen Yunanistan, hedefine ulaşabilmek için doğudaki büyük Türk potansiyelini yalnız Yunan Kilisesi ile etki altına

⁹⁹ Türsan, N., Yunan Sorunu, s.29, (Ankara 1987); İsmail, Sabahattin-; Kıbrıs Sorununun Kökleri (İngiliz yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları), Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul 2000, s. 5-12

¹⁰⁰ Şahin, a.g.e., s. 205-206.

¹⁰¹ Şahin, a.g.e., s. 207-208

almayacağını biliyordu. O nedenle, Yunan tarihinde önemli bir fonksiyonu bulunan Rum Ortodoks Kilisesini Türklere karşı tahrik ve baltalama aracı olarak kullanma kararı aldı. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine faaliyetlerini artıran Patrikhane, Venizelos'un siyasi programının da birinci maddesi olmuştur.¹⁰² Zira Patrikhanenin, daha önceki büyük hizmetleri bilinmekteydi. Venizelos, bu husustaki düşüncelerini: "Patrikhane, Yunanistan'ın emrine girmelidir. Bu suretle birleşmiş bir Patrikhanenin ilerdeki milli davalarda rolü pek büyük olacaktır." şeklinde ifade etmiştir.¹⁰³

Patrikhane artık Venizelos'un ve Yunanistan'ın Türkiye'deki uygulama aracı haline gelmişti. Bütün siyasi emellerine Patrikhanenin etkin çalışması yatmaktadır. Hatta Türkiye'nin işgali sırasında Rum okulları ve kiliseleri birer silah depoları haline gelmişti. Venizelos bunu, hatıratında şöyle itiraf etmektedir: "Bilcümle küçük-büyük şehirler kasabalardaki kiliseler ve Rum okulları, tamamen birer silah deposu haline getirilmiştir. Bu netice için, o mahalde yaşayan Rumlar, büyük bir basiret ve cesaret göstermişler, Türklerin mabedlere olan hürmet ve mahalli okullara bahsettikleri haklardan istifade etmişlerdir."¹⁰⁴

Patrikhanenin bu dönemde gösterdiği her türlü faaliyette başlıca rolü, Patrik V.Germanos'un yerine İngiltere tarafından da desteklenen "Locum Tenens (Patrik Vekili)" olarak tayin edilen, Bursa Metropoliti Doroteos Mamelis oynuyordu. Rum çetelerinin faaliyetlerinde önemli paya sahip olan Doroteos'un asıl önemi, politik alanda oynadığı roldü. Çünkü o, 9 Mart 1919 da "Patrikhane ile Osmanlı Hükümeti arasındaki münasebetleri kesen ve Rumları tebaa görevlerinden affeden" bildiriye yayınlayan kişidir. Mavri Mira Örgütü'nün başkanlığını yapan Ermeni Patriği Zaven Efendi ile birlikte 17 Ekim 1919'da bütün Türkiye'nin işgal edilmesini isteyen, 14 Şubat 1920 günü Lloyd George'a İstanbul için Yunan mandasını teklif eden de Doroteos Mamelis'ti.¹⁰⁵

Doroteos zamanında propagandaya da önem veren Patrikhane, Yunanca

¹⁰² Şahin, a.g.e., s. 211

¹⁰³ Karakut, A., Fener Patrikhanesi'nin İçyüzü, s. 4.

¹⁰⁴ Özgüç, A., Batı Trakya Türkleri, s. 147.

¹⁰⁵ www.turk-yunan.gen.tr/turk/yunan

ve Fransızca olarak yayınlanan "Kara Kitap"ta Türklerin zalim idarelerine dair belgeler yayınlamıştır. Türkiye'deki Rum okullarında Türkçenin yasaklanması da onun zamanında gerçekleşmiştir.

Fener Rum Patrikhanesi artık kendisini bağımsız saymakta, tamamen Türklük aleyhine çalışmakta ve Yunanistan'ın çıkarlarına hizmet etmekteydi. Nitekim Patrik Vekili Doroteos, İzmir'in işgali üzerine Yunan ordularının Hristiyanlık adına mukaddes cihat yapmaları ve Türkiye'deki Rumların Yunan ordusuna katılmaları için resmi bildiri yayınlamıştır.¹⁰⁶

Patrikhanenin önemli siyasi çalışmalarından birisi de, diğer azınlıklarla işbirliğinin kurulmasına çalışmak olmuştur. Rum Patrikhanesi, bu ilişkileri sağlamak için yaptığı Türk aleyhtarı toplantılara Ermenileri ve Ermeni Patriği Zaven Efendi'yi de sık sık çağırmıştır.

Mondros'tan sonraki Rum faaliyetlerinin örgütlenmesinde metropolitler, papazlar ve özellikle Fener Rum Patrikhanesi önemli roller oynamıştır. Özellikle, Batı Anadolu ve Pontusçuların faaliyetlerinin yoğunlaştığı Karadeniz bölgesindeki metropolit ve papazlar, bu dönemde aktif bir görev yapmışlardır. Bunların başında da, Trabzon Metropoliti Hrisantos gelmektedir. İzmir'e Yunanlıların çıkarılması konusunda İzmir Metropoliti Hrisostomos nasıl gayretler göstermiş ise, Pontus faaliyetlerinde de Hrisantos öyle çalışmıştır.¹⁰⁷ Sonradan Pontus çetelerini bastırma görevi ile Merkez Ordusu'nun başına getirilen Nurettin Paşa, Metropolit Hrisantos'un faaliyetleri ile ilgili olarak şunları yazmaktadır: "En önemlisi ise yurdumuzun içinde kurulmuş ve işleyen bütün bu düşmanca tahrik ve teşkilatı, insanlara dostluk ve barış tavsiye edip, kardeşçe yaşama yolları göstermeleri gereken din adamlarının, yani metropolitlerin, papazların idare etmekte olduklarıdır. Papazların, din kisvesi altında ne kanlı faciaların sebebi ve kışkırtıcısı olduklarını kanıtlayacak yüzlerce, binlerce belge elde etmiş bulunuyoruz. Mesela, Trabzon Metropoliti Hrisantos Efendi, Mütareke esnasında Anadolu'yu dolaşan Amerikan tahkikat heyeti reisi General Harbord ile Paris'teki konuşmasına dayanarak Pontusçulara çekmiş olduğu bir telgrafta, (Paris, 20 Ağustos 1919) Pontusçuların bir hareket için şevkle hazır oldukları

¹⁰⁶ Normen, K., Tohum, S.5, s.7.

¹⁰⁷ http://www.turk-yunan.gen.tr./TURKÇE/makaleler/salim_gokcek2009

teminatından bahsediyordu".¹⁰⁸

Patrikhane konusunda Mustafa Kemal Atatürk, 25 Aralık 1922'de Le Journal gazetesi muhabiri Paul Heriot'ya Çankaya'da verdiği beyanatta şunları söylemektedir:

"Bir fesad ve hıyanet ocağı olan memleketimize nifak tohumları eken, uyuşmazlıklar yaratan, Hristiyan hemşerilerimizin huzur ve refahı için de uğursuzluğa ve felakete sebep olan Rum Patrikhanesini artık topraklarımız üzerinde bırakamayız. Bu tehlikeli teşkilatı memleketimizde muhafazaya bizi mecbur etmek için ne gibi vesile ve sebepler gösterilebilir? Türkiye'nin Rum Patrikhanesi için arazi üzerinde sığınılacak yer göstermeye ne mecburiyeti var? Bu fesad ocağının hakiki yeri Yunanistan değil midir? Büyük Millet Meclisi tarafından idare edilmekte olan yeni Türkiye, Bab-ı Ali'nin taht-ı idaresindeki eski Osmanlı İmparatorluğu değildir. Yeni Türkiye, şeref ve haysiyet, kudret ve kuvvetini müdrik ve hukûkunu muhafaza için mevcûdiyetini tehlikeye atmaya hazır ve amadedir".¹⁰⁹

¹⁰⁸ Nurettin Paşa "Pontuscular anlatıyor"; Yakın Tarihimiz; C. II., s. 225.

¹⁰⁹ Lozan Konferansı'nın ilk dönem görüşmelerinin yapıldığı sırada 25 Aralık 1922'de Le Journal Gazetesi Muhabiri Paul Herriot'ya Çankaya'da verdiği demeç, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C:III., 918-1937, İst s. 57.

III. BÖLÜM

LOZAN ANTLAŞMASINA GÖRE PATRİKHANE'NİN KONUMU

3.1. Patrikhanenin Lozan'da Belirlenen Yeni Statüsü

Lozan görüşmelerinde Patrikhane konusu, “Azınlıklar Alt Komisyonu”nda gündeme geldi. Türkiye, Atatürk’ün de dediği gibi bir fesat ocağı haline gelen Patrikhanenin kesinlikle Türk topraklarından çıkarılmasını istiyordu. Bu konuda halk, gazeteler ve hükümet tam bir mutabakat içerisindeydi. Ancak Türk Heyeti, karşısında bu isteğe direnen çok sert bir muhalefetle karşılaşmış, görüşmeler süresince, Türk delegelerini en çok uğraştıran konuların başında gelmiştir. Yapılan yoğun tartışmaların ardından, Osmanlı Dönemindeki bütün ayrıcalıkların kaldırılıp yalnızca dini yetkiler ile sınırlı kalmak koşuluyla, Patrikhanenin İstanbul'da kalması kabul edilmiştir. Baş delege İsmet Paşa da bu konuda taraf devletlerin vermiş oldukları sözleri “sözlü senet” olarak kabul ettiğini bildirdi.¹¹⁰ Böylece Patrikhanenin - Osmanlı Devleti zamanında verilen bütün imtiyazları kaldırılarak- siyasi ve idari mahiyette olan işlerle uğraşmamak, sadece dini ibadetlere ait hizmetleri yerine getirmek şartıyla -yalnız dini konular çerçevesinde kalacağı yolundaki sözler senet olarak kabul edilerek- bir lütuf eseri olarak kalması kabul edilmiştir.

Lozan'da anlaşma metinleri içerisinde Patrikhane sözü geçmemekle birlikte, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Patrikhane, laik bir devlet içinde İstanbul'daki Rum azınlığın bir kilisesi olarak varlığını korumuştur. Lozan Antlaşması ile birlikte Patrikhanenin idari, siyasi ve yargısal yetkilerine son verilmiş, sadece dini bir kurum olarak kalması sağlanmıştır. Bu da Patrikhanenin herhangi bir yargı yetkisinin olmaması ve üniter devletin yargı yetkisinin bütün vatandaşlar için geçerli olması demektir. Lozan'da

¹¹⁰ Benlisoy, Y. - Macar, E., Fener Patrikhanesi, (Ankara 1996), Ayraç Yay.

azınlıklara tanınan haklar artık çok hukuklu değil, karşılılık esasına bağlı olarak yapılmıştır. ¹¹¹

Lozan'da yapılan müzakerelere ve anlaşma hükümlerine göre Patrikhanenin hukuki durumu şu şekilde özetlenebilir;

1) Patrikhanenin İstanbul'da kalması bir anlaşma hükmü ile değil Türkiye'nin tek taraflı bir tasarrufu ile olmuştur.

2) Patrikhane, bir Türk kuruluşudur. Patrik ve Patrikhane memurları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Türk Hükümeti'nin muvafakatiyle tayin edilirler ve Türk Hükümeti'nin denetimine tabidirler.

3) Patrik ve Patrikhanenin 1453'ten 1923'e kadar sahip olduğu siyasi ve idari, hak ve imtiyazlar kaldırılmıştır. Patrikhane ancak dini ve ruhani işlerle uğraşabilir.

4) Patrikhane İstanbul'daki Rum cemaatinin resmi temsilcisi olmadığı gibi bu cemaat ile Türk resmi makamları arasında sözcülük, aracılık gibi işleri de yapamaz.

5) Patrikhane ile Patrik ve Patrikhane görevlilerinin tabi oldukları genel hükümlere gelince; Patrikhane, Türkiye'deki gayrimüslim azınlıklara ait herhangi bir kilise veya sinagog gibi Lozan Antlaşmasının 40. ve 42. maddelerinde ifade edilmiş olan serbestlik ve himayeden faydalanır.¹¹² Anlaşmanın 45. maddesi gereğince de aynı haklardan Yunanistan'daki Türk azınlığa ait dini kuruluşlar da istifade ederler. ¹¹³

Patrik ve Patrikhaneye bağlı görevliler; Rum azınlığa mensup birer fert olarak Lozan Antlaşması'nın azınlıkların himayesine dair hükümlerinden faydalanırlar. Yani bu kişiler, anayasamızdaki temel hak ve hürriyetler hususunda Türk olan Müslümanlardan farklı hükümlere tabi tutulmazlar. Lozan Antlaşması'ndaki bu hükmün nedeni, ülkelerin genellikle anayasalarında bulunduğu gibi Yunanistan'ın da aynı hükmü kendi topraklarındaki Türk azınlığa tatbik etmeyi anlaşmanın 45. maddesi ile kabul etmiş olmasıdır.

¹¹¹ Ertuğrul, H. "Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancılarla İlgili Yapılan Hukukî Düzenlemeler", Askeri Tarih Bülteni, S:47, s.33.

¹¹² Bknz Lozan Antlaşması Maddeleri EK-1

¹¹³ Settari, F.İ, "İstanbul Rum Patrikhanesi"(Aralık 1972), Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, c.XI, S:63,s.42.

Patrik ve Patrikhaneye bağı görevliler; bir Türk resmi kuruluşunun memuru olarak da sıfatlarına ilişkin Türk kanunlarına tabidirler. Bu nedenle, görevlerini herhangi bir şekilde kötüye kullanmaları durumunda veya Türk devletinin şahsiyetine karşı işleyebilecekleri herhangi bir cürüm halinde Türk Ceza Kanunu'nun öngördüğü müeyyidelere tabidirler. ¹¹⁴

Patrikhanede işler, komisyonlarca yürütülür. Her komisyonun başında bir metropolit bulunmaktadır. Fener Patriği, 6 Aralık 1923 tarihli valilik tezkeresine dayanan bir prosedür içerisinde St. Synode tarafından seçilir. St. Synode, patrik adayları listesini İstanbul Valiliğine sunar. Bu adaylar Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup makamları, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan metropolitliklerdir. İstanbul Valiliği, gerekçe göstermeden seçilmesini istemediği adayları listeden çıkarabilir. Valilikten gelen listedeki adaylar, St. Synode'da oylanır ve biri patrik seçilir. ¹¹⁵

Fener Patrikleri, Türkiye Cumhuriyeti yasaları çerçevesinde idari açıdan, Eyüp Kaymakamlığı'na, Fatih Savcılığı'na ve İstanbul Valiliği'ne bağıdırlar. Çoğu cemaatsiz 18 metropolit tarafından yapılan seçimin onayını İstanbul Valiliği verir. Buna göre patriğin Türkiye Cumhuriyeti Devleti içindeki en yüksek dereceli muhatabı İstanbul Valisi'dir. ¹¹⁶

3.1.1. Lozan'da Mübadele ve Patrik Araboğlu Meselesi

Lozan Konferansı'nda, Türkiye ile Yunanistan arasındaki önemli meselelerden birisi de karşılıklı nüfus değişimi konusu olmuştur. Balkan savaşları sonrasında özellikle İzmir ve Balıkesir sahillerinde yaşayan çok sayıda Rumun Yunanistan'a göç etmeye başlamış olması ve Venizelos'un Yunanistan'ı yalnız Yunanlılardan kurulu bir devlet haline getirme düşüncesi, mübadelenin ilk kez gündeme gelmesine sebep olmuştur. ¹¹⁷ Yunanistan bu olayı her vesile ile propaganda malzemesi yapmış, ancak milletlerarası

¹¹⁴ Gökçen, S. "Fener Rum Patrikhanesi'nin hukuki statüsü ve Heybeliada Ruhban Okulu".M.H.D.Y, 6S, 64

¹¹⁵ Yorgo - Macar, a.g.e., s.60.

¹¹⁶ Altındal, A., Türkiye ve Ortodokslar, s.89.

¹¹⁷Tosun, R., "Lozan ve Azınlıklar", Ata Dergisi, S.Ü.A.İ.İ.T.A.U.M. yay., S.10.(2002), s.94.

yapılan bir araştırmada Rumların kendi istekleri ile gittiklerinin anlaşılması üzerine, İngiltere'nin de araya girmesi ile "Yunanistan'a giden Rumların bir daha avdet etmemek üzere ve şarki Trakya ile İzmir Vilayeti sahillerinin 30 kilometre dahiline kadar olan köylerde oturan Rumlarla Makedonya'daki Türk köyleri arasında mübadele yapılmasına" karar verilmiştir. Ancak I.Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine bu mübadele anlaşması uygulanamamıştır. Özellikle 1922 yılı Ekim ayında, Mudanya Antlaşmasının imzalanması ile Doğu Trakya ve Anadolu'dan da çok sayıda Rum kendiliğinden Yunanistan'a göç etmiştir.

Bu yer değiştirmeler hem Türkiye, hem de Yunanistan ekonomisine olan olumsuz etkileri sebebi ile her iki ülke mübadeleye sıcak bakmamışlardır. Sonuç olarak 30 Ocak 1923 tarihinde Der saadet(İstanbul) Rum ahalisi ve Garbi Trakya(Batı Trakya) Türk ahalisi hariç tutulmak kaydıyla "Türk ve Rum Ahalinin Mübadelesine Dair Mukavelename ve Protokol" imzalanmıştır.
118

Bu protokol ile Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlığa tanınmış olan haklar, Yunanistan da, kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanınacaktır.

Meletios'tan boşalan Patriklik makamına seçilen Patrik Grigorios'un 16 Kasım 1924 tarihinde ölmesinden sonra Terkos Metropolitisi Konstantin Araboğlu'nun Patrik seçilmek istendiği anlaşılınca Valilik, Konstantinos'un mübadeleye tabi olduğunu bu nedenle de seçilmemesi gerektiğini bildirmiştir. Bursa doğumlu olan, Heybeliada'da eğitim gören ve Başpapaz olan Konstantin Araboğlu, İstanbul doğumlu olmaması ve 1918 yılından sonra buraya gelmesinden dolayı mübadele gündemine girmiştir.¹¹⁹

Yeni Patrik seçimi gündeme geldiğinde Patrikliğe yakın iki isimden Terkos Metropolitisi Konstantin, Rum basını ve Rum burjuvazisinin tercihi idi. Diğer aday İokim ise, Türklerin Rumlara yaptığı sözde mezalimi anlatan Kara Kitap'ı yazdığı gerekçesiyle Hükümet tarafından istenmemekteydi. Tüm bu uyarılara rağmen Araboğlu, 17 Aralık 1924 tarihinde Sinod Meclisi tarafından

¹¹⁸ Kaptan, E., Lozan Konferansı'nda Azınlıklar Sorunu, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2002., s.155.

¹¹⁹ İbrahim, E., Türk Basınına Göre Patrikhane Konusu ve Patrik Araboğlu Meselesi, A.Ü.T.İ.T.E ,Atatürk Yolu Dergisi Kasım 2004, s.42.

VI. Konstantinos adıyla Patrik seçilmiştir. ¹²⁰

Karma Mübadele Komisyonu'nun 28 Ocak 1925'te yayınladığı ve Patriğin, mübadil olabileceği şeklinde yorumlanan açıklamasının ardından, Türkiye Hükümeti tarafından 29 Ocak 1925 tarihinde İstanbul Valiliğine Patriğin sınır dışı edilmesi talimatı verilmiş ve Patrik, ertesi sabah sınır dışı edilmiştir. ¹²¹ Patriğin sınır dışı edilmesi üzerine Karma Mübadele Komisyonu Yunan üyesi Eksindaris, Başpapazın mübadele pasaportu olmadan hudut dışına çıkarılmasının gayri kanuni olduğunu ve Mübadele Karma Komisyonu'nun yetkisine bağlı uluslararası bir sorun olan bu meseleyi Türk Hükümeti'nin bir iç sorun olarak gördüğünü ileri sürerek üyelikten istifa etmiştir.

Mübadele Komisyonunun, Yunan üyelerin ve Yunan basınının "Türk Hükümetinin bu kararının Brüksel'de verilmiş olan teminata aykırı olduğu yönündeki" iddialarına karşılık olarak Karma Mübadele Komisyonu Başkanı General Dölara, "Patrik meselesinde Komisyonun haklarına tecavüz yoktur. Gerçekten de Patrik olmadan önce Tali Komisyona evrakları verilmiştir, mübadeleye tabidir. Mübadele mukavelenamesinde bu konuda hiçbir kayıt yoktur" şeklinde bir açıklama yapmıştır. Buna rağmen Yunanistan konuyu uluslararası ortama çekmiş ve Türkiye'yi Milletler Cemiyeti'ne şikayet etmiştir. TBMM'de yapılan görüşmelerde de Konstantin'in, Yunan emellerinin gerçekleştirilebilmesi için özellikle Patrik yapıldığı; bu suretle Konstantin'in mübadeleye tabi olduğu ve Patrik seçilemeyeceği yönünde bir yayın kampanyası başlatmıştı.

Patrik ve Yunanistan bu sorunun tartışılması boyunca, Patrikhanenin uluslararası konumunu ön plana çıkarmaya çalışmışlardır. Yunan Hükümeti, konuyu Lahey Adalet Divanı'na götürmüş, bu mübadelenin Lozan Antlaşması'na aykırı olduğunu ve bütün Ortodoksları rencide ettiğini ileri sürerek Hıristiyan dünyasının desteğini almaya çalışmıştır. Yunanistan, bilhassa Ortodoks Hristiyanların kalabalık olarak yaşadığı ülkeleri Türkiye'ye karşı iş birliğine davet etmiştir. Yunanistan'ın Belgrad Büyük Elçisi, Yugoslavya Dışişleri Bakanı ile görüşerek ahalisinin büyük kısmının

¹²⁰ Elçin, a.g.e., s.128.

¹²¹ Macar, a.g.e., s.130.

Ortodoks olması sebebiyle Yunanistan ile birlikte hareket etmesini talep etmiştir.¹²²

Lozan Antlaşması'nda belli kurallara uyması koşulu ile İstanbul'da kalmasına izin verilen Patriğin, antlaşmanın imzalanmasının üzerinden çok kısa bir süre geçmiş olmasına rağmen Başbakan Fethi Bey'e sarf ettiği sözler Patrikhanenin Lozan Konferansı öncesindeki düşüncelerinden vazgeçmediğini göstermektedir; "Patrikhane meselesi Türkiye'nin dahili bir meselesi değildir. Patrikhane, milletlerarası mahiyette dini bir müessesedir"¹²³

Yunanistan'a dönen Araboğlu'nun istifa etmemekte direnmesi üzerine, Türkiye, metropolitlerin mübadele dışı bırakılmasına karşılık olarak Patriğin istifasını ve Yunanistan'ın şikayetini geri almasını istemiştir. Yunan hükümetinin Patrik üzerindeki uyguladığı baskı neticesinde Patrik Araboğlu 22 Mayıs günü istifa ettiğini açıklamıştır.

3.1.2. Lozan'dan Günümüze Fener Rum Patrikhanesi

Patrikhanenin Lozan Konferansı'ndan günümüze kadar gerçekleştirmiş olduğu faaliyetleri göz önüne alındığında, 1923–1949 yılları arasındaki dönemde daha çok kendi içerisinde kaldığı ve azınlık vakıf malları meselesi dışında Türkiye Cumhuriyeti ile büyük bir sorun yaşamadığı görülmektedir. Bu dönemde Patrikhane, kendisine koyulan kurallara riayet etmiş ve eski görüntüsünden uzak bir görüntü sergilemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti, tarihinde ilk ve son defa Patrik seçimlerine müdahale ederek, Araboğlu'nun yerine aday olan iki metropolitten Kadıköy metropoliti Iokim'in adaylığını iptal etmiş ve İzmir Metropoliti Vasillios, Patrik seçilmiştir.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin iyiye doğru gittiği bu dönemde Patrikhaneye de hoşgörü ile yaklaşmış, bu dönem ikinci dünya savaşına kadar devam etmiştir. Patrikhaneye 1931'de Venizelos'un iki defa, 1933'de Başbakan Tsaldaris'in, 1935'de Dışişleri Bakanı Maksimos'un

¹²² Tosun, a.g.m., s.58.

¹²³ Tosun, a.g.m., s.132.

yaptığı ziyaretlere Türkiye iyi niyet göstergesi olarak karışmamıştır. ¹²⁴.

ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında SSCB ile içine girdiği soğuk savaşın başlangıcında Patrikhaneye olan ilginin artması, Patrikhane için yeni bir dönemin ve siyasi bir hareketliliğin başlangıcı olmuştur.

Stalin'in Türkiye'den toprak talebine kadar varan istekleri karşısında ABD'ye yakın bir politika izleyen hükümet, ABD'nin SSCB yanlısı olduğundan şüphelendiği Patrik Maksimos'un yerine 1948 yılı sonunda Kuzey ve Güney Amerika Başpiskoposu Athenagoras'ın getirilmesi isteğine karşı gelmemiştir.

Aristokles Spiru ya da bilinen adıyla I.Athenagoras, 1886'da Yanya yakınlarında bir Osmanlı vatandaşı olarak dünyaya geldi. Heybeliada Ruhban Okulundan mezun olduktan sonra diyakoz, daha sonra Atina'da Meletios'un yanında baş diyakoz olarak görev yaptı. 1922'de Korfu metropoliti, 1930'da Kuzey-Güney Amerika Rum Ortodoks Kilisesinin Başpiskoposu oldu. ¹²⁵

Türk vatandaşı olmadığı halde, Sen Sinod meclisi tarafından Patrik seçilen Athenagoras'ın ilk icraatı, yedi olan metropolit sayısını yirmiye çıkarmak olmuştur. Ayrıca Atina Kilisesinin izni ile Girne ve Aynaroz'u manevi nüfuzu altına almış ve tüm bu faaliyetleri Türk makamlarından izin almadan gerçekleştirmiştir.

Başbakan Suat Hayri Ürgüplü, metropolit sayısını çok bulan Atatürk bu sayıyı yirmiden yediye düşürmüştür. Kendi kendilerine bu sayıyı artıramayacaklarını bildirmiştir. Ayrıca bu metropolitlerin dünyanın her yerinde aleyhimize propaganda yaptıklarını söylemiştir. ¹²⁶

Athenagoras'ın diğer bir başarısı da bizzat kendisinin yetiştirdiği, doğma büyüme Gökçeadalı olan ve zararlı faaliyetleri nedeniyle sınır dışı edilen Yakovos'un Kuzey ve Güney Amerika'daki Ortodoksların Başpiskoposu olmasını sağlamasıdır. ¹²⁷ 1964 yılında zararlı faaliyetleri nedeniyle sınır dışı edilen Yakovos, edindiği geniş siyasi çevre ve bağlantı kurduğu lobiler sayesinde uzun bir süre Türkiye aleyhtarı faaliyetlerine

¹²⁴ Macar, a.g.e., s.147.

¹²⁵ Akalın, C., "Athenagoras Kimdi?", Cumhuriyet, 12-13Temmuz

¹²⁶ Başbakan Suat Hayri Ürgüplü, Hürriyet, 19.10.1965

¹²⁷ Şahin, M.S., "Fener Patrikhanesi'nin Ekümenikliği Meselesi-IV", M.H.D., S.92(Nisan, 2006)

devam etmiştir.

1950’li yılların başlarında Başbakan Adnan Menderes ile çok samimi bir ilişki içine giren Patrik, birçok din adamının Türk vatandaşlığına geçmesini sağlamıştır.¹²⁸ Bu yakınlığa bir örnek olarak Adnan Menderes’in eski Yunan Dışişleri Bakanlarından Averof’la olan diyalogu gösterilebilir: “... Bütün dünyaya göstermek istiyorum ki; bir büyük Müslüman ülke olan Türkiye ne ölçüde uygar ve hoşgörülüdür. Biz bu Hristiyan dini liderin durumunu kolaylaştırmak istiyoruz. Sur içinde ya da dışında görkemli bir Bizans manastırı bulup Patrikhaneyi Vatikan gibi imtiyazlarla oraya yerleştirelim.”¹²⁹

Patrikhaneye, bu yakınlığın getirmiş olduğu rahat hareketleri sebebiyle, ülke içerisinde tepkiler oluşmaya başlamıştır. “Devlet içinde devlet” anlayışından bir türlü ayrılmadığı ve Athenagoras’ın, Sen Sinod Meclisini bir nevi “Millet Meclisi” gibi kullanmaya başladığı yönünde eleştiriler yöneltilmiştir.

Athenagoras’a tepkiler sadece dışarıda kalmamış, Patrikhane içerisinde de muhalif bir grup oluşmuştur. Athenagoras, “Nurlu Ufuklara Doğru” adlı bir kitap yayınlayan Tarabya Metropoliti Yakovos hakkında disiplin kararı alınması ile ilgili Başvekaletten B.Korur imzalı bir mektup almış, ardından bu konuda toplantı yapılmasını talep eden metropolitlerin sözlerini dikkate almamış ve Yakovos’u himaye eder bir tavır içerisine girmiştir. Ayrıca Sinod kararlarını uygulamayarak keyfi hareket eden ve iktisadi meseleleri idare eden komisyona kendi adamı olan Kadıköy Metropolitini, Heybeliada Ruhban Okulu İdare Heyetine de benzer şekilde Adalar Metropolitini getiren Athenagoras, bu iki komisyonun üyelerinin iki ay müddetince seçilememesine sebep olmuştur. 1954 yılı ortalarında İstanbul’da mevcut bulunan on altı metropolit, sekizinin muhalif olması sebebiyle 6 Mayıs 1954’te yapılması planlanan Sinod toplantısına muhaliflerin katılmaması üzerine, 11 Mayıs 1954 tarihinde altı üye mevcudu ile toplanabilmiştir.¹³⁰

Bundan sonraki dönemde iki ülke arasındaki ilişkilerin Kıbrıs sorunu

¹²⁸ Bu metropolitlerden Yakovos ve Emilyanos 1964’te sınır dışı edilmişlerdir, bkz. Elçin Macar, a.g.e.,s.194.

¹²⁹ Macar, a.g.e., s.195

¹³⁰ BCA 030.01/133.869.4.

ile gerginleşmesinin ardından, patrikhane ile olan ilişkilerde 6–7 Eylül olayları ile 1964 ve 1965 yılları uygulamaları damgasını vuracaktır. 6–7 Eylül 1955’te meydana gelen olayların sorumlusu olarak gösterilen Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüşdü Zorlu, 27 Mayıs ihtilalinden sonra tarihe Yassıada Duruşmaları olarak geçen yargılamalarda 6–7 Eylül olaylarından da suçlu bulunmuş ve altışar yıl hapse mahkûm olmuşlardır.¹³¹

29 Ağustos’ta Londra’da başlayan ve İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında devam eden görüşmelerde, Kıbrıs’ta İngiltere himayesinin devam etmesini savunan Türk hükümeti temsilcisi Dışişleri Bakanı Fatin Rüşdü Zorlu’nun daha aktif olunması gerektiği hakkında Ankara’ya gönderdiği kriptoyla Başbakan Menderes’in 28 Ağustos’ta İstanbul Liman Lokantasında yaptığı ve Kıbrıslı Türklere karşı katliam yapılacağı şeklindeki konuşmasının ardından olayların başladığı yönünde karar verilmiştir.¹³²

1964 yılına gelindiğinde, Kıbrıs’ta Rumların Türklere karşı devam ettirdiği ve amaçlarının Yunanistan ile birleşmek olduğu faaliyetleri devam ederken İnönü Hükümeti, Yunanistan’a karşı bir yaptırım sağlayabilmek amacıyla Atatürk ve Venizelos arasında imzalanmış olan 30 Ekim 1930 tarihli “İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Anlaşması”nı iptal etme kararı almış ve bunun sonucunda Türkiye’ye yerleşmiş olan Yunan Uyruklular ve iki metropolit sınır dışı edilmiştir. İçişleri Bakanlığının bu yıl içerisinde yaptığı bir araştırmada, Türkiye’de, muvakkaten ikamet eden 2500, devamlı oturan 7000 kişi olarak tespit edilmiştir. Zararlı faaliyetleri görülerek sınır dışı edilenlerin sayısı ise 977 kişidir.¹³³

BM’deki Türkiye Büyükelçisi Orhan Eralp, bu konuda BM Genel Sekreterine bu iki metropolitin Yunan ajanı gibi çalıştıklarını ve Yunan propagandası yaptıklarını belirtmiştir.¹³⁴

Aynı yıl içerisinde azınlık okulları ile ilgili alınan önlemlerle Bozcaada ve Gökçeada’daki Rum okulları özel okul statüsünden çıkarılmış ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. 16 Nisan 1965’te Dışişleri Bakanlığı

¹³¹ Akar, R., “İki Yıllık Gecikme: 6-7 Eylül Olayları”, Toplumsal Tarih, S.117(Eylül, 2003), s.92.

¹³² A. g .m., s.93.

¹³³ Sağlamer, K., “Bir Siyasi Koz Olarak Patrikhane”, Cumhuriyet, 21.04.1965.

¹³⁴ Macar, a.g.e., s.70.

açıklamasında, Türk-Yunan ilişkilerinin Lozan Antlaşması'nda kurulan dengeye dayandığı, Kıbrıs ve Onikiada'da yaşayan Türklerle, İstanbul'da oturan Rumlar ve Patrikhanenin bu muvazenede mütalaa edileceği, yani “karşılıklılık” ilkesi içerisinde değerlendirileceği bildirilmiştir.¹³⁵

Aynı dönem içerisinde Türk basınında da, Patrikhanenin Kıbrıs meselesinde bir koz olarak kullanılması gerektiği şeklinde haberler çıkmaktadır.¹³⁶ 19 Nisan 1965'te Bakanlar Kurulunda Patrikhanenin teftiş edileceği kararı alınmıştır. Athenagoras'ın, Patrikhanenin teftiş edilemez şeklindeki şiddetle karşı çıkışına rağmen 28 Nisan'da başlayan teftişe, ABD'nin baskısı ile son verilmiştir.¹³⁷

Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının ve Lozan Antlaşması'nın delinmesi pahasına Rus tehdidine karşı ABD isteği ile Patrik yapılan Athenagoras'ın bu dönem içerisinde yaptığı faaliyetler ve elde ettiği imtiyazlar değerlendirildiğinde, Lozan Antlaşması'nda şart olarak koşulan İstanbul Rumlarının Kilisesi olma özelliğinin çok üzerinde, ABD'nin Orta Doğu'daki emellerini kullanarak ekümenik olma isteğinin yattığı çok açık bir şekilde görülmektedir.¹³⁸

Athenagoras'ın ABD ile ilişkileri hakkında Fransa Büyükelçisi Jean Lescuyer'in Dışişleri Bakanı Robert Schuman'a gönderdiği ve Yunan Büyükelçisinden aldığı bilgileri içeren raporunda; Patriğin Türkiye'ye ilk geldiği günlerde Başkan Truman'ın temsilcisi Myron Tylor tarafından, Athenagoras'a, Papa'nın son açıklamalarına koşut anti-komünist bir demeç vermesi, Sosyalist devletlerdeki kiliselerle ilgili bir savunma politikasının birlikte geliştirilmesi, ayrıca Kudüs'ün açık şehir ilan edilmesi için BM'den bir talepte bulunması şeklinde üç talep iletildiği, ilk iki talepte Patriğin isteksiz tavrı, üçüncüsünde ise Türk Hükümetinin karşı çıkması nedeniyle istekleri tam olarak karşılanmadığı ve temsilcinin, İstanbul'daki Patriğin uzaktan sanıldığı kadar büyük bir etkiye sahip olmadığı izlenimini içeren bir

¹³⁵ Macar, a.g.e., s.206.

¹³⁶ Sağlamer, K., “Bir Siyasi Koz Olarak Patrikhane”, Cumhuriyet, 21.04.1965.

¹³⁷ A.g.e., s.207.

¹³⁸ Akalın, C., “Athenagoras Kimdi?”, Cumhuriyet, 12-13 Temmuz, 2002 “3 Nisan 1952'de yine Fransa Büyükelçisi olan Saint Hardoin'in Fransa Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği ve Patrikhane'ye yaptığı ziyareti anlatan mektubunda, Athenagoras'ın çalışma odasında Atatürk'ün ve Celal Bayar'ın fotoğraflarının yanında Başkan Truman'ın fotoğrafının da asılı olduğu belirtilmektedir”

rapor gönderdiği belirtilmiştir. ¹³⁹

Athenagoras'ın bu fikirlerin doğrultusunda 1959 yılında yaptığı Ortadoğu gezisinin ardından 1961, 1963 ve 1964'te Rodos'ta; 1968'de Chambesy'de Panortodoks toplantıları yapılmıştır. Ayrıca Yunanistan basınında da bu olaylar işlenirken Patrikhanenin evrenselliği politikasını vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu haberlerde Yassıada duruşmaları ile ilgili olarak; "Yassıada duruşmalarına şahit olarak çağırılan Patrik, basit bir Türk vatandaşı gibi mahkemeye gitmeli miydi yoksa Patriklerin hiçbir zaman mahkeme huzuruna çıkmama geleneğine bağlı mı kalmalıydı?" diye soruluyor¹⁴⁰. Rodos Panortodoks toplantısı ile ilgili olarak Kongreye katılacak kiliselerin isimleri veriliyor Arnavutluk kilisesinin de Patrikhanenin Ortodoksluğun başkanı olduğunu kabul etmesi durumunda, Patrikhanenin onayı ile toplantıya katılabileceği belirtiliyor. Yine aynı haberin devamı olarak; "Moskova Kilisesi, İstanbul "Üniversal" Patrikhanesinin desteğine muhtaç olduğu gibi, iki kilise arasında hiçbir zaman anlaşmazlık ve soğukluk belirmemiştir" deniliyordu. ¹⁴¹

Kıbrıs'ta Rum yıldırma hareketi başlamadan önce Makarios'un ¹⁴² İstanbul'a gelerek Athenagoras'la görüşmüş olması ¹⁴³ ve Kıbrıs olaylarına maddi olarak yardımda bulunduğu bilgileri, Amerika destekli olarak Ortodoks liderliğine soyunan ve kendisini Ekümenik olarak gören Patrikhanenin, Milli Mücadele öncesi ve sonrasında gördüğümüz geleneğine bağlı kalarak Yunan emellerine hizmetini de devam ettirdiğini göstermektedir. Bu durum patrikhanenin dış politikada bu kadar destek görmesinin bir başka örneğidir.

Ayrıca; Athenagoras'ın 7 Temmuz 1972'de İstanbul'da ölümünden sonra Dimitrios I adıyla Patrik seçilen Gökçeada ve Bozcaada Metropoliti Dimitrios Papadopoulos da önce Ortodoks kiliselerinin arasındaki birliği

¹³⁹ Akalın, C., "Athenagoras Kimdi?", Cumhuriyet, 12-13 Temmuz

¹⁴⁰ T.C. Atina Büyükelçiliği Basın Müşavirliğinin 10 Kasım 1960 tarihli bülteninden, To Vima gazetesinin "Fener Patrikhanesi Yassıada'da" başlıklı haberi, bkz. Nurettin Türsan, Yunan Sorunu, K.K.K.lığı basımevi, Ankara, 1981, s. 122

¹⁴¹ bkz. Nurettin Türsan, a.g.e., s.130-132.

¹⁴² Kitium Piskoposu olan Micheal Mouskos (Makarios), Kıbrıs Rum Kilisesi'nde hakimiyeti ele geçirerek önce 18 Ekim 1950'de Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu, ardından Kıbrıs Cumhuriyeti Başpiskoposu olmuştur.

¹⁴³ Papa Eftim'e göre (Papa Eftim'le ilgili olarak Türk Ortodoks Patrikhanesi bölümüne bakınız) Makarios'un kilisesi müstakil dahi olsa, Ortodoks kilisesinin merkezi olan İstanbul Patrikhanesi'nden izin almadan öyle siyasi mahiyet taşıyan bir işin başına geçmiş olmasına ihtimal verilemez, Uğur Yıldırım, a.g.e., s.100-101.

güçlendirmeye çalışmış; ardından Papa, 1967 ve 1979'da Patrikhaneyi iki kez ziyaret etmiştir. Bu dönemde tartışma konusu olan konuların başında Patrikhane binasının tadilat adı altında yeniden inşa edilerek 17 Aralık 1989'da açılması gelmektedir.¹⁴⁴

1987'de uluslararası gezilere başlayan Patrik, Papa II. Jean Paul'le Vatikan'da görüşmüş, Kasım ayında gittiği Yunanistan'da adeta bir devlet başkanı gibi karşılanmıştır. 1990 Temmuz ayında ABD Başkanı Bush'la "Doğu Roma Ekümenik Patriği" sıfatı ile görüşmüş ardından BM Genel Sekreterini ziyaret etmiştir.

Patrik Dimitrios'un 4 Ekim 1991'de ölümünün ardından, Kadıköy Metropolitleri Dimitri Arhondoni, I.Bartholomeos adıyla Patrik seçilmiştir. Patrik Bartholomeos dönemi, Patrikhanenin Ekümeniklik söylemlerinin ve tartışmalarının en üst noktaya ulaştığı dönemdir.

3.1.3. Patrikhanenin Günümüzdeki Statüsü

Günümüzde mübadele sonrası sayıları çok azalan Rum-Ortodoks cemaati, Türkiye toprakları içerisinde; İstanbul Başpiskoposluğunun, Kadıköy, Gökçeada, Bozcaada, Adalar ve Terkos (Tarabya) metropolitliklerinin bulunduğu yerlerde yaşamaktadırlar.

Patrikhane binası, Ayasofya Katedrali'nin camiye çevrilmesinin ardından önce kiliseye bitişik "Ayon Apostolon" Kilisesi'ne (Şimdiki Fatih Camii'nin bulunduğu yer), ardından 1455'te şu anda Fethiye Camii diye anılan "Panmakaristos" manastırına nakledilmiştir. 132 sene burada kalan Patrikhane, 1587'de bu manastırın cami yapılması üzerine Haliç Fener'inde "Panaia" kilisesine, on sene sonra 1597'de Balat'ta Kırkambar sokağında "Aya Dimitri" kilisesine nakledilmiş, orada da üç sene kaldıktan sonra 1601 senesinde Fener'de şimdiki yeri olan "Aya Yorgi" manastırına nakledilmiştir.¹⁴⁵

Patrikhaneye bağlı olarak çalışan metropolitlikler ve başpiskoposluklar şöyledir: Aynaroz Manastırlar Topluluğu, Patmos Manastırı ve Eksharlığı,

¹⁴⁴ İlksel, F., Fener Rum Patrikhanesi-I B.T.T.D S.62, s.23-29. (1972)

¹⁴⁵ a.g.m., s .27

Vlatadon ve Ayia Anastasia Manastırları, Selanik Pateristik Araştırmalar Kurumu, Cenevre Patrikhane Merkezi, Girit Ortodoks Akademisi ve Kore Ortodoks İerapostolik Kurumu. Görüldüğü gibi Fener Rum Patrikhanesinin yetkilerini kabul edenler iki gruptur. Bunlardan birincisi Yunanistan dışında yaşayan Rum ve Yunanlılardır. Türkiye’de yaşayan Rumların da dahil olduğu bu grup ABD, Avustralya, Yeni Zelanda ve bazı Avrupa ülkelerindeki Ortodoks cemaatten Yunan kökenlilerin mensubu olduğu kiliseleri kapsar.¹⁴⁶ Diğer gurubu ise Yunanistan’a bağımsızlığından sonra katılan (Girit, On İki Adalar ve kuzey Yunanistan) bu günkü Yunanistan topraklarında yaşayan Yunanlılar oluşturmaktadır.

ABD, Avustralya, Yeni Zelanda ve Avrupa’da yaşayan bütün Ortodokslar değil sadece buralarda yaşayan Yunanlıların mensup oldukları Kiliseler Patrikhaneye bağlıdır.

3.1.4. Lozan’da Fener Rum Patrikhanesi, Azınlık Politikası ve Azınlık Vakıfları

Lozan Antlaşması’nın 42/3. Maddesinde, antlaşma ile azınlık olarak belirlenen gayri Müslim halkın Türkiye’de halen mevcut vakıfları ile din ve hayır işleri kurumlarına her türlü kolaylığın sağlanacağı ve Türk Hükümetinin yeniden din ve hayır kurumları kurulması için, bu nitelikteki öteki özel kurumlara sağlanmış gerekli kolaylıklardan hiçbirini esirgemeyeceği taahhüdü verilmiştir.¹⁴⁷

İstanbul Valiliği’nin 17 Mayıs 1937 tarihli yazısında, Fener Rum Patrikhanesinin Vakıflar Kanun’unun uygulanmasına itiraz etmek maksadı ile, barodan uzaklaştırılmış olan Avukat Viladimir Mırmıroğlu başkanlığında bir heyeti Ankara’ya gönderdiği, aynı teşebbüsün Ermeni Patrikhanesi tarafından da yapılmasının teklif edildiği ve Ermeni Patrikhanesi tarafından yine barodan uzaklaştırılmış olan Avukat Karabet Paroni ile Lütkef Kuyumcuyan’ın Ankara’ya gönderildiği belirtilmektedir. Aynı yazıdan Mırmıroğlu’nun ayrıca bir taraftan Katolik ve Yahudileri de bu işe teşvik

¹⁴⁶ Benlisoy -Macar, a.g.e., s.60.

¹⁴⁷ Oran, B., “Lozan’da Azınlıkların Korunması”, T.T.D. , S.115(Temmuz, 2003), s.74.

etmek için propagandalar yaparken, diğler taraftan Yunan hükümetinin bu konuda teşebbüsünü sağlamak amacıyla Yunanistan Konsolosluğu ile görüştüğü anlaşılmaktadır.¹⁴⁸

Yine Rum Vakıflarının başını çektiği Azınlık Vakıfları, yabancı ülkelerden yardım alan veya yabancı ülkelerdeki ruhani makamlarla o zamana kadar tayin ve azil noktalarında irtibata geçmiş olan Azınlık Vakıflarına, yabancı vasfı tanınması gerektiği hususunu ileri sürmüşler, 2762 sayılı Vakıflar Kanun'un şart koştuğu beyannameleri vermemekte ve idare kontrolüne girmemekte ısrar etmişlerdir.

Vakıflar Genel Müdürlüğünden Başbakanlığa gönderilen 25 Ocak 1940 tarihli yazıda bu düşünceden hareketle; Büyükada ile Burgaz adasındaki Saint Georges Goudunas ve Georges Karypis manastırları hakkında, Yunan Konsolosluğu tarafından yapılan başvurulara olumsuz cevap verildiği bildirilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü gerekçesinde; yabancı ülkelerden yardım görmesi ve ruhani memurlar, müdür ve temsilcilerinin yabancı ülkelerdeki ruhani makamlardan atanıyor olmasının, yabancı olduğunu iddia eden bu vakıfların Azınlık Vakfı özelliğini değiştirmeyeceğini ve 2762 sayılı kanun kapsamında değerlendirileceğini belirtmiştir.¹⁴⁹

1940'ların sonunda, yerli Rumca gazetelerde de 2762 sayılı Vakıflar Kanun'unun Rum cemaat müesseselerine zararlı olduğu, Hristiyan hayır müesseselerinin "Vakıf" sayılamayacağını, sayılacaksa bile bu müesseselerin Şeri Mahkeme huzurunda vakıfnamelerinin hazırlanması gerektiği konusunda, yazılar yayınlanmış ve kanunda değişiklikler yapılması istenmiştir.¹⁵⁰

Konya Milletvekili Dr. Sadi Irmak'ın, Rum azınlığın mal alım ve satımları için yaptığı müracaatların İstanbul Milli Emlak'ınca sürüncemede bırakıldığı ve bunlar hakkında Müslüman Türk vatandaşları gibi muamele görülmesi istemi ile hazırlanmış olan rapora karşılık olarak Maliye Bakanlığının 6 Mart 1950 tarihli cevabında, meselenin üç kısımda incelenmesi gerektiği belirtilmiştir. Rapora göre, birinci kısma giren şahsen başvurularda, Tapu ve Kadastro dairelerinden cevap alınmakta ve defterdarlıktaki fihrist kayıtlarına göre verilmiş olan tahrir kayıtlarının,

¹⁴⁸ BCA 030.10./191.308.11.

¹⁴⁹ BCA 030.10./191.308.15.

¹⁵⁰ BCA 030.01./101.625.15.

Belediye şubelerinden istenmesinin ardından yapılan inceleme sonucunda işlem yapılmakta, bu yüzden bu türlü başvurularda zorluk veya gecikme olmamaktadır. İkinci kısma giren ve miras yolu ile intikal eden gayrimenkuller için yapılan başvurularda ise, mutlak surette ölüm kayıtları istenmekte, ancak gerek İstanbul'un bazı semtlerindeki nüfus kayıtlarının yanmış olması, gerekse nüfus sicil kayıtlarındaki eski ve yeni kayıtlar arasında irtibatın olmaması sebebi ile bu tür taleplerin işlemleri yavaş yürümektedir. Üçüncü kısma giren gayrimenkuller hakkındaki talepler ise çözümü en zor olanlardır.

Bu, Ankara mukavelesince hükümete devredilmiş olan Rum mallarını ihtiva etmektedir ve öncelikle talep edilen bu malların devrine dahil olup olmadıklarının incelenmesi gerekmektedir. İlk kayıtları hazırlanırken, tapu kayıtları değil, vergi kayıtları dikkate alınmış ve mal sahipleri hakkında yapılan tahkikatların ardından Mübadele Komisyonundan onay alınmıştır. Ancak Mübadele Komisyonu, lağ tarihi olan 19.10.1934'e kadar kendisine bildirilen isimler üzerinde yeterli tetkik yapamadığı için, mukavelemenin 12. maddesinde belirtilmiş olan şahıslara ait gayrimenkullerin dışında kalan ve aralarında bir kısmı Müslümanlara ait gayrimenkullerde de yanlışlıkla devir işlenmiştir. Ortaya çıkan karışıklığın önlenmesi maksadı ile Mübadele Komisyonu tarafından 109 sayılı bir karar çıkarılmıştır. Bu kararla, devir işlemine giren gayrimenkuller için bir senelik başvuru süresi tanınmış, ancak çoğu mal sahibi tarafından bu süre içerisinde gerekli başvurular yapılmadığı için devir işlemi başlatılmıştır. Rumların şikayetleri ve mahkeme başvuruları da bu sebepten kaynaklanmaktadır.¹⁵¹

Hükümetin Vakıflar Kanun'una dayanarak 19 Nisan 1965'te Patrikhane ve Patrikhaneye bağlı bir kilise vakfının hesaplarını denetlemek istemesi ve bunun Patrikhane tarafından Lozan Antlaşması'nın maddeleri ileri sürülerek reddedilmesi, Türk Yunan ilişkilerini sıkıntılı bir safhaya sokmuştur. Bu duruma, Türk basınından da eleştiriler gelmiştir. Fahir Armaoğlu, Lozan Antlaşması'nın azınlıklar ile ilgili maddelerinin tersine Patrikhanenin, Türk kanunlarını hiçe sayan ve sırtını Yunanistan'a dayamak isteyen bir görüntü sergilediğini, Türkiye'deki Rum vatandaşlarının ve Rum vakıflarının

¹⁵¹ BCA 030.10./109.733.4.

kendilerine Lozan Antlaşması'nı kalkan yapmaları halinde, sahip oldukları hak ve hürriyetlerin, Lozan Antlaşması'nın 45. maddesi bakımından anayasamızın teminatı altından çıkabileceği uyarısını yapmıştır.¹⁵²

3.2. Yargıtay'ın 1974 Tarihli Kararı ve Yaşanan Tartışmalar

1936 Beyannamesinden sonra Azınlık Vakıfları valilik izni ile mal edinmeye devam etmişlerdir. Kıbrıs ve ASALA sorunlarının iyice alevlendiği 1960'lı yılların ortasından itibaren, bu konuda bazı kısıtlamalara gidilmek istenmiştir.

Azınlık vakıflarına taşınmazların tapuya tescili için gerekli olan ve Tapu Kanununun 2.maddesinde düzenlenen belgeler, vakıfnameleri olmadığı için Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından verilmemeye başlanmıştır. Ayrıca Yargıtay 2.Hukuk Dairesi, 06.07.1971 tarihinde 4449 E, 4399 K, sayılı ilanının gerekçesinde Balıklı Rum Hastanesi Vakfı hakkında aldığı bir kararında şöyle demektedir: “Görülüyor ki, Türk olmayanların meydana getirdikleri tüzel kişiliklerin gayrimenkul iktisapları men edilmiştir...” daire burada vakıfnamesi olmayan Balıklı Rum Hastanesi Vakfını yabancı bir vakıf olarak değerlendirmektedir.¹⁵³

Sorunun yargıya intikal etmesi üzerine Yargıtay, ulusal güvenliği gerekçe göstererek 8 Mayıs 1974 tarihli ve E.1971/2–820, K.1974/505 sayılı kararla, 1936'ya kadar yapılan beyanların kuruluş belgeleri olarak kabullenilmesine ve vakıfların beyannamelerinde belirtilenden başka gayrimenkul elde edemeyeceklerine karar vermiştir. Alınan kararın ardından Azınlık Vakıflarınının 1936'dan sonra edindikleri mallar geri alınarak eski sahiplerine bedelsiz olarak iade edilmeye başlanmıştır. Uygulamaya göre eski sahipleri bulunamayan ve yasal mirasçıları da olmayan taşınmazlar hazineye aktarılmış ve azınlık vakıflarınının yeni mülk edinmelerinin önü kesilmiştir.¹⁵⁴

¹⁵² Armaoğlu, F., “Lozan ve Patrikhane”, Cumhuriyet, 22.04.1965.

¹⁵³ Oran, B., “Ulusal Egemenlik Kavramının Dönüşümü, Azınlıklar ve Türkiye”, Anayasa Mahkemesi'nin 41.Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyum'da Sunulan Bildiriler, Anayasa Yargısı Dergisi, 25–26 Nisan 2005, s.81.

¹⁵⁴ Milliyet, “Azınlık Vakıfları”, 2 Ağustos 2005

Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun bu kararla ilgili olarak gösterdiği iki gerekçe şöyle özetlenebilir:

1- 16 Şubat 1912 tarihli kanunla Türk olmayan tüzel kişilerin taşınmaz mal edinmeleri yasaklanmıştır. Bu nedenle Azınlık Vakıfları mal edinemez.

2- Azınlık Vakıflarının vakfiyeleri olmaması sebebi ile “1936 Beyannamesi”nin vakfiye olarak kabulü zorunludur. Bir vakfın yeni mal edinebilmesi için vakfiyesinde açıkça belirtilmiş olması şarttır.

Halbuki 1936 Beyannamesinde Azınlık Vakıfları böyle bir bildirimde bulunmamışlardır. Bu nedenle 1936 beyannamesinin verildiği tarihten itibaren mal edinemezler. Yargıtay 1971’deki Balıklı Rum Hastanesi Vakfı ile ilgili olarak almış olduğu kararı tekrarlayarak 1974’te bu vakfı bir defa daha yabancı vakıf olarak nitelendirmiştir. Ayrıca 1936’da verilen beyannamede, sonradan mal edinilebilmesi isteği belirtilmediği için de bu tarihten sonra Azınlık Vakıflarına herhangi bir yolla mal edinilmesi hakkı verilmemiştir.¹⁵⁵ Bu konuda yöneltilen eleştirilerin ardından toplanan Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 11.12.1975 tarih, E:975/11168 ve K:975/12352 sayılı düzeltme kararı ile birinci gerekçesini düzeltmiş ve Azınlık Vakıflarını “Türk vakıfları” olarak tanımlamıştır. Ancak 1936 Beyannamesi’ni vakfiye olarak tanımlayan ikinci gerekçesini değiştirmemiştir.¹⁵⁶

3.3. Patrikhanenin Siyasi Emelleri

Lozan Antlaşmasında Patrikhanenin eski “milletlerarası statüsü” kaldırılmış, sadece “ruhani ve ruhani yetkileri” uygulamak kaydıyla “mahalli bir kilise” olarak kalmasına izin verilmiştir. Bu durumda Patrikhane, İstanbul’daki Ortodoks Rumların dini hizmetlerini gören mahalli statüde bir kilise konumuna indirgenmiştir.

Böylece, Bir Türk Kurumu olan Patrikhanenin başındaki patrik de bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına tabii

¹⁵⁵ Gürbüz,M.-Abdullah O., “Azınlık Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinme Sorunu ve Uyum Yasaları ile Getirilen düzenlemeler. a.g.m., s.29. S.A.D C.5 s, 49 Mayıs 2004

¹⁵⁶ Gürbüz M – Abdullah,O., a.g.m., s.30.

kılınmıştır. Patrik, artık “ekümenik” değildir ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak resmen böyle bir iddiada bulunmaması gerekmektedir.¹⁵⁷

Patrik ise, iddia etmek bir yana, yaptığı “Bizler İstanbul Patriklik makamı ekümeniktir, derken kendi fikrimizi ya da selefimizin fikirlerini ifade etmiyoruz. 14. asırdan beri kesintisiz kullanılan bu tarihi ve sembolik unvanı kullanmaya devam ediyoruz. Bu unvana dünya üzerinde hiçbir kilisenin itirazı yoktur ve mektuplarında olsun, karşılıklı ziyaretlerde olsun bizlere hitapta bu unvanı kullanırlar. Hristiyan kiliselerinin ötesinde Müslüman ve Musevi dini makamları, bizimle mektuplaşan devlet adamları bunu kullanıyorlar. Unvanın Türkçe karşılığı evrenseldir. Pratikteki anlamı ise, aralarında ast-üst ilişkisi bulunmayan bağımsız Ortodoks kiliseler arasında eşitler arasında birinci makamı işaret etmesidir. Unvanın yüklediği sorumluluk Ortodoks kiliseler arasında bir nevi koordinatörlüktür. Ekümenik unvanı İstanbul Patriklik makamına aittir ve şimdi alınması veya kullanılmaya başlanması gibi bir durum söz konusu değildir. Ekümenik unvanı 14 yüzyıldır tüm seleflerimiz tarafından kullanılmıştır. Bizlerin de bunu inkar etmesi mümkün değildir. Keza, bu unvanın ne Türkiye’yi ne de Müslümanları rahatsız edecek bir yanı vardır. Çünkü içeriği tamamen dinseldir. Bunu kullanmakla siyasal amaçlar pesinde değiliz. Devlet içinde devlet olmak istemiyoruz.” açıklaması ile bu unvanın değiştirilemez bir gerçek olduğunu vurgulamıştır.¹⁵⁸

Oysaki İstanbul’un fethinden sonra Rum Ortodoks Patrikhanesinin yetki alanı, Osmanlı topraklarında bulunan Ortodoksların ruhani merkezi olarak sınırlanmış, Lozan Antlaşmasıyla da sadece dört (Kadıköy, Terkos, Büyükkada, İmroz Adası ve Bozcaada) metropolitliğe inhisar ettirilmiştir. Bu durumda patrikliğin “ekümeniklik=genellik” vasfı da tabiatıyla ortadan kalkmıştır.¹⁵⁹

Fener Rum Ortodoks Kilisesinin Ekümenik olma çabaları yanında, Rus Ortodoks Kilisesi de aynı gayeyi gütmektedir. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, Moskova Ortodoks Patrikliği, Rusya içinde yeniden öne çıkmıştır. Milletlerarası planda da rol oynamak istemektedir.

Bu gelişmeler İstanbul ve Moskova patriklerini karşı karşıya getirmektedir. Örneğin; Moskova Patriği II. Alexis Estonya Kilisesi’nin

¹⁵⁷ Çelik, M., ”Fener Rum Patrikhanesi Meselesi” 1999, s.346–347.

¹⁵⁸ <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id 3005>

¹⁵⁹ Çelik, a.g.e., s.307.

yeniden Fener Rum Patrikhanesine bağlanmasını tanımamaktadır. 1997 yılı Haziran ayında Graz'da yapılan toplantıda Moskova Patriği II. Alexis, ekümenizmin tehlikeli ve hiçbir biçimde kabul edilemez olduğunu açıklamıştır. Türkiye'nin Rusya ile ilişkileri güçlüklerle doludur. Bunlara bir de iki Ortodoks kiliseleri arasındaki sürtüşmeleri eklemek Türkiye'ye bir yarar sağlamaz.¹⁶⁰

Fener Rum Patrikhanesinin ısrarla üzerinde durduğu Moskova Patrikliğinin ise asla kabule yanaşmadığı bu ekümeniklik statüsünün perde arkasında yatan gerçek: ABD, AB ve Yunanistan'ın gerçekleştirmek istediği ve Fener Patrikhanesinin de arzuladığı, Patrikhanenin Vatikan statüsüne ulaştırılarak Slav Ortodoksların Rusya'nın kontrolüne girmesini önleme planıdır. Birbirine geçmiş olarak icra edilen bu planın aşamaları şu şekildedir:

Birinci Aşama; Ekümeniklik statüsü ile Patrikhane ve bağlı ruhanileri Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarının vesayetinden kurtarmak ve Heybeliada Ruhban Okulunu açmak.¹⁶¹

İkinci Aşama; Patrikhanenin gerek mülk edinerek (hibe yoluyla) gerekse onarılarak sur içi İstanbul'un Eski Konstantinapol olarak yeniden ihyası.

Üçüncü Aşama; Hristiyan ülkelerin İstanbul'da dini ateşelikler açmaları ve Patrikhanenin de dış temsilcilikler açması.¹⁶²

Dördüncü Aşama; Surlar içindeki tarihi Konstantinapol'in "Açık Şehir" haline getirilerek, Türkiye'nin hükümdarlık hakkının tartışmaya açılması.

Beşinci Aşama; Vatikan'ın (Bizans'ın) resmen kuruluşu Patrikhane bu aşamaları gerçekleştirip Ekümenik olduğu takdirde bu durumdan hiç kuşku yok ki Yunanistan'ın büyük çıkarları olacaktır.¹⁶³ Patrikhane vasıtası ile tüm Ortodoks ülkeler üzerinde etkinlik sağlayacaktır. Megalo ideanın canlı tutulması sağlanacak ve Bizans'ın mirasçısı olarak Patrikhaneyi daima ön plana çıkaracaktır. Ortodoksluk maskesi kullanılarak milli davalarda Türkiye baskı altına alınacaktır. Fener Patrikhanesi ile Vatikan arasında meydana

¹⁶⁰ Bilge, S. "Büyük Düş; Türk Yunan Siyasi İlişkileri" 2000, s.259.

¹⁶¹ Çelik, a.g.e., s.31.

¹⁶² Evin, İ.-Çalışkan, Z.H., "Araştırma-İnceleme" , 2005, s.7

¹⁶³ Çelik, M. "Fener Rum Patrikhanesi Meselesi", 1998,s.32

gelecek yakınlık kullanılarak Hristiyan ülkeler üzerinde etkinlik sağlanabilecektir.

Fener Rum Patrikhanesinin bu amaçları gerçekleştirme yolunda Türkiye’de rahat hareket edemediği bir gerçektir. Bu nedenle kendine bağlı Amerikan Ortodoks Kilisesi’ni merkez olarak kullanmaktadır. Amerika’daki Rum lobisinde yönetim yerlerinden birisi olan Amerikan Ortodoks Kilisesi direkt olarak Fener Rum Patriğinin emri altındadır. Amerikan Ortodoks Kilisesi bünyesinde yayın yapmakta olan Internet sitesi dikkatle incelendiğinde son derece ilginç bilgilere rastlanmaktadır. Öncelikle Patrikhanenin ismi bizim bildiğimiz gibi Fener Rum Patrikhanesi olarak değil Konstantinapol Ekümenik Patrikliği olarak görülmektedir.

Patrikliğin tarihçesinin verildiği sayfa ise son derece ilginç bir cümle ile başlıyor: “Vatikan Roma Katolik Hristiyanlığın kalbidir. Konstantinapol Ekümenik Patrikliği de Ortodoks Hristiyanlığın kalbidir.” Bu sözlerin devamında ise Patrik Bartholomeos’un Ortodoksların lideri olarak Patrikhanenin Avrupa’nın bütünlüğünü sağlamadaki “global” rolünün farkında olduğunu belirtiyor.¹⁶⁴

Hristiyan aleminde küresel mahiyeti olmayan özel statüdeki bir kiliseyi temsil etmektedir. Bu özel kilise tipine, Batı ilahiyatında Ethnarcy (etnarsi) denilir. Açıklaması şöyledir: Lozan’da azınlıkların varlığı ve hakları kabul edilmiş fakat çok önemlidir ki, Fener Patrikhanesi, sadece bir azınlığın kilisesi olarak belirtilmiştir. Gerçekten de Fener Patrikhanesi statüsü itibariyle bir azınlık kilisesidir. Fener’in iddia ettiği gibi evrensel (ekümenik) kilise değildir.

İşte bu husus üzerinde çok dikkatle durulması gerekmektedir. Evrensellik iddiasındaki Fener Patrikhanesi, gerçekte bir azınlık kilisesi olduğunu bilerek kelimenin tam manası ile siyasi ve ideolojik faaliyetler yürütmektedir. Diğer bir deyişle, Fener Rum Patrikhanesi “dini siyasete alet eden” bir kurumdur.¹⁶⁵

Son olarak Emekli Büyükelçi Şükrü Elekdağ, Ekümenliğin Türkiye tarafından kabul edilmezliğinin nedenlerini şu şekilde vurguluyor: “Burada ‘ekümenikliğin doğal sonucu olarak patriğin, sadece Fener Patrikhanesi Saint

¹⁶⁴ <http://oncevatan.com/modules.php?name=News&file=article&sid=138>

¹⁶⁵ Altundal, A., “Patrikhane Bizimdir Ama Bizden Değildir”, Şubat 2003, s.20

Sinod’undaki metropolitlerce değil, dünyadaki Ortodoks kiliselerini temsil eden tüm metropolitler tarafından seçilmesi gerekeceğini de vurgulayalım. Bu yola gidilmesi, Türk devleti içinde uluslararası temsil statüsü olan bağımsız bir dinsel otorite, bir tür ‘dinsel devlet’ yaratmak gibi bir sonuç doğurur. Patrikhanenin gerçek güç tabanı İstanbul’daki 3000 kişilik Rum cemaati değil, Amerika’daki üç milyonluk Yunan Diasporasıdır. Bu söylediklerimiz Patrikhanenin ‘ekümenik’ statü kazanmasının, Türkiye’nin dış ilişkilerinde çok ciddi rahatsızlıklar yaratmasının da ötesinde, rejimin dinamitlenmesi sonucunu doğuracağını ortaya koymaktadır.”¹⁶⁶

¹⁶⁶ Durmaz,B., “Balkanlarda Slavist ve Ortodoks Eksenli Politikalar Fener Rum Patrikhanesi İle Ruhban Okulu ve Türkiye Üzerindeki Emelleri”,2002, b.3, s.23

IV. BÖLÜM

DIŞ POLİTİKADA PATRİKHANE VE EKÜMENİKLİK SORUNU

4.1. Cumhuriyet Döneminde Azınlıkların Sorunları

Bu noktada çok dinli ve çok uluslu bir yapının üzerine inşa edilmiş olan Osmanlı Devleti ile ulus-devlet esasına dayanan Türkiye Cumhuriyeti'nin farkına dikkat çekmek gerekmektedir. Ulus-devletlerin dünya üzerinde yaygınlık kazanması, uluslararası politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında da, geçmiş dönemlere göre birtakım farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Osmanlı Döneminde, devletin bahsettiği himaye altında olmaları dolayısıyla, dini kurumlarını kurmak ve yaşatmak konusunda kendi işlerinde serbest oldukları ve olağanüstü dönemler hariç bir müdahaleye maruz kalmadıkları görülen gayrimüslim unsurların, ulus-devlet dönemindeki konumlarının gelişen koşullarla paralel olarak değişmeye başladığı görülmektedir.

Bu bağlamda homojen bir nüfus yapısı ve merkezi güçlü devlet mekanizmasıyla karşımıza çıkan ulus-devletler, bir şekilde kendi ulusal yapıları içinde kalan farklı etnik kökene, dile ve dine sahip gruplara karşı önceki dönemden farklı politikalar geliştirmişlerdir. Bunun kaçınılmaz sonuçlarından birisi daha önce millet statüsü ile tanınmış belirli haklar ve özgürlükler bağlamında sistem içinde kendine özgü bir konumu olan gayrimüslim unsurların, modern ulus devletinin ortaya çıkışıyla birlikte azınlık statüsü ile tanımlanmaları olmuştur. İlk bakışta anayasa önünde eşit vatandaşlar olarak görülen azınlıklara yönelik uygulamalar ise pratikte ayrımcılık olarak yürümüştür.

Çoğunluktan farklı din, dil ve kültürel özelliklere sahip olan azınlıklara yönelik politikalar başta eğitim hakkının kullanımındaki çeşitli kısıtlama ve engellemeler, vakıflara yönelik hukuk dışı uygulamalar, olağanüstü dönemlerde uygulanan değişik ekonomik politikalar (örneğin varlık vergisi), azınlıkların ülkeyi terk etmeye zorlanması ile üst düzey kamu görevlisi olamamaları gibi çeşitli şekillerde tezahür etmiştir. Dolayısıyla da azınlıklar

ve onlara ait her türlü kurumsal yapı mercek altına alınarak dikkatle izlenmiş her türlü faaliyetleri yakinen takip edilmiştir. Bir başka deyişle azınlıklar rakip ya da bir şekilde tehlikeli olarak görülen öteki devletin memleket içindeki “Truva atı” olarak kabul edilmiş ve ona göre değerlendirilmiştir. Bu da azınlıkların birçok konuda kısıtlamalara tabi olmalarına ve yine birçok haklarından isteseler de istemeseler de feragat etmelerine yol açmıştır.

Son yıllarda, azınlıklar konusu hem çoğunluk aydınlarınca hem de azınlık üyelerince daha yoğun bir şekilde ele alınmaya, ayrımcılıklar deşifre edilmeye başlanmıştır. Günümüzde, azınlıkların karşı karşıya oldukları birçok soruna rağmen iki tanesi; ruhban yetiştirememe ve cemaat vakıflarının mal ve mülklerine devlet tarafından el koyulması gibi sorunların acil haline haline geldiği görülmektedir.

Vakıflar konusu gayrimüslimlerin birçok konuda karşı karşıya kaldıkları “eşitlik ihlali” sorununun önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Son üç yılda bu soruna çözüm getiremeyen iki yasal düzenleme yapılmıştır.

Çoğunun vakfiyesi olmayan, padişah fermanlarıyla kurulmuş cemaat vakıflarından, 1936 yılında ellerindeki mülklerin tespitini yapmak amacıyla alınmış beyannamelerin 1970’li yıllarda Yargıtay ve Danıştay kararlarında “vakfiye” olarak kabul edilmeye başlanması sorunun kaynağını oluşturmaktadır. Bu “vakfiye-beyannamelerde” “mülk edinebilir” ifadesi bulunmadığı gerekçesiyle, 1936’dan bu döneme kadar edindikleri mülklerin ya eski sahiplerine iadesi ya da hazineye aktarılması nedeniyle uğradıkları haksızlıkların ve kayıpların telafisi amacıyla hukuki düzenlemeler yapılmaya çalışılmaktadır. Bu belirsizlik sürecinde, sorunlarını içerde çözemeyeceklerini düşünmeye başlayan cemaat vakıflarının yöneticilerinin (örneğin Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı ve Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı) AİHM’ye gitmeye başladıkları görülmektedir. Vakıfların bir diğer sorunu da, yöneticilerini seçememeleridir.¹⁶⁷

Rum Patrikhanesinin şikayetleri çok uluslu ve çok dinli bir devlet olan Osmanlı Devletinin ortadan kalkmasına paralel, Türkiye Cumhuriyeti’nin bir ulus-devlet olarak ortaya çıkmasıyla birlikte Patrikhane ve ona bağlı

¹⁶⁷ Zaman, 10 Eylül 2005

kurumların da sorun olarak algılanması süreci başlamıştır. Bunu tetikleyici en büyük etken de, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında yaşanan mücadelenin Anadolu topraklarını işgal etmiş olan Yunanistan'a karşı verilmiş olmasıdır.

Savaşın sona ermesi ve Lozan'da imzalanan antlaşma ertesinde ülkedeki Rumların büyük kısmı mübadele ile Yunanistan'a gönderilmiştir. Böylece bir ulus-devletin en temel niteliği olduğu düşünülen homojen nüfus yapısına ulaşılması noktasında önemli bir adım atılmıştır. Mübadele kararı sürecinde, Osmanlı dönemindeki statüleri ve işlevleri göz önüne alınmaksızın Patrikhane gibi kurumlar da eleştiri konusu olmuş ve yurt dışına çıkarılmaları yolunda girişimlerde bulunulmuştur. Ancak Lozan Antlaşması'ndaki pazarlık sürecinde, Rum Patrikhanesinin İstanbul'da kalması kabul edilmiştir.

I. Dünya Savaşı sonundaki işgal döneminin Patrikhane fotoğrafını hep zihinlerinde yaşatan Türk bürokrasisi, bu “yabancı kurum”dan Cumhuriyet boyunca kurtulmanın yollarını aramış, bu yollardan biri olarak da Yunanistan'da, Batı Trakya Türklerine yapılanlara misilleme olması amacıyla “karşılıklılık” uygulanacakların arasına Patrikhaneyi koymakta bulmuştur.

Patrikhanenin Cumhuriyet Döneminde Türkiye kamuoyunda açıkça “karşı taraf” olarak görülüp eleştiri konusu yapıldığı üç temel dönem vardır: Birincisi, Kıbrıs Sorunu'nun ortaya çıkıp 6-7 Eylül'ün zemininin hazırlandığı 1955 yılı; ikincisi Kıbrıs Sorunu'nda bir başka evreye tekabül eden 1964-65 dönemi ve son olarak da Doğu Bloğu'nun çöküşü ve küreselleşme ile başlayan ve sürmekte olan dönem.

16 Nisan 1965'te Dışişleri Bakanlığı sözcüsünün Patrikhane konusundaki açıklaması bir dönüm noktasıdır. Sözcüye göre, “Türk- Yunan ilişkileri Lozan'da kurulan dengeye dayanır. Kıyas yolu ile Kıbrıs meselesi, Oniki Ada'da yaşayan Türklerle, İstanbul'da oturan Rumlar ve Patrikhane bu muvazene karşılıklı iki şeyin denkliği içinde mütalaa edilmektedir.” Patrikhanenin, Türk Yunan ilişkilerinde “karşılıklılık” ilkesi içerisinde değerlendirildiği ilk defa bir resmi ağızca dile getirilmiş olur. Bu karşılıklılık politikasının “semereleleri” hemen alınır. Batı Trakya ve İstanbul'daki okullarda kısıtlamaların yanında, 1964'te, 1951'den beri Rumca müfredata sahip İmroz (Gökçeada) ve Bozcaada'daki Rum okullarında bu müfredata son verilir, 1971'de HRO'nun kapatılmasının hemen arkasından da Onikiada'daki

Türkçe tedrisat yapan son okul olan Süleymaniye Medresesinde Türkçe müfredat sona erer.

İşte ortaya çıkan bu yeni durum hem Patrikhanenin içeride tehlikeli bir kurum olarak görülmesinin yolunu açmış, hem de azınlık kavramının dünya üzerinde giderek yaygınlık kazanmasına paralel olarak Patrikhanenin uluslararası politikanın konusu olmasına sebep olmuştur.¹⁶⁸

Cumhuriyet Dönemi boyunca, Patrikhaneye karşı izlenen politikalar, bu kurumu sıkı bir şekilde denetim altında tutmak üzerine kurulmuştur. Devletin genel olarak azınlıklara karşı yürüttüğü politikaların yanı sıra, 1862 tarihli Rum Patrikliği Nizamı'nda yer alan ve patrik adaylarının Osmanlı tebaasından olması şeklindeki zorunluluk, 1923 tarihli İstanbul Valiliği tezkeresine patrik adaylarının Türkiye vatandaşı olması zorunluluğu şeklinde yansımış, ulus-devlet perspektifinden “makul” görülebilecek bu düzenleme nedeniyle patrikliğe aday olabileceklerin sayısı her geçen gün hızla azalmıştır. Bu politikanın sonucu olarak, 30–40 yıl sonra Patrikhanenin patrik adayı bulamayıp “kendiliğinden yok olması” büyük ihtimaldir.

4.2. Ruhban Okulu Sorununun Siyasi Gelişimi

Fener Rum Patrikhanesi ile ilgili olarak Türkiye'yi uluslararası kamuoyunda zor durumda bırakan meselelerin başında Heybeliada Ruhban Okulu sorunu gelmektedir. Başlangıçta bir azınlık okulu olarak faaliyet gösteren okul, Patrik Athenagoras ile beraber Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin iyileştiği dönemde, Grek-Ortodoks kültürünün akademisi durumunda olan uluslararası bir yüksek okul haline dönüşmüştür. Türk yasaları ve Lozan Antlaşması'ndaki eşitlik ilkelerine aykırı olarak göz yumulan bu durum, Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından özel okullar yasasını değiştirerek bu okulların Milli Eğitim Bakanlığına bağlanması ile sona ermiştir. Okulun sadece kendisine bağlı olmasını isteyen Patrikhane, bu durumu kabul etmeyerek okulun Teoloji bölümünü kapatmıştır. Bu durum Patrikhane ve

¹⁶⁸ Milliyet, 17 Nisan 1965

Yunanistan tarafından yıllarca Türkiye aleyhtarı bir propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır.

Heybeliada Ruhban Okulu, 19. yüzyıldan itibaren Ortodokslar arasındaki dini birliği korumak amacıyla bir teoloji okulunun açılmasını gündeme getiren Fener Rum Patrikhanesi tarafından, 1821’de yanan Heybeliada’daki Ayia Triada Manastırı’nın restore edilmesi suretiyle 1 Ekim 1844’te açılmıştır.

Okuldaki eğitim, şu dört ana aşamadan geçmiştir;
1–1844–1919: Dört yıl ortaokul ve üç yıl teoloji eğitimi
2–1919–1923: Orta eğitimsiz, beş yıllık teoloji eğitimi
3–1923–1951: Dört yıl ortaokul ve üç yıl teoloji eğitimi
4–1951- 1971: Dört yıl lise ve üç yıl teoloji ihtisas eğitimi

Heybeliada Ruhban Okulu, 12 Mart 1936 tarihinde Tarabya Metropolitleri Yovakim ve Bursa Metropolitleri Polikarpas tarafından Kadıköy Evkaf İdaresine verilen beyanname ile 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereği mülhak vakıflar kapsamına alınmış ve hazine adına tapu kaydı yapılmıştır.¹⁶⁹

Heybeliada Ruhban Okulunun faaliyetlerini sürdürdüğü dönem boyunca müdürleri metropolitler arasından atanmış ve aynı zamanda Ayia Triada Manastırının da sorumlusu olmuşlardır. 1936 yılında Heybeliada’daki Deniz Kurmay Okulunun ihtiyacı göz önüne alınarak Heybeliada Ruhban Okulu ve Eytam Mektebinin (Diğer bir adı ile Çam Manastırı veya Yetimhane), İstanbul Vilayeti’nin 25.04.1918 tarih ve 447 sayılı yazısına dayanılarak idari bir tasarrufla istimlakı gündeme gelmiştir.¹⁷⁰

Bakanlar Kurulu’nun 5 Kasım 1942 tarihli toplantısında verdiği 4265 sayılı kararla Eytam Mektebinin istimlakının tamamlanmasına, Heybeliada Ruhban Okuluna ait işlemin ise ertelenmesine karar verilmiştir. Yunan elçiliğinin istimlak kararına itiraz etmesinin ardından, Başbakanlığın isteği ile 1947 yılında Dışişleri, Maliye ve Adalet Bakanlıkları tarafından bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyon, incelemesinin ardından, Ruhban Okulunun eski sahiplerinde kalmasına, tapudaki kaydın sahipleri adına değiştirilmesine, ancak hükümetin bu binayı her zaman istimlak edebileceğine

¹⁶⁹ Macar, a.g.e., s.288.

¹⁷⁰ Ercan, Y., “Osmanlı İmparatorluğu’nda Müslüman Olmayan Halkın Hukuki ve İktisadi Durumu” Ankara Üniversitesi(TEZ) s.67.

karar vermiştir. 1950 yılında her iki okulu temsil eden avukatların da hazır bulunduğu bir komisyon aracılığı ile bir sulhname hazırlanmış ve 2 Haziran 1952 tarihli ve 25147 sayılı kararname ile Eytam Okulu ve Heybeliada Ruhban Okulu meselesinin hazırlanan bu sulhname hükümleri gereğince halledilmesine karar verilmiştir.¹⁷¹

1948 yılında Athenagoras'ın Patrikliğe getirilmesi ve 1950'de Menderes Hükümeti'nin başa gelmesi ile yeni bir dönem açılmış ve Milli Eğitim Bakanlığının 8 Aralık 1950 gün ve 9127/7 ve 2601 sayılı emriyle dört sınıflı kısım lise derecesine çıkarılmış, üç sınıflı kısma bir sınıf daha ilave edilerek "Teoloji Yüksek Okulu" olarak derecelendirilmiştir.¹⁷² Bakanlığın Tarım ve Terbiye Dairesi 25.9.1951.gün ve 151 Sayılı kararı ile yeni yüksek okulun yönetmeliği İstanbul vilayetine gönderilmiştir.¹⁷³

Ayrıca Başbakan Adnan Menderes'in Heybeliada Ruhban Okuluna öğrenci olarak gelmek isteyen yabancılara vize verilmesi hususunda ilgililere verdiği talimat sonrası okula çok sayıda yabancı öğrenci gelmiştir. Yabancı öğrenci sayısının hızla artması ve Rum azınlığa ruhban yetiştirme olan kuruluş amacından uzaklaşması sonucunda, 1951 yılında başlanılan yabancı öğrencilerle ilgili uygulama, 30 Mayıs 1963 tarihli bir genelge ile değiştirilmiş ve yabancı öğrenci adaylarına soruşturma yapmaksızın vize verilmesi uygulamasına son verilmiştir.¹⁷⁴

Ayrıca dönemin Mili Eğitim Bakanı İbrahim Öktem de basın mensuplarına verdiği beyanatta, Lozan Antlaşması'nın 45. maddesindeki mütakabiliyet esasına sadık kalınacağını ve Batı Trakya'daki Türk azınlığa verilmeyen haklara mukabele edileceğini açıklamıştır¹⁷⁵

1950–1969 yılları arasında eğitimini tamamlayan 225 öğrencinin sadece 38'i Rum asıllı Türk vatandaşıdır. 162'si Yunan uyruklu ve 187'si yabancı uyrukludur. Bu arada, 1952'de okulda eğitim veren 20 öğretmenin 12'sinin de Yunanistan vatandaşı olduğu bilinmektedir.¹⁷⁶

¹⁷¹ A.g.t., s.69

¹⁷² Macar, a.g.e., s.291.

¹⁷³ Çoşar, Ö.S., "Patrikhane Dosyası", Hürriyet, 18.08.1976.

¹⁷⁴ A.g.t., s.84.

¹⁷⁵ Bakan konuşmasında Yunan hükümetinin Türkiye'de eğitim görmüş Türk asıllı otuz beş Öğretmene Batı Trakya okullarında görev vermediğini ve bu harekete aynen mukabele edileceğini söylemiştir. Milliyet, 1.3.1964.

¹⁷⁶ Yaşın, G.K., "ABD- AB girişimleriyle gündeme gelen tartışma: Heybeliada Ruhban Okulu", Cumhuriyet Strateji Dergisi, S.26, 27.12.2004. s.22.

4.2.1 Heybeliada Ruhban Okulunun Kapatılma Süreci

Danıştay'ın başvurusu üzerine Anayasanın, 625 sayılı özel okullar yasasının iptal edilen maddeleri 1960 Anayasası'nın 120. maddesindeki "Bütün yüksek öğretim kurumlarının yalnız devletçe ve yasa ile, bilim ve yönetim bakımından özerk bir kamu tüzel kişiler biçiminde kurulabilir." hükmüne aykırı olduğu için kaldırılmıştır.¹⁷⁷

Patrik Athenagoras, okulun faaliyetine son verilmesinin ardından dönemin Başbakanı Nihat Erim'e gerekçeli bir başvuruda bulunmuş, ayrıca Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Profesörlerinden Hicri Fişek'e hazırlattığı bir görüşü mesnet olarak göstererek, aynı üniversitenin Devletler Hukuku Profesörlerinden Ömer İlhan Akipek'i avukat tayin etmek suretiyle 17 Ekim 1971 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı aleyhine dava açmıştır.¹⁷⁸ Gerekçelerinin günümüzdeki tartışmalarla paralellik taşıdığı başvurudaki ana başlıklar şunlardır:

1- Teoloji bölümünün yüksek okul sayılmaması gerekmektedir. İleri sürülen gerekçede, okul mezunlarının yalnız rahiplik mesleğine girebildiği, okullarda öğretmenliğe kabul edilmediği, diğer lise mezunları gibi okulun eğitim ve öğretiminde bilimsel araştırma metodunu uygulamadığı gösterilmiştir.

2- Okul bir meslek yüksek okulundan ileri gidemez. Gerekçe olarak 625 sayılı kanunun 1. maddesi ile müsaade edilen okullardan olmadığı, bu yasanın yürürlüğünden çok önce faaliyet göstermeye başladığı, 125 yıldan beri devletin gözetimi altında ve 25 Eylül 1951 gün 151 sayılı yönetmeliğe ve müfredat programına uygun olarak faaliyet gösterdiği, mezunlarına yüksek okul mezunu sıfatını bahşetmediği gösterilmiş, dolayısıyla ancak meslek yüksek okulu sayılabileceği ileri sürülmüştür.

¹⁷⁷ Üniversitelerin özerkliği ilkesi benimsenirken güdülen amaç, üniversite öğretimi niteliğindeki yüksek öğretimi nesnel, bilimsel ölçüler dışındaki etkilerin, başka bir deyimle siyasal çevrelerin, çeşitli çıkar veya düşünce kümelerinin etkileri dışında tutmaktır, bkz. a.g.t., s.93.

¹⁷⁸ A.g.t.,s.97 Dava konusu ile ilgili olarak ayrıca, .Elçin Macar, a.g.e.,s.293

3- Kapatma, Lozan Antlaşması'nın "azınlıkların korunması"na ilişkin üçüncü faslına ve 1960 Anayasa'sınının 12. maddesinde öngörülen eşitlik ilkesine aykırıdır.

Halbuki 1950 yılından önce okul müdürlüğü tarafından dönemin hükümetine sunulan muhtıradaki, teoloji bölümünün yıllardan beri fiilen taşıdığı yüksekokul statüsünün tanınması istenmiştir. ¹⁷⁹ 1951 yılında yürürlüğe giren Heybeliada Ruhban Okulu Yönetmeliği, bu düzenleme ile dört yıla çıkarılan teoloji bölümünün bir yıllık yüksek öğrenim veren yüksek okul sayılmasını kabul etmiştir. Teoloji bölümünün ders muhteviyatına bakıldığında lise seviyesinin çok üzerinde bir ihtisas eğitimi verdiği görülmektedir. ¹⁸⁰

Patrikhanenin mezun olan öğrencilere gizli olarak, diploma yerine geçen ve Milli Eğitim Bakanlığı Diploması ¹⁸¹ ile çelişen bir belge daha verdiği tespit edilmiştir. Bu belgede, okul mezunlarına teoloji öğretmeni unvanı verildiği görülmektedir.

Kapatma kararı, Lozan Antlaşmasındaki azınlıkların korunması ve eşitlik ilkesine aykırı olamaz. Zira devlet denetimi dışında yüksek okul açma izni sadece azınlıklara mensup vatandaşlara değil, tüm vatandaşlara yasaklanmıştır

Lozan Antlaşması azınlıklar için imtiyazlar değil, tüm vatandaşlara eşit haklar getirmiştir. 1971 yılındaki Anayasa Mahkemesi kararına kadar Türkiye'nin asli unsuru olan vatandaşları, kendi din adamlarını devletten bağımsız olarak yetiştirme imkanına sahip değil iken Ortodoks Rumlar kendi din adamlarını kendileri yetiştirmişlerdir. Mahkemenin kamu düzeni açısından aldığı karar bu eşitsizliği ortadan kaldırmıştır.

Din adamlarının özel okullarda değil, devlet okullarında yetiştirilmesi Anayasa, Anayasa Mahkemesi Kararı, Yüksek Öğretim Kurumları Kanunu, Özel Eğitim Kurumları Kanunu ve Milli Eğitim Temel Kanunu ile düzenlenmiş bir devlet politikasıdır.

Teoloji bölümünden mezun olanların yüzde 80'inin yabancı ve ekseriyetinin Yunan vatandaşı olduğu bir okulun, azınlık okulu olduğu ve

¹⁷⁹ A.g.t., s.101.

¹⁸⁰ Haftalık Ders Konuları İçin bkz. EK-2

¹⁸¹ Bkz Ek-3 Heybeliada İlahiyat Okulu Diploması

kapatmanın Lozan Antlaşması'nın 40ıncı maddesindeki "Ekalliyetlerin Korunması" hükmüne ve İnsan Haklarına aykırı olduğunun ileri sürülmesinin ise tartışmaya dahi değer olmadığı açık ve tartışma kabul edilmez bir gerçektir. Ruhban Okulunun kapatılmasında sonra Fener Rum Patrikhanesi Uzunca bir dönem etkisizleşip sorun olmaktan çıkmıştır.¹⁸²

AB müzakere sürecinin başlamasıyla Fener Rum Patrikhanesi yeniden etkin bir dış politika süreci zemini aramaya başlamıştır. Özellikle Heybeliada Ruhban Okulunun tekrar açılma girişimlerinde bulunması bu sürecin açık bir göstergesidir.

4.2.2. Heybeliada Ruhban Okulunun Açılması Hakkında Görüşler

Heybeliada Ruhban Okulunun açılmasına yukarıda bahsedilen hukuki gerekçelerden dolayı karşı çıkanların yanında siyasi gerekçelerle karşı çıkanların temel argümanları şunlardır:

* Patrikhane, Yunanistan'ın bağımsızlığına ve dolayısıyla da Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına giden süreçte birinci dereceden etkili olmuştur. Patrikhanenin bir sözcüğü olması sebebiyle çok daha geç dönemlerde açılmış olmasına rağmen söz konusu okul, aynı derecede sorumlu ve tehlikelidir.

* HRO, Patrikhanenin hatta Megali İdea'nın harp okuludur ve HRO'nun açılması, Yunanistan'ın kendisine yönelik yayılcı ideolojisini besleyecek ve Türkiye'nin aleyhine çalışacak din adamlarının yetişmesine izin vermek anlamına gelir. HRO'nun açılması, Patrikhanenin siyasi bir güç olması yolunda atılan adımlardan birisidir.

Ahmet Hikmet Eroğlu, Heybeliada Ruhban Okulu açılması talebi arkasında şu gerçeğin bulunduğunu dile getirmektedir."Heybeliada Ruhban Okulunun açılması isteğindeki amaç, Türkiye'de yaşayan Rumların din adamı ihtiyacını karşılamak değildir. Türkiye'de yaşayan Rumların sayısı 3.000

¹⁸² Baloğlu, Z., "Patrikhane ve Rahipler Okulu, İnceleme Raporu", s.51'den aktr. a.g.t.,s.97.

civarında olduğu tahmin edilmektedir. O halde başka sebepler üzerinde durmak gerekmektedir. Amaç Patriğin Ekümenikliğini sağlayacak kadroların yetiştirilmesidir. Çünkü Patrik, Ortodoks dünyasında Batı'nın bir egemenlik aracı konumundadır. Fener Rum Patrikhanesi, tüm bu tutum ve tavırlarıyla Türk Hukuku'nu ve Lozan'ı hiçe sayan bir tavır içindedir. Kendi üzerinde hiçbir otorite kabul etmek istememektedir. Çünkü Patrikhane Batının Türkiye içindeki bir uzantısı olarak Türk egemenliğinin dışında bir yapılanma peşindedir.¹⁸³

* HRO'nun açılması durumunda İslami kesim de benzer nitelikte okullar açılmasını talep edebilir. Böylece laik sistem zarar görebilir. Macar'a göre, HRO'nun açılmasına karşı olan siyasi görüşler, dış politikadaki her gelişme veya soruna "tehdit algılaması" çerçevesinde yaklaşan ve dışarıdan gelebilecek her talebi Türkiye'nin bütünlüğüne hanel getirecek bir tehlike/dayatma/baskı unsuru olarak algılayan bir çerçevede dile getirilmektedir.¹⁸⁴

Yapılan bu baskılar ve AB'ye girme çabasıyla, Heybeliada Ruhban Okulunun dini bir okul kabul edilmesi ve okulun Patrikhanenin isteği doğrultusunda açılmasına izin verilmesi halinde diğer dini okulların açılmasına örnek teşkil edeceği, bu durumun Türkiye için sonradan çözülemeyecek birçok sorunu daha gündeme getireceği düşünülebilir. İstanbul'da devlet içinde devlet kurulması demek olan bu tür istekler zamanla çoğalacak ve belki de bir Ermeni Patrikhanesi, diğer Müslüman dini cemaat okulları, bir hilafet devleti gibi yeni Vatikanlar kurularak İstanbul'un, egemenlik sınırlarımızın dışına çıkarılmak istenebileceğini çok uzak bir komplo teorisi olarak nitelendirmemek gerekir.

Diğer bir taraftan Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasını savunan aktörlerin başında doğal olarak Fener Rum Patrikhanesi gelmektedir. Patrikhane sorunu, Patrikhanenin geleceği ile ilgili bir sorun olarak görmektedir. Patrikhane, Yunanistan'a eğitim için giden ruhban adaylarının

¹⁸³ "Heybeliada Dayatması Niye" Prof. Dr. Ahmet Hikmet Eroğlu, www.turkocagi.org.tr/modules.php?name=Yorumlar&file=print&pid=255, E:18.06.2009).

¹⁸⁴ Yalçın, E., "Heybeliada Ruhban Okulu'nun Yeniden Açılması", s.157,158.

geri dönmeleri ve yaş ortalamaları bir hayli yüksek olan metropolitlerin ölmeleri durumunda görev yapacak din adamı bulmanın imkansızlaşacak olması gibi gerekçelerle HRO'nun özel bir statüyle açılmasının talep etmektedir. ¹⁸⁵

HRO'nun açılmasını isteyen kesimler farklı açılardan okulun açılmasını savunmaktadırlar. Okulun açılmasına pragmatik bir açıdan bakan bir kesim, Patrikhanenin içerde ve dışarıda desteklenmesinin Türkiye'ye çeşitli yararlar getireceğini, ülkenin dış politikasını ve AB üyelik sürecini rahatlatacağını dile getirmektedirler. "... Türkiye haksız şekilde, hem kendi bindiği dalı kesiyor, hem de uluslararası anlaşmaları çiğniyor. Bindiğimiz dalı kesiyoruz, zira "Yeni bir Vatikan yaratılacak ve Rumlar ülkeyi bölecek" diyen örümcek kafalıların oyununa geliyoruz. Ortodoksları baskı altında tutan, din özgürlüğüne karşı çıkan bir ülke konumuna giriyoruz. Zira Ortodoks dünyasını yönetecek dini liderlerin Türkiye'de yetişmesini engelleyip, günün birinde Kiliseyi, Rusya'da yetişecek dini liderlere terk edeceğiz. Bindiğimiz dalı kesiyoruz, zira Bartholomeos gibi en önemli müttefikimiz olan bir dini lideri dışlıyoruz.", Türkiye Ruhban Okulu fırsatını kaçırıyor. ¹⁸⁶

Konuya daha ilkesel yaklaşan ikinci bir kesim, (Elçin Macar ve Baskın Oran gibi), azınlık hakları, insan hak ve özgürlükleri gibi kavramlardan yola çıkarak gerek Lozan'da gerekse daha sonra imzalanan çok taraflı sözleşmeler gereği, gayrimüslimlerin ruhban yetiştirme hakları olduğunu vurgulamaktadır.

Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasını savunan üçüncü kesimin, İslami kesim olduğunu dile getiren Macar, bu kesimin iki temel gerekçe ileri sürdüğünü belirtmektedir. Bu kesim içinde, İslam'ın, diğer dinlerin mensuplarına kendi dinlerinin gerektirdiği yaşama hakkını tanıdığı tezinden hareket eden ve Osmanlı'daki millet sistemi pratiğinden etkilenen bir bakışla konuya yaklaşanların yanı sıra, Heybeliada Ruhban Okulunun açılmasının bir emsal teşkil edeceği ve dolayısıyla İslami kesim üzerinde var olduğu

¹⁸⁵ Fırat, M., Yunanistan'la İlişkiler, Baskın Oran (Ed.), Türk Dış Politikası, Cilt:2, 9. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s.450.

¹⁸⁶://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=1097443,Erişim:18.06.2009).

düşünülen kısıtlamaların kalkmasını kolaylaştıracağı beklentisi içinde bulunanlar da bulunmaktadır.¹⁸⁷

Örneğin Ali Bulaç, 4 Ekim 2006 tarihli Zaman Gazetesi'ndeki yazısında şu görüşlere yer vermektedir.“Heybeliada Ruhban Okulunun anlamsız bir biçimde kapalı tutulması, hiçbir adalet temeli olmayan “mütekabiliyet” ilkesinden hareketle temel yurttaşlık haklarını kullanmada gayrimüslimlerin adeta cezalandırılması İslam dinine ve Osmanlı modeline ait statüler ve uygulamalar değildir. İslam dini bu tür yasaklar koymaz, tarihte de böyle yasaklar konmamıştır. Bu çerçevede artık gayrimüslimlerin diğer yurttaşlar gibi temel hak ve özgürlüklerinin teminat altına alınması, atılması gereken önemli adımlardan biridir.”¹⁸⁸

4.3. Uluslararası Bazı Aktörlerin Konuya Bakışı

4.3.1 Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri'nin HRO'nun açılmasına ilişkin görüşleri, Kongre kararında, Amerikan başkanlarının konuşmalarında ve ABD Dışişleri Bakanlığının yayınlamış olduğu İnsan Hakları Ülke Raporlarında açık bir şekilde ortaya konmaktadır. 107'nci yasama döneminin 2'nci yasama yılında Amerikan Kongresinin almış olduğu 345 sayılı karar ile, HRO'nun tekrar açılmasının Türkiye'deki din özgürlüğünün geliştirilmesi için önemli olduğu ifade edilmiştir. Bu kararda, ekümenik olduğu ifade edilen Patrikhanenin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki beş milyon Ortodoks'un da içinde bulunduğu dünya genelindeki üç yüz milyon Ortodoks'un manevi merkezi olduğu belirtilmektedir. Söz konusu kararda, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olan Amerika Birleşik Devletleri'nin HRO'nun açılması için Türkiye Cumhuriyeti ile olan ilişkilerinde nüfuzunu kullanması

¹⁸⁷ Macar, E.-Gökaçtı, M.,A.,Heybeliada Ruhban Okulu'nun Geleceği Üzerine Tartışmalar ve Öneriler TESEV Yayınları 2005., s.25.

¹⁸⁸ “Dini Şiddetin Akli Temeli” www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=432346&keyfield=64696E6920C59F6964646574696E20616B6C692074656D656C69, (Erişim:18.06.2009).

ve Amerikan Başkanı'nın konuya ilişkin gelişmelerle ilgili olarak Kongre'ye rapor sunması gerektiği vurgulanmıştır.¹⁸⁹

ABD'nin 42'nci Başkanı Bill Clinton, HRO'yu 1999'da ziyaret etmiş ve dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e okulun tekrar açılmasının gerekliliğine ilişkin görüşlerini iletmiştir.¹⁹⁰

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Barack H. Obama'nın 6 Nisan 2009 tarihinde Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyarette Türkiye Büyük Millet Meclisinde yaptığı konuşmada din ve ifade özgürlüğünün devletin güçlenmesini sağlayan güçlü ve canlı bir sivil topluma yol açacağını belirtmiş ve bu bağlamda HRO'nun tekrar açılmasının Türkiye içinde ve dışında önemli bir sinyal olacağını dile getirmiştir.¹⁹¹

4.3.2. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği Heybeliada Ruhban Okulunun tekrar açılmasına yönelik olarak görüşlerini, yayımladığı raporlar ve yetkililerinin açıklamalarıyla gündeme getirmektedir.

Gerek ilerleme raporlarında gerekse bu raporların Avrupa Parlamentosunda onaylanması ile ilgili alınan kararlarda HRO konusuna önemli atıflar yapılmaktadır. Örneğin, 2007 yılı ilerleme raporuna ilişkin Avrupa Parlamentosunun 21 Mayıs 2008 tarihli kararında, 2007 yılında din özgürlüğüne ilişkin reformlar gerçekleştirilse de bu konuda daha fazla ilerleme yapılmasına ilişkin Türkiye'ye çağrı yapılmıştır.¹⁹²

Özelde ise Avrupa Parlamentosu, okulun acilen açılması ve dinsel bir sıfat olan ekümenikliğin kamusal olarak kullanılması hususunda Türkiye'ye

¹⁸⁹ <http://bulk.resource.org/gpo.gov/bills/107/hc345ih.txt.pdf>, (Erişim:22.06.2009).

¹⁹⁰ [/www.milliyet.com.tr/1999/11/17/haber/hab03.html](http://www.milliyet.com.tr/1999/11/17/haber/hab03.html),(Erişim:23.06.2009).

¹⁹¹ Beyaz Saray Resmi Web Sitesi, Başkan Obama'nın Türk Parlamentosunda yaptığı Konuşma http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-PresidentObama-To-The-Turkish-Parliament/, (Erişim Tarihi: 18.06.2009).

¹⁹² Avrupa Birliği Resmi İnternet Sitesi, Turkey's 2007 Progress Report, <http://www.europarl.europa.eu/oeil/file.jsp?id=5566872>, rişim:20.06.2009).

çağrıda bulunmuştur. Aynı şekilde 2008 yılı ilerleme raporuna ilişkin Avrupa Parlamentosunun 12 Mart 2009 tarihli kararında Heybeliada Ruhban Okulunun tekrar açılmasına yönelik çağrı aynı cümlelerle yinelenmiştir.

Burada önem verilmesi gereken bir nokta da Avrupa Birliği yetkililerinin yapmış oldukları bazı açıklamalardır. Örneğin; Gümrük Birliği Ek Protokolü'nü Türkiye Büyük Millet Meclisinde onaylamayan, bu çerçevede limanlarını Kıbrıs Rum Kesimi'ne açmayan Türkiye'nin, Avrupa Birliği üyelik müzakerelerinin gözden geçirilmesine dönük girişimlerden nasıl kurtulabileceğine dair kendisine yöneltilen soruya Avrupa Birliği'nin genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn'in "Türkiye ek protokoldeki yükümlülüklerini yerine getiremese bile, Ruhban Okulunun açılması veya Patrikhanenin ekümenik statüsünde çözüm sürecini başlatması da bir telafi olacaktır" şeklinde cevap vermesi, konunun Avrupa Birliği açısından ne kadar önem taşıdığı ve Türkiye'nin Avrupa Birliği sürecini nasıl yakından ilgilendirdiğini göstermesi bakımından çok önemli bir açıklama olmuştur.¹⁹³

Her ne kadar HRO, Avrupa Birliği'nde dinsel özgürlük platformunda ele alınsa da, okulun tekrar açılmasının Türkiye'nin katılım sürecinde atacağı önemli adımlardan biri olarak kabul edileceğinin sıklıkla ifade edilmesi, konunun siyasi önemini açıkça ortaya koymaktadır.

4.3.3. Yunanistan

Yunanistan Dışişleri Bakanlığı resmi Web sitesinde yer alan bilgilere göre, Yunanistan, HRO'nun yeniden açılmasını Türkiye'nin kendi vatandaşlarına karşı temel bir yükümlülüğü olarak görmektedir. Okulun 1971'de kapatılmasını Türkiye'nin kendi vatandaşlarının dinsel haklarını ihlal etmek olarak ele almakta ve Türkiye için bağlayıcı olan Lozan Antlaşması başta olmak üzere Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin diğer uluslararası metinlerinde yer alan insan ve azınlık haklarının ihlali olarak değerlendirmektedir.

¹⁹³ Ntvmsnbc "Limana karşı Heybeliada formülü", www.ntvmsnbc.com/id/24974682/, E:21.06.2009).

Yunanistan, okulun yeniden açılmasını Türkiye'nin Avrupa Birliği perspektifi içinde insan haklarına ilişkin durumunu iyileştirmesi bakımından gerçekleştirmesi gereken reformlardan biri olarak ele almakta ve Avrupa Komisyonu'nun tüm metinlerinde (örneğin Yıllık İlerleme Raporlarında) sıkça konuya atıf yapıldığına dikkat çekmektedir. Son olarak, konunun katılım müzakerelerinde Avrupa Birliği'nin ilgi alanı içinde olmaya devam etmesinin beklendiği ifade edilmektedir.¹⁹⁴

4.4. Heybeliada Ruhban Okulu Hakkında Çözüm Önerileri

4.4.1. Rum Patrikhanesinin Formülü

Dünyanın birçok bölgesini ruhani olarak yönetmekte olan Patrikhane, Heybeliada Ruhban Okulunu yeniden açarak, ihtiyacı olan ruhbanı kendi müfredatı doğrultusunda yetiştirmek istemektedir. Bu nedenle potansiyel öğrenci adaylarının da bu bölgelerden gelecek olan adaylar olmasını öngörmektedir.

Rum Patrikhanesi'nin bu konudaki temel isteği, 1971'de kapatılmış olan HRO'nun eski statüsüyle aynen açılmasıdır. Bundan kastedilen statü, MEB'e bağlı "özel okul" statüsüdür. Okulun yönetimi Rum Patrikhanesinde, denetimi MEB'deydi. Kılık kıyafet sorunu yaşanacağı şeklindeki eleştirilere Rum Patrikhanesi, okulun açık olduğu dönemlerde de öğrencilerin MEB'e bağlı diğer okullardaki öğrenciler gibi giyindikleri; okulun kilisesinde yapılacak uygulamalarda ise, öğrencilerin arasında ruhani olan varsa onların cübbe giyebilecekleri diğerlerinin ise cübbe giymelerinin zaten kilise kuralları gereği mümkün olmadığı şeklinde yanıt vermektedir.¹⁹⁵

¹⁹⁴ Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi, <http://www.yplex.gov.gr/www.mfa.gr/enUS/Policy/Geographic+Regions/SouthEastern+Europe/Turkey/International+Obligations+for+Turkey/Theological+School+of+Halki/>,

¹⁹⁵ Gökaçtı, M.A., "Heybeliada Ruhban Okulu'nun Geleceği Üzerine Tartışmalar" Aralık 2005

4.4.2. Ermeni Patrikhanesinin Formülü

Rum Patrikhanesinin dışında hemen bütün Hristiyan cemaatlerin üzerinde anlaştıkları formüldür. Bir devlet üniversitesi bünyesinde, “karşılaştırmalı din araştırmaları” gibi bir ad altında, her bir din ve mezhebe yönelik olarak, örneğin “Ermeni Dili ve Kültürü,” “Süryani Dili ve Kültürü” vb. adlandırılabilen çeşitli bölümler açılmasını öngörmektedir. Müfredatın hazırlanmasında dini liderliklerin de söz sahibi olmak istediği bu bölümler “laik” eğitim verecekler, ancak öğrencilerin içinden ruhani olmak isteyenler, bölümde teorik bilgileri alırken uygulamayı da bizzat kendi cemaatlerinin dini kurumlarında öğreneceklerdir. Bu bölümlerin mezunları yalnız ruhani değil, aynı zamanda gayrimüslimlerin okullarındaki dil ve kültür derslerine öğretmen olma gibi bir işlevi de yerine getireceklerdir.¹⁹⁶

4.5. AB Uyum Yasaları Kapsamında Azınlık Vakıfları

Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB)'ne üyelik süreci resmi olarak 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde aday ülke statüsünün onaylanmasıyla başlamakla birlikte, bu ilişkinin temeli Türkiye tarafından 1958 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'na yapılan üyelik başvurusuna dayanmaktadır. AB'ye üye olmaksızın Gümrük Birliği'ne girilmesi, üyelik müzakerelerine başlanması ve nihayet müzakerelerin kısmen askıya alınması gibi birçok kırılma noktası bulunan bu süreç, Türkiye'nin siyasal yapısında değişimler ve devlet yapısı üzerinde önemli etkiler yaratmıştır.

Üniter devlet, devletin varlık koşulları bakımından tek ülke, tek ulus ve bunlara bağlı olarak tek bir siyasal ve hukuki örgütlenmeye sahip olduğu devlet biçimi anlamına gelmektedir.

Türkiye, Lozan Antlaşması'nda belirtilen gayrimüslim azınlıklar dışında, diğer etnik kökenlere sahip yurttaşlarını ulusal azınlık olarak kabul etmeme ilkesini savunmaya devam etmekle birlikte, AB ile uyum çerçevesinde talep edilen kültürel hakları sağlamıştır.

¹⁹⁶ Gökaçtı, M.A., "Heybeliada Ruhban Okulu'nun Geleceği Üzerine Tartışmalar" Aralık 2005

AB üyelik süreci içerisinde Türkiye'nin üniter devlet yapısına yönelik olarak gündeme gelen konulardan bir diğeri "azınlıklar" meselesidir. Lozan Antlaşması'nda oluşturulan hukuki statüye göre Türkiye'de yalnızca gayrimüslim azınlıkların – Rumlar, Ermeniler ve Yahudi, kökenli yurttaşlarımızı azınlık olarak ele almıştır.

AB Uyum Yasaları olarak çıkarılan kanunların içerisinde Azınlık Vakıfları ile ilgili düzenlemeler de mevcuttur. 3 Ağustos 2002 tarihinde uygulamaya konulan Üçüncü Uyum Paketi ile Vakıflar Kanunu değiştirilerek gayrimüslim vakıflara Bakanlar Kurulu kararı ile gayrimenkul mal edinme hakkı tanınmıştır. 4771 Sayılı bu Kanunun 4. maddesinin 7. fıkrası bu taşınmazların tapuya tescili için kanunun yürürlüğe girdiği tarihten başlamak üzere altı aylık bir başvuru süresi öngörmüştür.¹⁹⁷ 4771 sayılı yasa, daha önce iptal davası açılarak azınlık vakıflarının elinden alınan taşınmazlarla ilgili yasal bir düzenleme getirmediği ve vakıfların mal edinmesini Bakanlar Kurulu kararına bağladığı yönünde eleştiriler almıştır.¹⁹⁸

4771 Sayılı Kanuna yöneltelen eleştirilerin ardından 02 Ocak 2003'te düzenlenen Dördüncü Uyum Paketi (Kopenhag Paketi) ile gayrimüslim vakıflarının mal edinmeleri Vakıflar Genel Müdürlüğü iznine bağlanarak kolaylaştırılmıştır. "Cemaat Vakıflarının Mal Edinmeleri, Bunlar Üzerinde Tasarrufta Bulunmaları ve Tasarrufları Altında Bulunan Taşınmaz Malların Bu Vakıflar Adına Tescil Edilmesi Hakkında Yönetmelik", 4778 Sayılı Yasa olarak 24 Ocak 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile azınlık vakıflarının taşınmaz mal edinmesi kolaylaştırılmış, ancak azınlık yerine cemaat ibaresinin kullanılması Lozan Antlaşması'nda azınlık olarak kabul edilmeyen gayrimüslimlerin kurdukları vakıflar da aynı kapıyı açtığı için yoğun eleştiriler almıştır.

Azınlıkların mal edinmesi ile ilgili diğer bir çalışma da 23 Ocak 2003'te düzenlenen Altıncı Uyum Paketidir. Bu paket kapsamında çıkarılan 4928 sayılı yasa ile Azınlık Vakıflarının mal edinmeleriyle ilgili olan başvuru süresi 18 ay süre ile uzatılmıştır.¹⁹⁹ Ayrıca İmar Yasası'nda değişiklik

¹⁹⁷ Resmi Gazete, 09.08.2002., S.24841.

¹⁹⁸ A.g.m., s.31., ayrıca AB Uyum Paketi Kanunları için bkz. Baskın Oran, Türkiye'de Azınlıklar, İletişim yay., İstanbul, 2006.

¹⁹⁹ Resmi Gazete, 19.07.2003., S.25173.

yapılarak her din ve inanıştan ibadet yerlerinin yapılmasına olanak tanınmıştır.

Tüm bu çabalara rağmen, yasaların uygulanmasında istenilen sonuç elde edilememiştir. 2003 Mayıs ayı itibari ile AB'ye uyum kapsamında mülk edinme hakkı kazanan cemaat vakıflarının yapmış oldukları 1813 başvurudan, 579'u belgeleri eksik olduğu için, 226'sı ise hak sahibi olunmadığı gerekçesi ile reddedilmiştir. 2004 yılı itibari ile azınlık vakıflarının taşınmaz oranı %18,66 oranında kalmıştır.²⁰⁰

Özellikle Rum Patrikhanesi tarafından uluslararası ortamda tartışma konusu yapılan Azınlık Vakıflarının mal edinmesi hususuna, AB de her vesile ile destek olmaktadır. 9 Kasım 2005'te açıklanan AB Komisyonu İlerleme Raporu'nda ana başlık olarak belirtilen hususlardan biri de Azınlık Vakıflarının durumudur.²⁰¹

AB uyum sürecinin devamı olarak Mayıs 2006'dan itibaren 9.Uyum Paketi üzerinde çalışılmaya başlanmış ve TBMM'de yaşanan sert tartışmaların ardından yeni kanun tasarısı Ekim 2006'da TBMM Adalet Komisyonu'nda kabul edilmiştir. Bu tasarıya göre, cemaat vakıflarının 1936 yılı Beyannamesinden sonra, beyannamelerinde kayıtlı olup, tasarrufu altında bulunan "namı müstear" veya "namı mevhumlar" adına tapuda kayıtlı olan taşınmazlar ile 1936 Beyannamesi'nden sonra, cemaat vakıfları tarafından satın alınmış veya cemaat vakıflarına vasiyet edildiği yada bağışlandığı halde, mal edinememe gerekçesiyle hazine veya Vakıflar Genel Müdürlüğü adına tescil edilmiş ya da halen vasiyet edenler veya bağışlayanlar adına kayıtlı olan taşınmazlar tapu kayıtlarındaki mükellefiyetleriyle birlikte, düzenlemenin yürürlüğünden itibaren 18 ay içinde başvurmaları halinde, tapu sicil müdürlüklerine, "Cemaat Vakıfları" adına tescil edilebilecektir.

Yabancılar Türkiye'de vakıf kurabilecek Türkiye'de kurulan vakıfların yönetimlerinde görev alabilecektir. Vakıflar, hiçbir makamın izni gerekmeden mal alabilecek, malları üzerinde tasarrufta bulunabilecektir.²⁰²

²⁰⁰ "Vakıflar Umduğunu Bulamadı", Radikal, 5 Mayıs 2003.

²⁰¹ Akşam, 22 Ekim 2005.

²⁰² Sabah, 02.10.2006.

10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından 9 maddesi üzerinde tekrar görüşülmek üzere Meclis'e iade edilen tasarı, Adalet komisyonu tarafından 13.03.2007 tarihinde aynen kabul edilmiştir.²⁰³

Cumhurbaşkanı Sezer veto gerekçesinde şu görüşlere yer vermiştir: "Yasayla, yeni vakıfların vakıf senedindeki amaçları gerçekleştirmek üzere Vakıflar Genel Müdürlüğüne bildirimde bulunmak koşuluyla şube ve temsilcilik açabilmesi, vakıfların yeni taşınmaz mal edinebilmeleri, mülhak vakıfların hayrat niteliğindeki taşınmazlarının özgülenebilmesi, cemaat vakıflarına ilişkin, kısmen ya da tümüyle hayrat olarak kullanılmayan taşınmazların, vakıf yönetiminin istemi üzerine Vakıflar Meclisi kararıyla, aynı cemaate ilişkin başka bir vakfa özgülenebilmesi ya da vakfın akarına dönüştürülebilmesi, vakıfların, yurtiçi ve yurtdışındaki kişi, kurum ve kuruluşlardan ayni ve nakdi bağış ve yardım alabilmesi, yurtiçi ve yurtdışındaki benzer amaçlı vakıf ve derneklere ayni ve nakdi bağış ve yardım yapabilmesi, vakıfların amacını gerçekleştirmeye yardımcı olmak ve vakfa gelir sağlamak için Vakıflar Genel Müdürlüğüne bilgi vermek koşuluyla iktisadi işletme ve şirket kurabilmesi ya da kurulmuş şirketlere ortak olabilmesi olanaklı kılınmıştır. Bu düzenlemeler, hukukun genel ilkeleriyle, bağdaşmamaktadır".²⁰⁴

Halen üzerinde tartışmaların devam ettiği tasarımı hukukçular "Muğlak", azınlıklar "Yetersiz", karşıtlar "Teslimiyetçi!" olarak nitelendirmektedirler. Hukukçulara göre tasarı, Türk ve azınlık vakıflarına farklı statüler getirerek "Eşitlik" ve "Ayrımcılık yasağı" ilkelerini çiğnemektedir. Bu da anayasanın 2 ve 10. maddelerine, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14.maddesine, Lozan Antlaşması'nın 40.maddesine açıkça aykırılık oluşturmaktadır. Azınlık sözcüleri de, geçici 9.maddeyi örnek göstererek kanunun yürürlüğünden itibaren 18 ay içinde tapu sicil müdürlüklerine müracaat edilmesi olarak tanımlanan süre kısıtlamasını sadece kendileri için getirilen "Negatif ayrımcılık" diye nitelendirmektedirler. Karşıt gruplara göre ise, azınlık vakıfları özgürce mal edinebilmelerine imkan

²⁰³ Yeni Şafak, 14.03.2007.

²⁰⁴ Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasa Mahkemesi'nin de cemaat vakıflarının dini, hayri, sosyal, eğitsel, sağlık ve kültürel alanlardaki gereksinimlerini gidermek üzere Bakanlar Kurulu'nun izniyle taşınmaz mal edinmelerini Anayasa'ya uygun bulduğunu belirtmiştir, Milliyet, 30.11.2006.

sağlayan 6.madde sayesinde bağış toplama ve mal edinme hakkı ile birer siyasal güç haline geleceklerdir.²⁰⁵

4.6. Patrikhane, Ruhban Okulu, Ekümenlik, Dış Politika ve Medya

Patrikhanenin ekümenikliği meselesinin uluslararası bir propaganda malzemesi haline dönüştürmesi bakımından önemli bir dönemdir. Ancak bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri, Patrikhanenin ekümenikliğinin kabulü için gerçekleştirdiği faaliyetler ile ilgili olarak kesin bir tavır koyamamışlardır.

1990 yılında Patrik Dimitrios'un bir devlet adamı gibi karşılandığı ve ekümenik olarak tanıtıldığı ABD ziyareti esnasında bu durum ile ilgili olarak sorulan bir soruya, Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Murat Sungar, "Patriğin dini konularda ABD'li yetkililerle yapmış olduğu görüşmelerde kendisine gerekli saygının gösterilmesi doğaldır. Fakat kendisini evrensel olarak tanımlaması ve birtakım davetiyelerde İstanbul yerine Konstantinopoli sözcüğünün kullanılması bizi rahatsız eden gelişmelerdir. Oradan dönünce buradaki ilgililere muhtemelen bir bilgi lütfeder." şeklinde muğlak bir cevap vermiştir.

1994 yılında dönemin Başbakanı Tansu Çiller, 1988'de Turgut Özal'ın Davos'ta Yunanistan ile yaptığı görüşmeye benzer bir görüşme için Yunanistan'a bir teklif götürmüştür. Bu talep karşısında Yunanistan Dışişleri Bakanlığı, görüşmenin yapılabilmesi için önce iki ülke arasında bir iklim, olumlu bir hava yaratılması gerektiğini ve bunun da güvenlik altında olmayan Patrikhaneye "özel statü" verilmesi şeklinde olabileceğini bildirmiştir. İşin ilginç yanı bu istek Türkiye'ye iletildiği sırada Amerikan Dışişleri Müsteşar Yardımcısı, ABD Büyükelçisi ve İstanbul Başkonsolosu Patrikhaneyi ziyaret ederek Patrikhanenin güvenliği hakkında bilgi almaktadırlar. Basında, bu konu ile ilgili olarak yapılan eleştirilerde, Yunanistan'ın güvenlik konusu ile dünyanın ilgisini Patrikhane üzerine çekmeye ve Lozan Antlaşması'nı yıkmaya çalıştığı belirtilmiş, hükümet bu konuda hata yapmaması için uyarılmıştır.²⁰⁶

²⁰⁵ Sabah, "En Hassas Tasarı", 20.09.2006.

²⁰⁶ Armağanoglu, F., "Patrikhane", Tercüman, 12.06.1994.

1995 yılında Yunanistan'ın Patmos Adasında yapılan "Vahiy ve Çevre" konferansına davet edilen Türkiye Dışişleri Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı temsilci göndermemiştir. Dışişlerine yakın kaynaklar, toplantıya temsilci göndermenin Patriğin ekümenikliğini tanımak anlamına geleceğini belirtmiştir.²⁰⁷ Toplantının Türkiye koordinatörü Mehmet Dülger'in, toplantı çevre ile ilgili olduğu halde, bu toplantıda tüm dinlerden temsilcilerin olacağını ve Müslümanlar adına sadece Türkiye ve Peygamber soyundan geldiği için Ürdün Kralı Hüseyin'in kardeşi Prens Bin Tallal'ın davetli olduğunu açıklaması basında çok eleştirilmiştir.²⁰⁸

ABD ve AB destekli ekümeniklik söylemleri, daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi 2000 yılından sonra artmış ve özellikle AB üyeliği görüşmelerinde yaptırım haline gelmiştir. Hükümet, bu baskılar karşısında kamuoyunu karşısına almamak amacıyla, yurt içinde yaptığı açıklamalarda ekümenikliğin mevcut antlaşma ve yasalar nedeniyle kabul edilemeyeceğini kesin olarak belirtmektedir.

Patrik Bartholomeos'un 2003 yılında Heybeliada Ruhban Okulunun tekrar açılma konusunu görüşmek üzere avukatları ile beraber Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'e yaptığı ziyarette okulun açılmasını içeren "sorunlar ve istemler" belgesini sunmuştur. Bakan Gül tarafından, Patriğin ekümenik sıfatını taşımasından duyulan rahatsızlık bildirilmiştir. Ayrıca hükümetin uyum paketi kapsamında çıkardığı "Yabancı vakıfların Bakanlar Kurulu onayıyla mülk sahibi olabilmesine dair yasanın" ardından, Patrikhanenin Fener semtinde çok sayıda mülk alma başvurusu ve bunların birçoğuna Bakanlar Kurulu'nun olumlu yanıt vermemesi konusu ile ilgili olarak Bakan Gül, "Patrikhanenin bu tutumu, Ortodoks Vatikan'ına dönüşüyor izlenimini yaratıyor" demiştir.²⁰⁹

Devlet Bakanı Beşir Atalay, Vatikan Büyükelçiliğinin 2003 yılındaki bir konferans davetiyesinde, Patrikhane için "Ekümenik" sıfatının kullanmasının ardından meclise verilen soru önergesine cevap olarak 19.10.2004 günü meclis oturumunda yaptığı açıklamada; "...Yasalarımız

²⁰⁷ Akşam, 20.09.1995.

²⁰⁸ Arslan, B., "Lozan İle Peygamber Soyunun Ne İlgisi Var!", Akşam, 20.09.1995.

²⁰⁹ Cumhuriyet, 09.08.2003.

çerçevesinde faaliyet gösteren her kurumumuz gibi, Fener Rum Patrikhanesinin de bu hak ve sorumluluklar çerçevesinde hareket etmesi esastır. Bu çerçevede, ihtiyaç duyulan her durumda, hak ve sorumlulukları İstanbul Valiliğimizce, Patrikhaneye hatırlatılmaktadır” demiştir.²¹⁰

ABD Ortodoks Patrikhanesi Temsilciler Ulusal Konseyinin (ABD Arhonluğu), ABD Büyükelçisi onuruna ABD Elçiliğinde verdiği resepsiyon ve Ankara Hilton Otelindeki yemekle ilgili olarak konseyin Bakanlıklar ve bazı kamu kuruluşlarına gönderdiği davetiyelerde; “Ekümenik Patrikin müşfik himayelerinde” ifadesinin yer alması üzerine Başbakanlık Müsteşarı Ömer Dinçer imzasıyla çıkarılan ve ilgili birimlere gönderilen genelgede davete gidilmemesi istenmiştir.²¹¹

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan da, davetiye krizi ile ilgili olarak, “Bizim vatandaşımız olan birinin böyle bir sıfatı olmadığı halde, bu sıfatın dışarıdan verilmesi suretiyle davetiyeler çıkarılmasını yanlış buluyoruz. Bunu genelgeyle kamudaki temsilcilerimize bildirdik. Her ülkenin hassasiyetleri var, bunu korumak zorundayız.

Lozan’daki statü bunu gerektirir. Böyle bir şeyi ülkemde tartışma durumuna getirmek isteyenler art niyetlidir. Düşükleri hatayı düzeltsinler” diye konuşmuştur.²¹²

Adalet Bakanı Cemil Çiçek, Patrikhanenin, taleplerini AB üzerinden Türkiye’nin önüne koymaya çalıştığını ve bu meselede Türkiye’ye baskı yapma konusunda birtakım kuruluşların özel gayreti olduğunu açıklamıştır.²¹³

Başbakan Erdoğan, bir AB toplantısı dönüşünde yaptığı basın toplantısında, 17 Aralık zirvesi öncesinde Patrikhanenin ekümenik olduğunun hukuken tanınması gibi taleplerin de müzakereye eklenmesi hususuyla ilgili olarak; “17 Aralık’ı adeta Türkiye’den bir şeyler koparma gayreti için son fırsat gibi gören bazı şebekelerin arasına karışıp, bu hengamede biz de kendimize bir post kapabilir miyiz diyenler var. Biz bu oyuna gelmeyiz” demiştir.²¹⁴

²¹⁰ Işıklar, H.C., “Ege’de Casus Belli”, Ankara, 2005, s.357.

²¹¹ Milliyet, “Ekümenik Davete Gitmeyin”, 01.12.2004.

²¹² Milliyet, “Patrikhanenin Ekümenik İnadı”, 02.12.2004.

²¹³ Hürriyet, “Patrikhane Taleplerini AB Üzerinden Getiriyor”, 22.09.2004.

²¹⁴ Zaman, “AB Üzerinden Post Kapma Yarışı”, 12.12.2004.

2005 Ekim ayı içerisinde İstanbul'da toplanan “Genişlemeyi Mükün Kılacak Avrupa Dayanışma ve İşbirliği İçin Temeller” konferansı, hükümetle Patrikhanenin söz düellosu haline gelmiştir. Bartholomeos'un, gayrimenkul edinme haklarının olmadığını, önceki Patrikler kullandığı halde kendisinin ekümenik sıfatını kullanmadığını, bu sıfatın yaşadıkları topraklara karşı kullanılacağına sanıldığını ve hükümetle diyaloglarının olmadığını söylemesine karşılık, Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkan Yardımcısı Şaban Dişli, “1924 Lozan Antlaşması belli. Patrikhane, İstanbul'da yaşayan Rum Ortodoks halkına dinen hizmet etmekle görevlidir. Patrikhane, Türkiye'deki diğer tüm kurumlarla beraber eşittir ve eşit muamele görür. Bizde de eskiden Şeyh-ül İslam vardı. Cumhuriyetle artık Diyanet İşleri Başkanı var” demiştir.²¹⁵

Papa 16. Benedictus'un İstanbul'u ziyareti esnasında, Patrik Bartholomeos'tan “ekümenik patrik” diye bahsetmesi üzerine, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Namık Tan tarafından yapılan açıklamada, Patrikhanenin bir Türk kurumu olduğu, ekümenikliğin kabul edilmediğinin bütün dünyaya anlatıldığı, bunun ötesindeki hiçbir tarifin kendilerini bağlamayacağı belirtilmiştir.²¹⁶

Ancak hükümetin içeride ekümeniklik aleyhine yaptığı tüm bu açıklamalara rağmen, gerçekte bazı tavizlerin sözlü de olsa verildiği, ABD, AB ve Patrikhanenin söylemlerinden ve beklentilerinden anlaşılmaktadır.

ABD Dışişlerinin yıllık Uluslararası Dinsel Özgürlük Raporu'nun Türkiye bölümünde “kısıtlamalar” başlığı altında, Türkiye'nin Patrikhanenin ekümenikliğini tanımamakla beraber Patriğin bu sıfatla yaptığı uluslararası etkinliklere engel olmamasının önemli olduğu belirtilmektedir. ABD'li yetkililer, Heybeliada Ruhban Okulu konusunda, Başbakan ve Dışişleri Bakanı'ndan hep olumlu yanıt aldıklarını söylemektedirler. Hükümetin, okulun açılmasına ilkesel bir itirazının olmadığı, ancak hukuki düzenlemelerin yapılması gerektiğini açıkladıkları belirtilmektedir. Geline

²¹⁵ Hürriyet, “Patrik İle AKP' linin Ekümenik Tartışması”, 21.10.2005

²¹⁶ Hürriyet, “Dışişleri: Ekümenikliği Tanımıyoruz”, 30.11.2006

noktada Washington'un yorumu, 59. Hükümetin bu konuda bir türlü siyasi irade ortaya koyamadığı şeklindedir.²¹⁷

Patrikhanede düzenlenen ve Yunanistan'ın İstanbul Başkonsolosu'nun da katıldığı bir toplantıda Patrik Bartholomeos, Başbakan'ın bir temsilci aracılığı ile tüm sorunları halledeceğini ancak biraz sabretmeleri gerektiğini ilettiğini söylemesi akıllarda soru işareti bırakmıştır.²¹⁸

Kudüs Patriğinin İstanbul'da yapılan yargılama toplantısı ile ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Namık Tan tarafından yazılı olarak yapılan açıklamada, "Ülkemizin Ortodoks dünyasının kendi bünyesindeki konulara ve görüş ayrılıklarına taraf olması söz konusu olmadığı gibi bu toplantının ülkemiz açısından herhangi bir sonuç doğurması da mümkün değildir. Fener Rum Patrikhanesi, Rum Ortodoks vatandaşlarımıza verdiği ruhani hizmeti, herhangi bir müdahale ve ayrımcılığa maruz kalmadan sürdürmektedir. Bahse toplantının İstanbul'da yapılmasının, Türkiye'nin Patrikhaneye atfedilen ekümeniklik sıfatına ilişkin bilinen görüş ve tutumunda bir değişiklik anlamına gelmemektedir" demiştir. Kulislerde ise, yargılanan Kudüs Patriğinin Patrikhaneye bağlı malları Musevilere satmasından hükümetin rahatsızlık duyduğu ve İstanbul'daki toplantıyı mesele yapmak istemediği için bu toplantıya tepki göstermediği yorumları yapılmış ve hükümet bu konuda eleştirilmiştir.²¹⁹

Dışişleri Bakanlığı'nın, "Ortodokslukla ilgili konulara Türkiye'nin karışmasının söz konusu olmadığı" yönündeki bu açıklaması, Yunan Elefterotipia Gazetesi'nde, "Patrikhanenin ekümenikliği konusunda klasik tezin tekrarlanmasına rağmen, uygulamada ekümenikliğin kabul edildiği" şeklinde yorumlanmıştır.²²⁰

Patrikhanenin Sen Sinod Meclisine altı yabancı metropolit atmasına hükümetin tepki vermemiş olması, bu durumu yakından takip eden ABD tarafından da "Ülkenin 80 yıllık tarihinde bir ilk" olarak değerlendirilmiştir.²²¹

²¹⁷ Çongar, Y., "Patrikhane ve Washington", Milliyet, 12.04.2004.

²¹⁸ Hürriyet, 11.12.2004.

²¹⁹ Cumhuriyet, "AKP Patrikhaneye Tepkisiz", 26.06.2005

²²⁰ Elefterotipia, "Ankara Ortodokslukla İlgili Konulara Karışmıyor", 26.06.2005.

²²¹ Somuncuoğlu, S, "Lozan Jurnalı, Ekümeniklik ve Altın Goller", Yeniçağ, 02.12.2006

Başbakan Erdoğan, verdiği bir beyanatta, “Fatih İstanbul’a geldiğinde ekümenikliği serbest bıraktı. Çünkü kendine güveni vardı, bizim de güvenimiz var” demesi, Patrikhanenin ekümenikliğine çok da karşı olmadığını göstermektedir.²²²

Görüldüğü gibi, iç kamuoyu ve dış baskılar arasında bunalan 59.Hükümet, ekümeniklik konusunda içeride katı bir tablo çizerken, dışarıda konuyu zaman içerisinde çözebileceği konusunda ümit verici ve tavizkar bir görüntü sergilemektedir.

Ancak bu ikileme Patrikhanenin hukuka aykırı olarak yaptığı hareketlere gerekli tepkinin verilmemesi, bu hareketlerin uluslararası alanda da resmi bir teamül kazanmasına sebep olmaktadır.

Bu durumu en iyi şekilde yine bizzat Patriğin kendisi ortaya koymaktadır. Kuzey Yunanistan Kiliseleri üzerinde Atina Kilisesi ile nüfuz mücadelesine giren ve Yunan din adamları tarafından İstanbul Valisi’nin emrinde olmakla itham edilen Bartholomeos, bu ithamlara karşılık olarak şunları söylemiştir: “İstanbul Valisi ne zaman Girit, 12 adalar ya da Aynoroz’a müdahale etti? Bütün bu bölgeler de Ekümenik Patrikhaneye bağlıdır. İstanbul Valisi, Amerika ile ilgili olan konulara ne zaman müdahale etti ki? Geçen yıl Bozcaada-Gökçeada metropolitini seçtik. Marmara’daki adaların metropolitlerini seçtik. Ne bize bir şey sordular, ne de biz onlara bir şey sorduk. Seçim sonuçlarını bile valiye bildirmediğimiz.”²²³

Ekümenik söylemlerinin doruğa ulaştığı 59.Hükümet döneminde, Patrikhanenin veya Patriğin yetki ve özgürlük sınırlarını aşarak gerçekleştirdiği faaliyetlerle ilgili gerekli ve yeterli tepkinin gösterilmediği yönünde çeşitli kesimlerden tepki ve eleştiriler yöneltilmektedir.

Lozan Antlaşması’na darbe olarak nitelendirilen, Patrikhanenin Sen Sinod’a yabancı üyeler ataması hususu ile ilgili olarak, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül tarafından yapılan, “Konuya ilişkin hukuki ve teamüle açılardan değerlendirmelerimiz sürdürülmektedir.” şeklindeki açıklamasından başka resmi bir açıklama yapılmamıştır.²²⁴ Vatikan Büyükelçisi’nin Patrik Bartholomeos’tan bahsederken “Ekümenik Patrik” ifadesini kullanması

²²² Somuncuoğlu, S., “Lozan Jurnalı, Ekümeniklik ve Altın Goller”, Yeniçağ, 02.12.2006

²²³ Hürriyet, “Patrikhaneyi Size Yedirtmem”, 19.10.2003

²²⁴ Somuncuoğlu, S., “Tarihi Zirve mi Yabancı Patrik İle Ekümenikliğe Hazırlık mı?”, Tercüman, 04.11.2005

üzerine CHP Başkan Yardımcısı Onur Öymen, Devlet Bakanı Beşir Atalay'dan gereken uyarıların yapılıp yapılmadığı sorusunun cevabını istemiş, Bakan tarafından Büyükelçi'nin Dışişleri Bakanlığı'na çağırılarak uyarıldığı cevabı verilmiştir.²²⁵

Resepsiyon krizi ile ilgili olarak hükümete diğer siyasi partilerden de eleştiriler gelmiştir. DYP lideri Mehmet Ağar, “Hükümet bir memuru aracılığı ile genelge yayınlayarak tepkisini koyacağına, ilgili büyükelçiyi çağırıp gereğini yapmalıydı” şeklinde tepki göstermiştir.

MHP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Şandır ise Bartholomeos'un suç işlediğini, ABD'nin Ankara Büyükelçisi Eric Edelman'ın da bu suça iştirak ettiğini savunmuştur. İstanbul Bağımsız Milletvekili Emin Şirin tarafından TBMM Başkanlığına verilen soru önergesinde, söz konusu davete kamu görevlilerinin gitmemesi için genelge yayınlamak yerine, ABD'ye nota verilmesinin gerekip gerekmediği sorusu yöneltilmiştir.²²⁶ MHP lideri Devlet Bahçeli de Başbakan Erdoğan'ı müzakere tarihi alma ümidiyle Avrupa'da dolaşıp taviz üstüne taviz verdiği yönünde eleştirmiş, Türkiye'de bir Vatikan devleti kurulmak istendiğini ancak milletin buna izin vermeyeceğini söylemiştir.²²⁷

ABD Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan 2005 ve 2006 yılı Dini Özgürlükler Raporu'nda, “Türk devletinin ekümeniklik sıfatını tanımadığı, bunun da Lozan'a dayandırıldığı” hatırlatılmış ancak diğer taraftan “Hükümet görevlilerinin özel görüşmelerde Lozan'da buna ilişkin bir kayıt olmadığını söylediği” iddia edilmiştir.²²⁸ Milli Güç Platformu Başkanı Kemal Erinçsiz, Kıbrıs Başpiskoposu'nun İstanbul'da seçildiği toplantıya hükümetin izin verdiğini belirterek, “Papaza direnemeyen yetkilileri şiddetle kınıyoruz” demiştir.²²⁹

Mecliste Vakıflar Yasa Tasarılarının görüşülmesi esnasında çok sert tartışmalar yaşanmıştır. Muhalefet partileri tarafından, çoğu yabancı vakfı ele

²²⁵ Elefterotipia “Patrikhane İçin Ankara Vatikan'a Sert Çıktı”, Yunanistan, 21.10.2004.

²²⁶ Cumhuriyet, 03.12.2004.

²²⁷ Zaman, 13.12.2004.

²²⁸ Somuncuoğlu, S., “Tarihi Zirve mi Yabancı Patrik İle Ekümenikliğe Hazırlık mı?”, Tercüman, 04.11.2005

²²⁹ “Fener Rum Patrikhanesi Önünde Protesto...”, Anadolu Ajansı, 10.11.2005.

geçirmekle suçlanan Patrikhanenin mal taleplerinin, çıkarılan kararnamelerle karşılanmaya çalışıldığı yönünde suçlamalar getirilmiştir.

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, son Vakıflar Yasasının 9 maddesini, hukukun genel ilkeleriyle, anayasanın 2.maddesinde yer verilen hukuk devleti niteliğinin gereği olan hukuk güvenliği ilkesiyle, Anayasa'nın örgütlenme özgürlüğü ve mülkiyet hakkına ilişkin 33. ve 35. maddesindeki kurallarla bağdaşmadığı gerekçesi ile veto etmiştir. Cumhurbaşkanı Sezer ayrıca bu düzenlemenin, Türk devriminin tasfiye ettiği “şeri hukuk” düzeni içinde kurulmuş eski vakıfların ortadan kaldırılmasını amaçlayan yaklaşımın ve bu yaklaşımın gereği olarak tüm eski vakıflar üzerinde Vakıflar Genel Müdürlüğü aracılığı ile kurulan oldukça sıkı izin ve denetim sisteminin neredeyse tümünün ortadan kaldıracağı anlamına geldiğini belirtmiştir.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 2006 yılı içerisinde ABD'ye yapmış olduğu bir gezi esnasında “Büyük Ortadoğu Projesine destek olacağız” sözlerine karşılık olarak Ege, Marmara ve Akdeniz bölgesindeki on üç baro adına yapılan açıklamada, İzmir Barosu Başkanı Nevzat Erdemir: Türkiye'nin haçlı seferleri ile karşı karşıya olduğunu kaydederek “Büyük Ortadoğu Projesi'nin hedeflerinden birisi de Türkiye'dir. Bu nedenle böyle bir projeye destek olunamaz... Başbakan'ın bu açıklamaları kaygı vericidir” demiştir.²³⁰

Yine bu düzenleme ile hiçbir gayrimüslim cemaatin yaşamadığı yerlerdeki eski kilise, manastır gibi yerlerin tekrar ibadete açıldıktan sonra, buraların mülkiyetlerinin de bu cemaatlere verilmesinin yolunun açılacağı ve tarihi eserler üzerinde dahi hak iddia edebilecekleri yönünde eleştirilere rastlanmaktadır.

4.7. Konu ile İlgili Takip Edilmesi Gereken Dış Politika ve Öneriler

ABD'nin yeni politikaları, Rusya ve Ortodoks alemleri kadar, hatta onlardan daha fazla Türkiye'yi ilgilendirmektedir. Türkiye gereken hassasiyeti gösteremezse bunun faturası ne yazık ki İstanbul ve Trakya bölgesinin elimizden çıkması demek olacaktır. Peki o zaman Türkiye bu

²³⁰ Cumhuriyet, “Din Devleti Uyarısı”, 17.06.2006.

sonucu değiştirmek için ne yapmalıdır? Bu sorunun cevabı, Fener Rum Patrikhanesine verilecek olan “Ekümeniklik Payesi” ve akabinde gelecek olan “Vatikan Statüsü” ile ilgili takip edilecek Projelere karşı üretilecek kararlı, stratejik ve esnek politikalarda aranmalıdır.²³¹

Bazı çevrelerin savunduğu gibi Patrikhanenin isteklerine ılımlı yaklaşarak Türkiye’nin imajının düzeleceğini beklemek, Ekümenik statüdeki bir Patrikhanenin Türkiye’ye dış dünyada siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda fayda sağlayacağına inanmak tarihten ders almayarak başka ülke devlet başkanları ile aynı fotoğrafta yer alma ile Türkiye’nin itibarının artacağıını düşünenlerle aynı zihniyeti taşımaktan öte başka bir anlam ifade etmemektedir.²³²

*Türkiye dış politikada, Balkanlar ve Karadeniz’de Bir Ortodoks çemberinin kısıkcı altına alınmak istenmektedir. Slav/Ortodoksların bir Patrikhane tarafından yönetilmeleri Türkiye için hayati tehlike arz etmektedir ve Türkiye’nin menfaatlerine aykırıdır.²³³

*Tüm bu şartlar ve Prof. Dr. Fahir Armaoğlu’nun : “Lozan antlaşması’nın 38. maddesi bütün Türk vatandaşlarının din, mezhep ve inanç hürriyetlerinden söz ederken bu hürriyetleri ve bu hürriyetlerden doğan hakları “kamu düzeni” şartına bağlamıştır. Kamu düzeni şartı modern kamu hukukunda devlet egemenliğinin en tabii ve en temel yetkilerinden biridir. Hiçbir devlet hürriyetin kullanılması pahasına kendi kamu ve toplum düzeniyle güvenliğinin tehlikeye girmesine göz yumamaz.” değerlendirmesi altında Patrikhane ve onun uzantısı Heybeliada Ruhban Okulu hususunda uygulamak zorunda olduğumuz aktif, esnek ve manevra kabiliyeti yüksek politikalarımızı su esaslar çerçevesinde şekillendirmeliyiz:

* Lozan Türkiye’nin kuruluş senedir. Lozan’da tespit edilen ve bugüne kadar uygulanan Patrikhane politikası devlet politikası haline getirilmeli, hükümetlerin keyfi davranışlarına bırakılmamalıdır. Türk

²³¹ Çelik, M., “Süryani Kilisesi Tarihi”, 1998, s.33–34

²³² Durmaz, B., ”Balkanlarda Slavist ve Ortodoks Eksenli Politikalar Fener Rum Patrikhanesi ile Ruhban Okulu ve Türkiye Üzerindeki Emelleri” 2002, b.5, s.9

²³³ Evin İ.-Çalışkan, Z.H., ARAŞTIRMA-İNCELEME 2005, s.9

Devletin ve milletin menfaatleri açısından, oy veya parti çıkarı uğruna, sonradan onarılmayacak tavizler verilmemelidir.²³⁴

* Lozan'a göre Patriğin görevinin Türkiye'de bulunan Ortodoksların dini temsilcisi olduğu, başka hiçbir sıfatının bulunmadığı, Patrikhanenin de Eyüp Kaymakamlığına bağlı bir dini müesseseden başka bir vasıf taşımadığı sık sık belirtilmeli ve bu konuda patrik devamlı ikaz edilmelidir.²³⁵ Patrik Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Dışişleri Bakanlığı yetkililerince muhattab alınmamalıdır.

* Yurt dışında temsil yetkisi bulunmayan Patrik'in yurt dışına çıkışlarında sade bir Türk vatandaşına uygulanan işlemler uygulanmalı, ayrıca gidilecek ülkede yapacağı faaliyetler takip edilmelidir.

* Patriğe yurtdışına çıktığında, o ülkedeki Türk sefaretleri ile koordinasyon yapma mecburiyeti getirilmeli ve gerekirse gezi ve konuşmaları kontrol edilmelidir.

* Yurt dışı davetlerde, davet eden ülkeden Patriğin muhtemel gezi programı istenerek ve Patriğin resmi bir sıfatı olmadığı ikaz edilerek ilgili ülke ve olağanüstü misafir programı tatbik eden ülkeler şiddetle uyarılmalıdır.²³⁶

* Patrikhanenin Rumca yazılan defterlerine paralel olarak kontrol için Türkçe defter tutması istenmeli, harcamaları ve gelirleri kontrol altına alınmalı, dış ülkelere para yardımını almasına mani olunmalıdır.

* İyi niyet göstergesi olarak Patrikhanenin kapalı olan orta kapısı kullanıma açtırılmalıdır.

²³⁴ Emirhan, S., "Fener Rum Patrikhanesinin Dünü Bugünü ve Yarını" 1995, s.42.

²³⁵ Kumkale, T.T., Vatan Gazetesi, 29.05.2005.

²³⁶ Emirhan, a.g.e., s.41

* Patriğin ite ve dışta hiçbir toplantı veya konferansta ekümenik unvanı kullanmasına izin verilmemeli, kendisi de ikaz edilmelidir. Patrikhanenin tertipleyeceği ve uluslararası hüviyette olan toplantılara mümkün olduğu kadar izin verilmemeli, şayet buna muvaffak olunamıyorsa, toplantı kontrol altına alınmalıdır.

* Patrikhane ile ilgili olarak dışarıdan gelebilecek baskılara karşı dış devletlerin Patrikhaneye yönelik dilek ve temennileri i işlerimize müdahale sayılarak usulüne uygun şekilde reddedilmelidir.

* Patrik seçiminde, Patriğin Türk vatandaşı olması hususundan hiçbir şekilde taviz verilmemelidir.

* Patrikhanenin kilise açma ve onarma girişimleri Kùltür Bakanlığının yetki alanında olduğu belirtilerek önlenmelidir.²³⁷ Ortodoks kiliselerinin dışında kalan diğer Ortodoks Kiliseler (Kıpti, Süryani, Habeř, Bulgar, Sırp, Rus, Ermeni ve Nasturi kiliseleri) ile Vatikan'ın, Fener Patrikhanesine verilecek Ekümeniklik Statüsünü kabul etmeleri düşünülemez. Ancak ABD'nin baskılarıyla konuya sessiz kalmaları muhtemeldir. Ama böyle bir řeye imza koymaları veya Fener'e bağlanmaları "dinen" mümkün değildir. Bu nedenle Türkiye zaman kaybetmeden bu kiliselerle temasa geçmeli ve onlarla işbirliği yapmalıdır.

* Komünist ideolojinin etkisini kaybetmesinden sonra, Rusya iki temel üzerine yeni yapılanmasını bina etmektedir. Bunlar Rus milliyetçiliği ve Ortodoks Kilisesidir. ABD Ortodoks Kiliselerinin Fener Rum Patrikhanesine bağlanmasını sağlamak suretiyle Rusya'nın elinden bu kozu almak niyetindedir. Ancak Rusya bu durumun farkındadır ve şimdilik siyasal yollardan olmasa da, kilise vasıtasıyla açıkça tavrını ortaya koymuştur. Türkiye Rusya'nın bu tavrını dikkate alarak Rusya ile işbirliği içerisine girmelidir. Rusya'nın etkisiyle Sırp ve Bulgar kiliselerinin de Fener

²³⁷ Durmaz, B., "Balkanlarda Slavist ve Ortodoks Eksenli Politikalar Fener Rum Patrikhanesi ile Ruhban Okulu ve Türkiye Üzerideki Emelleri", 2002, b.5, s.11-12

Patrikhanesine açık cephe alacağı aşıkardır. Hatta Türkiye Vatikan ve Rusya ile bu konuda müşterek hareket etmenin yollarını araştırmalıdır. ²³⁸

* Moskova Patrikliğinin Fener Patrikhanesi ile rekabetinden faydalanarak Rusya ile bu konuda işbirliğine gidilmeli ve Fener Patrikhanesinin ekümenikliğine karşı Moskova, Ukrayna, İskenderiye ve Antakya Patrikliği nezdinde girişimlerde bulunulmalıdır. ²³⁹

* Anadolu'daki mevcut yapının, Türkiye'nin aleyhine bozulması, Lozan'a aykırı biçimde cemaat olmayan yerlerde kiliselerin açılması, metropolit atanması, Hristiyanların yerleştirilmesi vb. girişimlerinin sonuçsuz bırakılması için her türlü idari ve hukuki tedbir alınmalıdır. ²⁴⁰ Metropolit sayısı Lozan'da Rumların kalabileceği belirtilen bölgelere göre azaltılmalıdır. Buna göre Patrikhaneye bağlı metropolitlik sayısının altıya düşürülmesi gerekmektedir. Birincisi İstanbul başpiskoposu yani patrik olmak üzere, Kadıköy, Adalar, Tarabya, Gökçeada ve Beyoğlu başpiskoposlukları. ²⁴¹

* Yunanistan Devleti Batı Trakya meselesinde Lozan'ı tanımamakta ve uygulamamakta ısrar etmektedir. Lozan'ın mütekabiliyet ilkesi gereği, Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerinin hak ve özgürlüklerine saygılı davranması, ülkemizde verilen hakların aynısının oradaki Müslüman Türk azınlığa da tanınması ²⁴² kısacası Batı Trakya'da Lozan'ın uygulanmasının sağlanması için gerek Yunanistan Devleti nezdinde gerekse uluslararası kuruluşlar nezdinde her türlü girişim yapılmalıdır.

* Yabancıların toprak ve mülk edinmeleri masaya yatırılmalı Lozan'a göre düzenlenmesi gerekmektedir. Stratejik alımlar ve ileriye dönük olarak

²³⁸ Çelik, M., "Süryani Kilisesi Tarihi", 1998, s.34-38.

²³⁹ Cevizoğlu, H. "Ey Türk İstikbalinin Evladı", 2005, s.93

²⁴⁰ Yıldırım, U., "Dünden Bugüne Patrikhane", 2004, s.295-296

²⁴¹ Başyurt, S., 1995, <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=21524>.

²⁴² <http://www.yurtseven.net/Meclis/MeclisYazilar.asp?islem=yazigoster&yazi=86>

ulusal güvenliği tehdit edeceği saptanan yabancı unsurların eline geçmiş gayrimenkul ve araziler kamulaştırılmalıdır.²⁴³

* Avrupa Birliği'nin Türkiye'de yeni azınlıklar yaratma girişimine karşı tedbirler alınmalı ve Lozan'a sahip çıkılmalıdır. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in 29 Ekim 2004 tarihinde Cumhuriyet Bayramı davetinde söylediği: "Azınlıklar konusundaki tartışma hukuksaldır. Türkiye, vatandaşlık esasına dayalı bir yapı benimsemiştir. Etnik esasa dayalı değildir. Türkiye'deki azınlıklar Lozan'da belirlenmiştir. Lozan değişmez." sözleri ilke olarak benimsenmelidir.²⁴⁴

* Patrik'in Lozan'ı aşan bütün girişimlerine, önlem alınmalıdır. Türkiye'nin kendisini görevden alma hakkını da tahakkuk ettirmektedir. Türkiye daha önce de, vatan hainliği yapan Sen Sinod Meclisi üyeleri Patrik Athenagoras'ın vekili Emilyanos ve Metropolit Canovalis'i 1964 yılında sınır dışı ederek Yakovas'a 1958 yılında yurda girme yasağı koyarak bunu yapabileceğini göstermiştir. Bu, Patrikhaneye Lozan'da belirlenen statünün dışında, güç ve sıfat kazandırmaya çalışanların heveslerini yarıda bırakacağı gibi, bundan sonra patriklik makamına gelecek ruhbanların da, Türkiye içinde uluslararası bir statü taşıyan "cihan patrikliği-Ekümeniklik" ilan etme hülyalarına kapılmalarını engelleyecektir.

* Fener Patrikhanesine gelen Yunan devlet adamlarına, Batı Trakya Türklerine yapılan muamele ile eşdeğer muamele yapılmalı, diledikleri gibi Fener Patrikhanesine girip çıkmalarına mani olunmalıdır.

* Türk Hukuk Sistemine göre Heybeliada Ruhban Okulunun yüksek kısmı, ancak, YÖK'e bağlı olarak ve devlet üniversitelerinden birisinin çatısı altında açılmalıdır.²⁴⁵ Bu olmazsa olmaz bir koşuldur. Heybeliada Ruhban Okulunun uluslararası bir okul olarak özel bir statüde açılması mümkün

²⁴³ Yıldırım, U., "Dünden Bugüne Patrikhane", 2004, s.296

²⁴⁴ Şimşir, B., "Lozan Antlaşmasında Azınlıklar", M.H.D., Kasım 2004, s.17

²⁴⁵ <http://www.yurt-seven.net/Meclis/MeclisYazilar.asp?islem=yazigoster&yazi=86>

değildir. Bu konuda dışarıdan gelen ve gelebilecek her türlü baskıya karşı konulmalıdır.

* Evrensel Kiliseler Ağı ile Patrikhane en büyük evrensel kozumuzdur. Bu kozu harcamamak için, hangi platformda olursa olsun, Kıbrıs, Ege, Batı Trakya ve Patrikhane sorunları, tarafımızdan asla tek tek değil, topluca ele alınmalı; evrensel koz büyük bir ustalıkla kullanılmalı ve asıl, ilk üçü çözüme kavuşturulmadıkça dördüncüsü masaya yatırılmamalıdır. Helenizm karşısındaki Türk politikası bu temel ilkeye dayalı olmalıdır.²⁴⁶

* T.C. devleti, laik bir hukuk devleti olarak dışarıdan gelen baskılar ne olursa olsun meseleyi hukuki zemin içinde ele almalı ve hukuk kuralları çerçevesinde değerlendirmelerini yapmalıdır. T.C. devletinin gerçeği hem iç hem de dış kamuoyuna bildirmesi ve talep edilen statünün neden Türk hukukuna ve uluslararası hukuka aykırı olduğunu açıklaması gerekmektedir. Türkiye’yi kendi egemenlik alanı içinde uluslararası teoloji eğitimi veren bir okul açma konusunda zorlayıcı ya da bağlayıcı hiçbir uluslararası norm bulunmamaktadır. Bu meseleyi siyasi bir mesele olarak görmek ve açmayı düşünüyoruz diyerek oyalama siyaseti gütmek, Türkiye’yi sadece zora sokmaktadır. Unutulmamalıdır ki hukuk kuralları istisnasız herkes için geçerli olan kurallardır ve kişiye özel muamele yapılmamalıdır.²⁴⁷

Lozan Barış Antlaşması’nda İstanbul Rumları için sayılan haklardan Batı Trakya Müslüman Türklerinin de yararlanacağı 45. maddede garanti altına alınmıştır. * EK1 Lozan Maddeleri.

İki-üç bin kişi kaldıklarını, kiliselerinin cemaatsiz kaldığını iddia eden patrik bir yandan da Ruhban Okulunu açmaya çalışmaktadır. Cemaat yoksa bu okula ne gerek var? Okulun öğrencileri kimler olacaktır? Batı Trakya'da cemaat olmasına, okullara ihtiyaç olmasına rağmen, örneğin; anaokullarına, ilköğretim okullarına, liselere ve özel yabancı dil kurs okullarına ihtiyaç olmasına rağmen, eğitim fakültelerinden formasyon derslerini alarak mezun olan öğretmenler olmasına rağmen, Yunan idaresi tarafından Batı Trakya Türkü oldukları için kendilerine çalışma izni, okul açma izni verilmemekte,

²⁴⁶ Baloğlu, Z., “Patrikhane Yüksek Ruhban Okulu Tekrar Açılma İstemi” 2003, s.25.

²⁴⁷ Özel, S., “Heybeliada Ruhban Okulu Üzerine” Cumhuriyet Gazetesi, 12 Nisan 2006

tarlada çalışmak zorunda bırakılmaktadırlar. Lozan Antlaşması'na göre sadece İstanbul Rumlarının dini lideri olması ve siyaset yapmaması gereken patrik, Türkiye sınırları dışına çıkınca hem siyaset yapmakta hem de “ekümenik” olduğunu iddia etmektedir.

Tüm bu çözüm önerilerinin bazıları, ülkemizin dış ilişkileri ve uluslararası konjonktür açısından uygulanamaz gibi görünse de politika sanatının esnekliği ve kıvraklığı kullanılarak ülkemizin menfaatleri doğrultusunda mümkün olan en iyi ve en sağlıklı çözüme ulaşılmalıdır.²⁴⁸

Aslında tüm bu çözüm önerileri ve önlemler bir yana, bu konudaki en uygun çözüm, cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan düzenlemelerin kaldığı yerden devam ederek Patrikhanenin kendi arzusu ile Ayranoz'a veya arzu ettiği başka yere nakledilmesine katkıda bulunmaktır. Ancak Evrensel kiliseler ağının başı olarak arkasını büyük devletlere dayayan Patrikhaneyi Türkiye dışına tek taraflı bir kararla bizim çıkarmamız bugünkü koşullarda olanak dışıdır. Bu ancak kendi arzusu ile olabilir. Ne var ki bu kolay değildir. Çünkü Patrikhanenin ülkemizden ayrılması ile Helenizm davası çıkmaz sokağa girmiş olacaktır. Yunan Devleti Anayasası buna izin vermez; kiliseler ağı ve arkasına dayadığı büyük devletler ayağa kalkar. Bu da karşımızdaki gücün Yunanistan olmadığına açık delilidir. O halde çözüm Patrikhanenin sembolik bir kurum olarak ülkemizde kalmasına izin vermeye devam etmek, ama ona tüzel kişilik kazandıracak hiçbir hak ve ödün vermemektir.²⁴⁹

²⁴⁸ Emirhan, S., “Fener Rum Patrikhanesinin Dünü Bugünü ve Yarını”, 1995, s.42.

²⁴⁹ Baloğlu, Z., “Patrikhane ve Yüksek Ruhban Okulu Tekrar Açılma İstemi”, 2003, s.35.

SONUÇ

Bu çalışmanın ve araştırmanın sonunda Lozan'da da açıkça dile getirilen tek bir kelime sorunu açıklamaya yeterlidir. Bu kelime; "Mütekabiliyet" karşılıklı hakların korunması anlamına gelmektedir.

Ne yazık ki; İster Müslüman kesime ait olsun, isterse gayrimüslim kesimlere ait olsun dinle ilgili tartışmalar sadece din ve inanç boyutu ile sınırlı kalamamaktadır. Kaçınılmaz bir şekilde siyasi platforma kaymaktadır.

Lozan'da statüsü azınlıklar konusu başlığı altında belirlenen Fener Rum Patrikhanesinin varlığı da bununla yakından ilgilidir.

Dış politikamızda, Fener Rum Patrikhanesinin son dönem de ortaya koyduğu sorun şudur: Fener Rum Patrikhanesi inançlarının gereğini yerine getirmek meselesinde sıkıntıya düştükleri tezinden hareket ederek konuyu dış kamuoyunda tartışmaya açmak ve buna göre de gereğini yapmaktır. Nesnel bakıldığında bu bir azınlık sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun çözümü Lozan'da belirlenen "Mütekaliyet" esasına dayanmaktadır. Ancak sorun buradaki güvensizlik giderildiğinde, çözülmesini büyük bir çoğunluğun istediği anlaşılan Fener Rum Patrikhanesi konusu, sanılandan çok daha kolay bir şekilde çözülebilecektir.

Türkiye'de AB üyeliği sürecinin hız kazandığı bir dönemde, özellikle son beş yılda AB karşıtı çevrelerin, AB ile mücadelelerini gayrimüslimler ve Patrikhane üzerinden gerçekleştirmeye çalıştıkları gözlemlenmektedir. Kopenhag kriterleri gereği AB, Türkiye'den bu konularla ilgili mevzuatını düzeltmesini istedikçe, bu durum içerdeki kamuoyuna "ayrıcalık isteniyor" şeklinde sunulmakta, bu da giderek yükselen milliyetçiliğin en temel gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır. Bu kesimlerce devletin eşitsiz uygulamaları savunulmakta, bu konudaki iç istekler duymazdan gelinmekte, dıştan gelen istekler de "işte içişlerimize karışıyorlar" denilerek kamuoyu kışkırtılmaya çalışılmaktadır. Oysa sorunun çözümü, gayrimüslimlere uygulanan ayrımcılıkların bir an önce ortadan kaldırılması ve hükümetin vatandaşlarına dinine göre davranmaktan vazgeçmesinde yatmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Patrikhane, yalnız Türkiye sınırları içerisindeki Rumların dini kurumu olarak tanımlanmaya çalışılmışsa da, son

15–20 yılın gelişmeleri sonucunda, dünyayı yöneten büyük güçler tarafından, belki “gerçek gücünü de aşacak biçimde” ekümenik rolünü daha fazla oynamaya itilmektedir. Eğer büyük güçlerin bu konuda devreye girmesinden rahatsızlık duyuluyorsa, bunun çaresi, gayrimüslimlerin ve Rum Patrikhanesinin şikayetçi oldukları sorunların ve eşitsizliklerin içerde çözülmesi için çaba harcamaktan bu konuların Türkiye-AB ve Türkiye-ABD arasındaki sorunlar olmaktan çıkmasını sağlamaktan geçmektedir.

Fener Rum Patrikhanesi, asıl sorunun bir inanç sorunundan kaynaklanmadığının bilincindedir. Fener Rum Patrikhanesi, gerek Osmanlı İmparatorluğu gerekse Türkiye Cumhuriyeti'nin Lozan'a kadar ki dönemlerinde önemli ve etkin yetkilere sahipti. Patrikhane, Rum ve Ortodoks halkın üzerinde önemli etkisi olduğundan tarih boyunca dini misyonunun yanı sıra siyasi bir misyonda üstlenmiştir.

İstanbul'un fethiyle Türklerin hakimiyetine giren Patrikhane için yeni bir dönem başlamış, Fatih'le birlikte hayal bile edemeyeceği haklara ve imtiyazlara kavuşmuştur. Katolik Avrupa'nın, Ortodoks dünyasıyla bütünleşme çabaları, İstanbul'un fethiyle önlenmiştir, Balkanları da tamamen ele geçirmek suretiyle Fatih, kısa zamanda Ortodoksları himayesi altına almıştır.

Ancak Osmanlı Devleti'nin dinsel azınlıklara tanıdığı birtakım hakların bir gün milli haklar haline dönüşerek kendisine karşı silah olarak kullanılabileceği hiçbir zaman hesap edilmemiştir. Devlet güçlü oldukça iyi işleyen bu sistem devletin zayıf olduğu anlarda Avrupa Devletleri'nin uyguladıkları politikalar sebebiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun gerek iç gerekse dış ilişkilerinde en büyük zayıflık noktasını teşkil etmiştir.

Tarih sahnesinden silinmek üzereyken Türk hakimiyetine giren ve bu sayede tarihindeki en itibarlı dönemine ulaşan Patrikhane, Fatih'e ve Türklere şükran borçlu olması gerekirken, kin ve nefret duygularıyla yoğurduğu Bizans ruhunu asla terk etmemiş, üstüne üstlük Mora isyanından Yunanistan'ın bağımsızlığına, Pontus isyanından Milli mücadelede ihanete varan faaliyetlerin tezgahlayıcısı olmuştur.

Milli mücadelenin zaferle sonuçlanmasının ardından Lozan'da Patrikhanenin Türkiye sınırları dışına çıkarılması için çok çaba sarf edilmişse de İngiltere ve Yunanistan'ın şiddetli direnci karşısında buna muvaffak

olunamamış ancak uzun süren görüşmelerin sonucunda siyasi faaliyetlerde bulunmamak, sadece Rumların dini görevleriyle uğraşmak şartıyla Patrikhanenin Türkiye’de kalmasına izin verilmiştir.

Fener Rum Patrikhanesi, tek başına bir kurum olarak Lozan Antlaşması’nda yer almamıştır. Lozan Antlaşması, Patrikhaneyi ne ismen ne de özel bir şekilde zikrederek bununla ilgili bir hüküm koymamıştır. Fener Rum Patrikhanesinin tüzel kişiliği yoktur. Yani Ortodoksların sözde Ekümenik Patrikliği bir ibadet kurumu olarak Lozan Antlaşması’nda herhangi bir teminat ve koruma altına sokulmamış, yapılan sözlü anlaşmaya göre de Patrikhanenin İstanbul’da kalması, dünya işlerine karışmaması şartına bağlanmıştır. Patrikhanenin tek sığınağı, “Türk Hükümeti'nin ve Türk milletinin hoşgörüsü” olarak öngörülmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti de, hiçbir din ve kültürü baskı altına almamayı bir gelenek haline getirmiş ve bunu anayasal hak haline dönüştürmüştür. Fener Rum Patrikhanesi, Türkiye’nin bu hoşgörülü politikası sayesinde varlığını bugüne kadar sürdürmüştür. Ancak bütün bunlara rağmen Patrikhane, Türkiye Cumhuriyeti’ni bölmek ve parçalamak isteyen başta Yunanistan olmak üzere birçok ülke ile gizli ilişkiler içine girmiştir.

2’nci Dünya Savaşı’nın ardından Stalin’in Rus Kilisesi üzerindeki baskıyı hafifletmeye başlaması, buna karşılık kilisenin de Komünizme muhalefetten vazgeçmesi Moskova’yı Ortodoks Ekümenikliğini Rus Ortodoks Patrikliğine geçirerek bütün Ortodoks kiliselerini Moskova Patrikliği etrafında toplama gayret ve düşüncesi içerisine sokmuştur. Buna karşılık olarak devreye giren ABD’nin Fener Rum Patrikhanesini Balkanlardaki politikasının merkezine oturtarak desteklemeye başlaması, uzun yıllar Yunanistan’la ikili bir sorun gibi gözükken Patrikhane meselesini artık Türkiye-ABD ilişkilerinin bir ögesi durumuna getirmiştir.

Zira Patrikhanenin uluslararası bir güvence arayışının çözümünün Yunanistan değil ABD olması Patrikhane açısından mantıklıdır. Çünkü bu konuda Yunanistan’ın “hamiliğine” hem Türkiye ile Yunanistan arasındaki tarihi ve konjonktürel sorunlar engeldir hem de bu “evrensel” devlet Patrikhane açısından daha avantajlıdır. ABD’nin Yunanistan gibi milliyetçi ya da teolojik beklentileri de yoktur.

Lozan Antlaşması ve Türk yasalarına rağmen Patrikhane, özel bir statü ile Vatikan benzeri bir devletçik meydana getirme arayışında olduğu görünmektedir. Aşama aşama kararlı bir şekilde gerçekleştirilmeye çalışılan bu stratejinin birinci adımı, Türk hukuki mevzuatından kurtulmaktır. Sonraki aşama Patrikhanenin özerkliği ve Heybeliada Ruhban Okulunun açılmasıdır. Patrikhane bunları gerçekleştirmeye çalışırken uluslararası konjonktürden ve Türkiye'nin hassasiyetlerinden çok iyi şekilde istifade etmekte azınlıklara karşı tarihinden gelen hoşgörölü politikalarını zayıflık olarak algılayarak istismar etmekte, ABD ve AB tarafından kendisine verilen destekleri amaçları doğrultusunda son derece akıllı bir şekilde kullanmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye Cumhuriyeti Devleti hükümetleri günlük siyasi politikalarını Lozan'da tanınan hükümlerin aşılmasına fırsat vermeyecek Patrikhanenin mevcut statüsü, egemenlik haklarımızı zedelemeyecek şekilde hareket etmelidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Ahmet Cevdet Paşa : (2004) . “Cevdet Tarihi” Cilt XI İstanbul: Üçdal Neşriyat.
: (1994) “Cevdet Tarihi “
- Atatürk, M. Kemal : (2005) ”Nutuk” Bugünkü dile yayına çeviren
Zeynep Korkmaz Cilt: I Ankara Basım evi
- Atyuñç, Altındal : (1994) ”Türkiye ve Ortodokslar”,Anahtar Kitaplar
Yayınevi
- Benlisoy, Y.ve Macar,E : (1996) “Fener Patrikhanesi “Ayraç yayınevi.,
Ankara
- Berkes, Niyazi, : (2005) “Patrikhane ve Ekümeniklik” İstanbul,
Kaynak Yayınları
- Bilge, Suat, (2000) “Büyük Düş; Türk Yunan Siyasi İlişkileri”
21 Yüz Yıl Yayınları.
- Çelik, Mehmet, : (2000) “Fener Patrikhanesinin Ekümeniklik İddiasının
Tarihi Seyri” İzmir Akademik Kitapevi.
- Çelik, Mehmet : (1998) Süryani Kilisesi Tarihi”, Tarihi Seyri” İzmir A. Kitapevi.
- Cihangir, Erol : (1996) “Papa Eftim’in Muhtıraları ve Bağımsız Türk
Ortodoks Patrikhanesi” Turan Yayıncılık

- Emirhan, Sami. : (1992) “Fener Rum Patrikhanesinin Dünü, Bugünü ve Yarını” İstanbul, Harp Akademileri Basımevi
- Eryılmaz, Bilal : (1992) “Osmanlı Döneminde Millet Sistemi” İstanbul, Ağaç Yayınları
- Kaptan, Eyüp : (2002) “Lozan Konferansı’nda Azınlıklar Sorunu” Harp Akademileri Basımevi, İstanbul
- Karakut, Ali : (1995) Fener Rum Patrikhanesinin İç Yüzü İstanbul İkinci Yayınevi
- Kaymaz, Nejat : (2000) Kuruluştan Lale Devrine Osmanlı İmparatorluğu Kaynak Yayınları İstanbul
- Macar, Elçin : (2003) “İstanbul Rum Patrikhanesi” İstanbul Ayraç Yayınevi
- Oran, Baskın : (2006) Türkiye’de Azınlıklar, İletişim Yayınları, İstanbul
- Orbay, Rauf : “Rauf Orbay’ın Hatıraları”, Yakın Tarihimiz, C. I, s. 113.
- Ortaylı, İlber : (2004) “Osmanlı Barışı” Timaş Yayınları ,İstanbul
- Özyurtkan, Süreyya : (2005) “Patrikhane Dosyası” Tem Vakfı İstanbul.
- Sofuoğlu, Adnan : (1996) Fener Rum Patrikhanesinin ve Siyasi Faaliyetleri Turan Yayıncılık İstanbul
- Şahin, Mehmet Süreyya : (1999) ”Fener Rum Patrikhanesi ve Türkiye” Ötüken Yayınları, İstanbul
- Şapolyo, Enver Behnan : (1961) Osmanlı Sultanları Tarihi Rafet Zaimler Yayınevi İstanbul

- Tümer, Günay, : 1988) “Dinler Tarihi” Ankara Ocak Yayınları, İstanbul
Küçük, Abdurrahman,
- Vahapoğlu, M.Hidayetoğlu : (1992) ”Osmanlıda Günümüze Azınlık ve Yabancı
Okulları” Boğaziçi Yayınları
- Yıldırım, Uğur : (2004) “Dünden Bugüne Patrikhane” Kaynak yayınları

SÜRELİ YAYINLAR; DERGİ, GAZETE,

- Akalın, Cüneyt, : “Athenagoras Kimdir?” Cumhuriyet, 12-13 Temmuz 2002
- Akar, Rıdvan : “İki Yıllık Gecikme: 6-7 Eylül Olayları”, Toplumsal Tarih,
S.117(Eylül, 2003), s.92
- Armağanoğlu, Fahir : “Lozan ve Patrikhane”, Cumhuriyet, 22.04.1965.
- Aytunç, Altındal : “Ekümenik nedir?” Mudafai Hukuk Dergisi S.51 Kasım 2002
“Patrikhane Bizimdir Ama Bizden Değildir”, M.H.D
Şubat 2003, s.20
- Baskın, Oran :Lozan’da Azınlıkların Korunması”, T.T.D.,S.115(Temmuz, 2003)
- Ercan, Hikmet Yavuz : Osmanlı İmparatorluğunda Müslüman Olmayan Halkın
Hukuki Ve İctimai Durumu,s120 B.T.TD 2005
- Ercan, Yavuz : “Türkiye’de 15. ve 16. Yüzyıllarda Gayrimüslimlerin Hukuki,
İktisadi ve İctimai Durumu”, c.XLVII/188, BELLETEN

- Erdal, İbrahim : Türk Basınına Göre Patrikhane Konusu ve Patrik Araboğlu Meselesi A.Ü.T.İ.T.E Atatürk Yolu Dergisi Kasım 2004
- Ertuğrul, Halit : "Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancılarla İlgili Yapılan Hukuki Düzenlemeler",Askeri Tarih Bülteni,(1999)
- Erzurumluoğlu, Kenan : Patrikhane ve Pontus Dosyası: I Kin Kapısı. Orkun Dergisi, Mart 2002
- Gökçen, Salim : "Fener Rum Patrikhanesi'nin hukuki statüsü ve Heybeliada Ruhban Okulu".M.H.D Y,6 S,64 Ocak 2003
: Fener Rum Patrikhanesindeki Metropolit Revizyon Mevcut Statüye Rağmen Neden yapıldı. M.D.H.Dergisi
: "Ekümenik Meselesi" M.D.H. S.88 Aralık 2005
- Gözde, Kılıç Yaşın : "Türkiye'nin AB Üyelik İlişkilerinde de Pazarlık Gündemine Girdi", Cumhuriyet Strateji Dergisi, 20.12.2004.
: "ABD- AB girişimleriyle gündeme gelen tartışma: Heybeliada Ruhban Okulu",C S Dergisi, S.26, 27.12.2004.
- Günay, Necla : "Filik-i Eteryas Cemiyeti Dergisi". 2005, s.266
- Gürbüz, Musa-OK Abdullah : "Azınlık Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinme Sorunu ve Uyum Yasalarına Getirilen düzenlemeler. s.29. S.A.D C.5, s. 49, Mayıs 2004
: "Azınlık Vakıflarının Taşınmaz Mal Edinme Sorunu ve Uyum Yasalarına Getirilen düzenlemeler. s.30. S.A.D C.5 s 49 Mayıs 2004
- İlgar, İlhan : "Tarih Işığı Altında Türk-Yunan Münasebetleri"S. K. D Mart 1996
- İlksel, F. Settari : Fener Rum Patrikhanesi-I B.T.T.D S.62 ,s.23-29. (1972)
- Kayhan, Sağlamer : "Bir Siyasi Koz Olarak Patrikhane", Cumhuriyet, 21.04.1965.

- Kılıçbay, Mehmet Ali : İstanbul'un Latinler Tarafından Zabtı T.T.D 1995
- Küçüksipahioğlu, Birsal : Hristiyan Dünyasında ilk Ayrılıklar P.T.T.D Haziran 2005
- Macar, Elçin : Patrikhane Sorunu Anlamak Radikal 15.03.2004
- Macar, E.-Gökçağı, M.,A. :Heybeliada Ruhban Okulu'nun Geleceği Üzerine
Tartışmalar ve Öneriler TESEV Yayınları 2005
- Oran, Baskın : Anayasa Yargısı Dergisi, 25–26 Nisan 2005,
- Ömer, Sami Coşar : “Patrikhane Dosyası”, Hürriyet, 18.08.1976.
- Sağlamer, K., : “Bir Siyasi Koz Olarak Patrikhane”, Cumhuriyet, 21.04.1965.
- Somuncuoğlu, S. : “Lozan Jurnalı Ekümeniklik ve Altın Goller” Yeniçağ 02.12.2006
- Sonyel, R, Salahi : M.D.H Agustos 2004 s,21
- Şahin, Mehmet Süreyya : Fener Rum Patrikhanesi'nin Ekümenikliği Meselesi M.H.D
S.89(Ocak 2006
- Tosun, R., : “Lozan ve Azınlıklar”, Ata Dergisi, S.Ü.A.İ.İ.T.A.U.M. yay., S.10.(2002), s.94.
: “Lozan ve Azınlıklar”, Ata Dergisi, S.Ü.A.İ.İ.T.A.U.M. yay., S.10.(2002), s.58
- Türsan, Nurettin : “Tarih Işığında Türk Yunan Münasebetleri ve
Megola İdea” Silahlı Kuvvetler Dergisi, s,67-68 Mart,1996
: . Yunan Sorunu, K.K.K.lığı basımevi, Ankara, 1981, s . 30–132.
: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul 2000, s. 5–12;
- Yaşın, G. K., “ABD- AB girişimleriyle gündeme gelen tartışma: Heybeliada
Ruhban Okulu”, Cumhuriyet Strateji Dergisi, S.26, 27.12.2004. s.22.

ANSİKLOPEDİLER

Türk Ansiklopedisi, 1977, CİLT XXVI İSTANBUL MİLLİ EĞİTİM BASİMEVİ

İslam Ansiklopedisi, 1977 CİLT IV ESKİŞEHİR, MİLLİ EĞİTİM BASİMEVİ

Meydan Larousse, 1981 “ORTODOKS KİLİSESİ” MADDELERİ, C. IX,

Dinler tarihi Ansiklopedisi, 1975 CİLT II İSTANBUL GELİŞİM YAYINLARI.

TEZLER/ ARAŞTIRMALAR / ARŞİVLER

TEZLER

- Baloğlu, Zekai. (2003) “Patrikhane ve Yüksek Ruhban Okulu’nun
Tekrar Açılması İstemi; Sorular ve Çözüm Önerileri
- Durmaz, Bülent (2002)” Balkanlarda Slavist ve Ortodoks Eksenli
Politikalar, Fener Rum Patrikhanesi ile Ruhban Okulu ve
Türkiye Üzerindeki Emelleri”, Harp Akademi Tezi
- Ercan, Yavuz (1972) “Osmanlı İmparatorluğu’nda Müslüman olmayan
Halkın Hukuki ve İçtimai Durumu” Ankara Üniversitesi

- Karakılıç, Ferah (2006)Fener Rum Ortodoks Patrikhanesinin TarihiGelişimi
Amaçları Siyasi Faaliyetleri Ulaşmak İsteddiği Statü ve
Türkiye'nin İzlemesi Gereken Politikalar” Tezi, Gebze
- TOPBAŞ, Tansel (2007) Ekümenlik ve Fener Rum Patrikhanesi Dokuz Eylül
Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi

2-ARŞİVLER

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü Belgeleri

BCA 030.10 / 109 .728.17

BCA 030.0.1./ 133.869.5.

BCA 030.10./191.308.11.

BCA 030.10./191.308.15.

BCA 030.01./101.625.15.

BCA 030.10./109.733.4.

İNTERNET

1

www.bilgilik.com/makale/tarih/dinler-tarihi 2009

2

www.dunyadinleri.com/Hristiyanlık..2009

3

www.turkyunan.gen.tr/turkce/makaleler/salim_gokcen.2009

4

tr.wikipedia.org/wiki/Ortodoksluk 2009

5

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Patrik> 2009

6

www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/balikantarihi.htm 2009

7

www.europarl.europa.eu/oeil/file.jsp?id=5566872, Erişim: 20.06.2009)

8

www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=1097443, Erişim: 18.06.2009)

9

www.orkun.com.tr/asp/toplanti.asp?tanim=!P*R/YYLPYDIWDUHLEA.JS/P*R/YYLPYDIWDUHLEA.JS/EOAA/WATDU10*¹ <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=3005>)

11

¹www.tasam.org/Modules.php?name=News&file=print&sid=52

12

w.oncevatan.com/modules.php?name=News&file=article&sid=138

13

Ntvmsnbc “Limana karşı Heybeliada Formülü”, www.ntvmsnbc.com/id/2497468 2/, E:21.06.2009).

14

Bostan, www.yurtseven.net/Meclis/MeclisYazilar.asp?islem=yazigoster&yazi=86

15

Bostan, [ttp://www.yurtseven.net/Meclis/MeclisYazilar.asp?islem=yazigoster&yazi=86](http://www.yurtseven.net/Meclis/MeclisYazilar.asp?islem=yazigoster&yazi=86)

16

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Protestanl%C4%B1k>

EK-1

Lozan Antlaşması Azınlıkların Korunması İle İlgili Maddeler

MADDE 37:

Türkiye 38. ile 44. Maddelerde yer alan hükümlerin temel yasa olarak kabul edileceğini ve hiçbir yasa, yönetmelik ya da resmi uygulamanın bu hükümlerle çelişmeyeceğini; hiçbir yasa, yönetmelik ya da resmi uygulamanın bunlardan üstün olmayacağını taahhüt eder.

MADDE 38 :

Türk hükümeti doğuş, milliyet, dil, ırk ya da din farkı gözetilmeksizin Türkiye’de yaşayan herkesin hayat ve özgürlüğünün tam olarak korunmasını teminat altına almayı taahhüt eder. Türkiye’de yaşayan herkes kamu güvenliği ve ahlaka aykırı olmadıkça ister halk arasında ister özel yaşamında her tür itikat, din ve inancın gereğini yerine getirmekte özgür olacaktır.

Gayrimüslim azınlıklar, bütün Türk uyruklular için ülkenin bir bölümü ya da tamamında Türk hükümetince ulusal savunma ve kamu düzeninin korunması gerekçesiyle alınan önlemlere tabi olarak, seyahat ve göç etmekte tam özgürlük sahibi olacaktır.

MADDE 39:

Gayrimüslim azınlıklara mensup Türk uyruklular Müslümanlarla aynı yurttaşlık haklarına ve siyasal haklara sahip olacaktır. Türkiye’de yaşayan herkes, din farkı gözetilmeksizin yasa karşısında eşit olacaktır. Hiç bir Türk uyruklunun, örneğin kamuda işe alınma, kamu görevi yerine getirme ya da onurlandırılma ya da iş ve meslek edinme gibi yurttaşlık haklarından ve politik haklardan yararlanmasında din, itikat ve inanç farkı gözetilmeyecektir. Hiçbir Türk uyruklunun özel ilişkilerinde, ticarete, ibadette, basında ya da her tür yayında ya da halka açık toplantılarda herhangi bir dili serbestçe kullanmasına kısıtlama getirilmeyecektir. Resmi dilin mevcut olmasına bakılmaksızın Türkçe konuşmayan Türk uyruklulara mahkeme önünde kendi dillerini sözel olarak kullanmaları için yeterli olanak sağlanacaktır.

MADDE 40:

Gayrimüslim azınlıklara mensup Türk uyruklular yasa karşısında ve gerçek yaşamda öteki Türk uyruklularla aynı muameleyi görecektir ve aynı güvenceye sahip olacaktır. Özel olarak, buralarda serbestçe kendi dillerini kullanmak ve kendi dinlerinin gereğini yerine

getirmek hakkına sahip olarak, masraflarını kendileri karşılayarak, her tür hayır kurumu, dinsel ve toplumsal kurum, her türden okul ya da eğitim ve öğretim amaçlı başka kuruluş kurmak ve denetlemekte eşit hak sahibi olacaklardır.

MADDE 41:

Kamusal eğitim için Türk hükümeti gayrimüslim uyruklarının hatırı sayılır bir oranda yaşadıkları kent ve ilçelerde böylesi uyruklarının çocuklarına ilköğretim okullarında kendi dilleri aracılığıyla öğretim verilmesi için yeterli olanak sağlayacaktır. Bu hüküm Türk hükümetini bu okullarda Türkçeyi mecburi dil kılmaktan ala koymayacaktır.

Gayrimüslim uyruklarının hatırı sayılır bir oranda yaşadıkları kent ve ilçelerde bu azınlıkların eğitim, din ya da hayır amaçlı devlet, belediye ya da başka bütçelerden yararlanmaları ya da bu bütçelerin kullanılmasında hakkaniyetli bir pay almaları teminat altına alınacaktır. Söz konusu paylar, bu kurum ve kuruluşların yetkili temsilcilerine ödenecektir.

MADDE 42:

Türk hükümeti, gayrimüslim azınlıkların, aile içi ve kişisel anlaşmazlıklarını kendi adetlerine göre çözmelerine izin verecek önlemleri almayı taahhüt eder. Bu önlemler, eşit sayıda Türk hükümet temsilcisi ve söz konusu azınlıkların her birinin temsilcilerinin yer aldığı özel komisyonlarca ele alınacaktır. Görüş ayrılıklarında Milletler Cemiyeti Konseyi ve Türk Hükümeti aralarında anlaşarak Avrupalı bir avukatı hakem tayin edecektir.

Türk hükümeti yukarıda söz edilen azınlıkların kilise, sinagog, mezarlık ve diğer dinsel kuruluşlarına tam koruma sağlamayı taahhüt eder. Halihazırda Türkiye’de mevcut sözü geçen azınlıkların inanç vakıflarına ve din ve hayır kurumlarına bütün olanak ve yetkiler tanınacak ve Türk hükümeti yeni din ve hayır kuruluşlarının kurulması için, bu türden diğer özel kurumlara garanti edilen gerekli olanakların hiçbirini reddetmeyecektir.

MADDE 43:

Gayrimüslim azınlıklara mensup Türk uyruklular inançlarının ya da dinsel telakkilerinin ihlaline yol açabilecek hiçbir eylemde bulunmaya zorlanmayacak ve kendi tatil günlerinde mahkemeye çıkmadıkları ya da herhangi bir yasal işlemi yerine getirmediikleri gerekçesiyle herhangi bir kısıtlamaya uğratılmayacaktır. Bununla birlikte bu hüküm böylesi

Türk uyrukluları, kamu güvenliği gerekçesiyle bütün öteki Türk uyruklulara getirilen mecburiyetlerden bağışık kılmayacaktır.

MADDE 44:

Türkiye, bu bölümde yer alan önceki maddelerin Türkiye'nin gayrimüslim uyruklarıyla ilgili bölümlerinin uluslararası ilgiye mahzar mecburiyetler oluşturduğunu ve Milletler Cemiyetinin teminatı altında olduğunu kabul eder. Bunlar Milletler Cemiyeti Konseyinin çoğunluğunun onayı olmadıkça değiştirilemez. Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, ve Japonya, Milletler Cemiyeti Konseyi'nin çoğunluğunca onaylanan bu maddelerin herhangi bir şekilde değiştirilmesine onay vermeyeceklerini kabul ederler.

Türkiye ayrıca, Türk hükümetiyle anlaşmayı imzalayan devletlerden herhangi biri ya da Milletler Cemiyeti üyesi başka herhangi bir devlet arasında bu maddelerden kaynaklanan hukuksal ya da olgusal sorunlarda ortaya çıkacak herhangi bir görüş ayrılığının Milletler Cemiyeti Sözleşmesinin 14. Maddesi uyarınca uluslararası bir anlaşmazlık olarak ele alınacağını kabul eder. Türk hükümeti, böylesi herhangi bir anlaşmazlığın, diğer taraf bunu isterse, Uluslararası Daimi Adalet Divanınca ele alınacağını kabul eder. Daimi Divan Kararı nihai olacak, hüküm, Sözleşme'nin 13. Maddesi ile aynı kuvvet ve etkiye sahip olacaktır.

MADDE 45:

Türkiye'nin gayrimüslim azınlıklarıyla ilgili olarak bu bölümdeki hükümlerde tanınan haklar aynı şekilde Yunanistan tarafından kendi topraklarındaki Müslüman azınlığa tanınacaktır. Gerekçesiyle bütün öteki Türk uyruklulara getirilen mecburiyetlerden bağışık kılmayacaktır.

MADDE 46:

Türkiye, bu bölümde yer alan önceki maddelerin Türkiye'nin gayrimüslim uyruklarıyla ilgili bölümlerinin uluslararası ilgiye mahzar mecburiyetler oluşturduğunu ve Milletler Cemiyetinin teminatı altında olduğunu kabul eder. Bunlar Milletler Cemiyeti Konseyinin çoğunluğunun onayı olmadıkça değiştirilemez. Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, ve Japonya, Milletler Cemiyeti Konseyi'nin çoğunluğunca onaylanan bu maddelerin herhangi bir şekilde değiştirilmesine onay vermeyeceklerini kabul ederler.

Türkiye ayrıca, Türk hükümetiyle anlaşmayı imzalayan devletlerden herhangi biri ya da Milletler Cemiyeti üyesi başka herhangi bir devlet arasında bu maddelerden kaynaklanan

hukuksal ya da olgusal sorunlarda ortaya çıkacak herhangi bir görüş ayrılığının Milletler Cemiyeti Sözleşmesinin 14. Maddesi uyarınca uluslararası bir anlaşmazlık olarak ele alınacağını kabul eder. Türk hükümeti, böylesi herhangi bir anlaşmazlığın, diğer taraf bunu isterse, Uluslararası Daimi Adalet Divanı'na ele alınacağını kabul eder. Daimi Divan Kararı nihai olacak, hüküm, Sözleşme'nin 13. Maddesi ile aynı kuvvet ve etkiye sahip olacaktır.

MADDE 47:

Türkiye'nin gayrimüslim azınlıklarıyla ilgili olarak bu bölümdeki hükümlerde tanınan haklar aynı şekilde Yunanistan tarafından kendi topraklarındaki Müslüman azınlığa tanınacaktır.

EK-2

HEYBELİADA TEOLOJİ BÖLÜMÜ HAFTALIK DERS DAĞITIM CETVELİ

DERSLER SINIF I SINIF II SINIF III SINIF IV

1 Türk Dili ve Edebiyatı	2	2	2	2
2 Ahdi Atik'e Medhal	2	-	-	-
3 Ahdi Ceddite Medhal	2	-	-	-
4 İbrani Arkeoloji	1	-	-	-
5 İlmî Tefsir	1	-	-	-
6 Mukaddes Kitapların Kritiği	1	-	-	-
7 Ahdi Atik Tefsir	1	1	1	1
8 Ahdi Cedit Tefsiri	2	2	2	2
9 Kilise Tarihi	3	3	2	-
10 Ortodoks Otosefal Kiliseler Tarihi	1	-	-	-
11 Patroloji	2	3	-	-
12 Hristiyan Arkeolojisi	-	1	-	-
13 Akaidi Diniye Tarihi	-	-	-	2
14 Dinler Tarihi	-	-	2	-
15 Apolojetik	-	-	3	-
16 Doğmatik	3	3	3	-
17 Sembolik	-	-	2	2
18 Felsefi Ahlak	3	-	-	-
19 Hristiyanlık Ahlakı	-	2	2	-
20 Liturjik	-	-	-	2
21 Katişetik	-	-	-	2
22 Pimantik	-	-	-	2
23 Belagat	2	-	-	-
24 Kilise Hukuku	3	2	-	-
25 Teoloji Ansiklopedisi	2	-	-	-
26 Kilise Mimarlığı	-	-	2	-
27 Felsefe Tarihi	3	3	-	-
28 Beden Eğitimi	1	1	1	-
29 Sağlık Bilgisi	2	-	-	-
Toplam Saat	30	25	23	22

“ATHENAGORAS

Allahın İnaneti ve İstanbul
Yeni Roma Başpiskoposu ve Ekümenik Patrik

—Patrikin Tuğrası-

Heybeliada İlahiyat Okulunda muazzez ilahiyat derslerini dinleyerek mezuniyet imtihanını başarıyla veren... Oğlu... a'ya kilise tarafından “Ortodoks Hristiyan Teolojisi Öğretmeni” unvanı verilmiş olup bu unvanın istilzam ve bahşettiği hukuk ve yetkiler de tevdi edilmiş olduğundan, Allah'ın bağında muvaffakiyetle çalışması temennisi ile PATRİKHANE BELGESİ kendisine verildi.

YIL... AY...”²⁵⁰

²⁵⁰ A.g.t.,s102

EK-4

Türkiye’de Kayıtlı Bulunan Rum Vakıflarının Listesi

- 1- Beykoz Aya Paraşkevi Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 2- Büyükkada Panayia Aya Dimitri Profiti İlya Rum Ortodoks Kilisesi ve Mektebi Vakfı
- 3- Heybeliada Aya Triada Tepe Manastırı Vakfı
- 4- Heybeliada Aya Nikola Rum Ortodoks Vakfı
- 5- Heybeliada Rum Ruhban Okulu Vakfı
- 6- Kınalıada Panayia Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 7- Burgazada Aya Yorgi Karipi Manastırı
- 8- Burgazada Aya Yani Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 9- Fener Maraşlı Rum İlkokulu Vakfı
- 10- Fener Yoakimion Rum Kız Lisesi Vakfı
- 11- Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı
- 12- Feriköy 12. Apastol Rum Ortodoks Kilisesi ve Mektebi Vakfı
- 13- Fener Tekfursaray Panayia ançerli Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 14- Fener Vlahsaray Panayia Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 15- Fener Meryem Ana Rum Ortodoks (Kanlı) Kilisesi Vakfı
- 16- Kurtuluş Aya Tanaş Dimitri Aya Lefter Rum Ortodoks Kilisesi ve Mektebi Vakfı
- 17- Beyoğlu Rum Ortodoks Kileseleri ve Mektebi Vakfı
- 18- Beşiktaş Cihannüma Rum ortodoks Kilisesi Vakfı
- 19- Beşiktaş Nanayia Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 20- Yenimahalle Aya Yani Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 21- Bebek aya Haralambos Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 22- Çengelköy Aya Yorgi Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 23- Fatih Eğrikapı Panayia Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 24- Aksaray Langa Aya Todori Rum Ortodoks Kilisesi
- 25- Bağımsız Türk Ortodoks Kiliseleri ve Patkirhanesi Vakfı
- 26- Ayvansaray Aya Dimitri, Aya Vlaharne Rum Ortodoks Kilisesi ve Mektebi Vakfı
- 27- Üsküdar Profiti İlya Rum Ortodoks Kilisesi ve Mektebi Vakfı

- 28- Arnavutköy Aya Strati Taksiarhi Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 29- Yeşilköy Aya İstepanos Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 30- Altı Mermer Panayia Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 31- Cibali Aya Nikola Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 32- Kuzguncuk Aya Pandeliimon Rum Ortodoks Kilisesi
- 33- Kumkapı Aya Kiryaki Elpida Rum Ortodoks Kiliseleri Vakfı
- 34- Balat Aya Strati Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 35- Balat Panayia Balino Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 36- Zapion Rum Kız Lisesi Vakfı
- 37- Sarmaşık Aya Dimitri Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 38- Topkapı Aya Nikola Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 39- Hasköy Aya Paraykevi Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 40- Salmatomruk Panayia Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 41- Kuddüsü Şerif Rum Patrikhanesine Bağlı Yeniköy Aya Yorgi Kilisesi ve Manastırı Vakfı
- 42- Galata Rum İlkokulu Vakfı
- 43- Tarabya Aya Paraşkevi Rum Ortodoks Kilisesi ve Mektebi Vakfı
- 44- Paşabahçe Aya Konstantin Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 45- Kuruçeşme Aya Dimitri Aya Yani Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 47- Yeniköy Panayia Rum Ortodoks Kilisesi ve Mektebi Vakfı
- 48- Boyacıköy Panayia Evangelistra Rum ortodoks Kilisesi Vakfı
- 49- Kadıköy Rum Ortodoks Kiliseleri ve Mektepleri Vakfı
- 50- Balıklı Rum Hastahanesi Vakfı
- 51- Büyükdere Aya Paraşkevi Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 52- Bakırköy Aya Yorgi Aya Analipsiz Rum Ortodoks Kiliseleri ve Mektepleri Vakfı
- 53- Kandilli Metemorfosis Hz. İsa Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 54- Koca Mustafa Paşa Belgrad Kapı Panayla Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 55- Koca Mustafa Paşa Samatya Aya Nikola Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 56- Koca Mustafa Paşa Samatya Aya Yorgi Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 57- Samatya Aya Analipsiz Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 58- Koca Mustafa paşa Samatya Aya Konstantin Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 59- Samatya Aya Mina Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 60- Beyoğlu Yenişehir Evangelistra Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı

- 61- Fener Rum Patrikhanesi Valsunuda Aya Yorgi Rum Ortodoks Kilisesi
- 62- Yeniköy Aya Nikola Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 63- Dereköy Aya Marina Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 64- Tepeköy Evangelismos Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 65- Zeytinliköy Aya Yorgi Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 66- Bademliköy Pahayia Kimisis Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 67- Bozcaada Kimisis Teodoku Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 68- Gökçeada Merkez Panayia Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 69-İskenderun Rum Ortodoks Kilisesi Fukara Vakfı
- 70- Antakya Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 71- Antakya Rum Katolik Kilisesi Vakfı
- 72- Altınözü Tokaçlıköyü Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 73- Samandağı Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 74-İskenderun Arsuz Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı
- 75- Altınözü Sarılar Mahallesi Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı

109. Numaralı Karar

28 inci maddenin tatbiki esnasında mellar yanlış tevhis edildiği takdirde tatbik olunacak usul.

Bir kimsenin şahsi vaziyeti, muhtelit mübadele komisyonunun bir kararı ile tesbit edilmiş ise, Ankara mukavale komisyonunun 28 inci maddesinde tatbiki esnasında buna karşı olarak verilen diğer bir karar, Muhtelit Mübadele Komisyonunca mezkûr kimsenin şahsi vaziyeti hakkında verilmiş olan ilk kararın neticelerini hiç bir suretle bozamaz ve helâk etmez.

Ankara mukavale komisyonunun 28 inci maddesi mucibince Türk hükümetinin tasarrufuna geçen gayrimenkulleri idare ve tasfiyeye meşur edilen her hangi Türk şahısları, bankaları ve müesseseleri nazârında saklamak - eder ise ki : evvelce Muhtelit Mübadele Komisyonunca stable veya Yunanlı olarak temin edilmiş olan kimselere ait veya tapuda Yunan tebaası adına muhtelit mellar yanlış olarak Türkiye Cumhuriyeti Pasaportu alınmaksızın terk eden kimselere ait gibi ve bu suretle Türk Hükümetine geçmiş gibi tahakkuk olmaktadır. Bu takdirde mezkûr şahıslar Bankalar ve müesseseler iligkilerinin veya nüfus kayıtları ile muvazir evlâtlarının 18 - teqrinievvel 1934 den itibaren bir süre mühlet zarfında yapacakları - işlek halinde 28 inci maddenin tatbiki esnasında verilmiş mezkûr kararları hükümlerine idâde edecekler ve teslim edilmiş ise bu gayrimenkulleri sahiplerine idâde edecekler ve teslim edilmişler ise satış bedelini sahiplerine teslim edeceklerdir.

18 Teqrinievvel 1934 den önce mübadeleye konulan gayrimenkuller hakkında lâzım gelen teşhîhler, Muhtelit Mübadele Komisyonunca yapıldığı cihetle bu tarihten evvel yapılan satışlar için malların idâde sine veya satış bedellerininin tediyesine mütemlik hiç bir intek idâbul olunmayacaktır.

(18 Teqrinievvel 1934 genel toplantısı.)

5/ H:

030	10			109	733	4
-----	----	--	--	-----	-----	---

Ek-6

T.C.

BASBAKANLIK

CUMHURİYET ARŞİVİ

Türkiye Cumhuriyeti

Başvekalet

Kalem-i Mahsus Müdüriyeti

Adet

Kararname:

Papa Eftim Efendinin Harekat-ı Milliyetin iptidasından beri Türkiye davasıyla alakadar görünmesi ve Patrikhane ile arasındaki vaziyet nazari itibare alındığı takdirde efrad-ı ailesinin mübadeleye tabi olması ducar-ı felaket olacağı muhakkak bulunduğundan bu hususta bir karar ittihazı talebini havi Dahiliye Vekalet-i Celilesinin 20.8.340 tarih ve Emniyet-i Umumiyye Müdüriyeti 3798 numaralı tezkiresi üzerine muma-ileyh Papa Eftim Efendi ve ailesinin İstanbul da Yerleşmesine müsaade itası İcra Vekilleri Heyetinin 3.8.340 tarihli içtimasında karargir olmuştur.

3.8.340

Türkiye Reis-i i cumhuru

Gazi M.Kemal

ÖZGEÇMİŞ

23 Eylül 1979 tarihi, Samsun ili İlkadım ilçesi doğumluyum. İlk, orta ve liseyi İstanbul'da tamamladıktan sonra Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Fakültesine kaydoldum. Bu bölümden 2002 yılında mezun oldum. 2007 yılında Beykent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim dalında yüksek lisans eğitimime başladım.

Özel ilgi alanlarım Tarih ve Edebiyattır.

Yabancı dilim İngilizce olup, evli ve bir çocuk sahibiyim.

Aday: Özgür YILMAZ